

Diplomová práce

2018

Bc. Milada Blahoutová

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ARCHIVNICTVÍ A POMOCNÝCH VĚD HISTORICKÝCH

DIPLOMOVÁ PRÁCE

CECHY KOŽELUHŮ NA PRACHATICKU. SE ZVLÁŠTNÍM ZŘETELEM
K NETOLICÍM.

Vedoucí práce: Mgr. Lenka Martínková, Ph.D.

Autor práce: Bc. Milada Blahoutová

Studijní obor: Archivnictví

Ročník: 3

2018

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně, pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledky obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 10. května 2018

.....
vlastnoruční podpis studentky

Ráda bych poděkovala všem, kteří se nějakým způsobem podíleli na vzniku této diplomové práce. Chtěla bych poděkovat za podporu své rodině a pracovníkům Státního okresního archivu v Prachaticích.

Děkuji především vedoucí mé diplomové práce Mgr. Lence Martínkové Ph.D. za její cenné rady, odborné vedení a připomínky, ale i za velikou podporu, trpělivost a laskavý a vstřícný přístup.

Anotace

Diplomová práce *Cechy koželuhů na Prachaticku. Se zvláštním zřetelem k Netolicím* se věnuje vývoji kožedělného řemesla ve městě Netolice. V úvodní kapitole se nalézají informace o řemeslnících věnujících se vydělávání kůže a problematice cechovnictví u nás, kdy je následně popsána literatura využitá při tvorbě práce. Text je rozdělen do pěti oddílů, které obsahují menší podkapitoly. První část popisuje historický vývoj Netolic. Druhá kapitola shrnuje vývoj cechovních organizací na našem území, jejich skladbu, správu a aspekty až do roku 1859. Zastoupení řemesel a s nimi spojených organizací je popisováno ve třetí kapitole. Předposlední část se věnuje vymezení, členění a historii koželužského řemesla. Poslední pátý oddíl přináší informace právě o koželužském cechu v Netolicích. Řemeslo je rozebráno na základě dochovaných písemností, při čemž velkou pozornost upoutaly cechovní artikuly. Po nich se práce věnuje vývoji cechu na základě normativních písemností a jsou rozebrány cechovní účty. Ty obsahují informace shrnuté v tabulkách. V závěru jsou shrnuty veškeré získané poznatky. Nedílnou součástí práce jsou také přílohy obsahující vyobrazení pečetidla, artikulů, cechovních knih a fedrovního listu.

Klíčová slova: Netolice, cech, řemeslo, koželuh

Abstract

The thesis *Guilds of tanners on Prachatice region. With special regard to Netolice*. The work deals with development of leather craft in the town of Netolice. In the introductory chapter are found chapters about craftsmen who work with leather and problematic of guilds in our country, where is described literature used while making this work. Text is divided into five chapters which contain smaller subchapters. First part describes historical development of the town Netolice. Second chapter summarizes development of guild organizations in our land, their composition, administration and aspects until 1859. Representation of crafts and organizations associated with it are described in the third chapter. Penultimate part is dedicated to delimitation, division and history of tanning craft. The last chapter brings informations about the tanning guild in Netolice. The craft is divided on the basis of preserved documents when guild articles attracted great attention. After it work is devoted to development of guild based on normative documents and guild accounts are disassembled. These contain informations summarized in the tables. In the end are summarized all acquired knowledge. Integral part of the work are also annexes containing images of article seals, guild books and federal list.

Keywords: Netolice, guild, craft, tanner

OBSAH

Anotace	4
Abstract	5
Úvod.....	8
1 Netolice.....	13
2 Cechovní organizace.....	24
2.1 Původ cechovního zřízení.....	24
2.1.1 Obecný vývoj od 14. století	26
2.2 Teorie rozvoje cechů v městském prostředí	31
2.3 Rozdíly v rámci cechovního zřízení	35
2.3.1 Řemeslné cechy.....	35
2.3.2 Obchodní cechy.....	35
2.4 Aspekty cechovního zřízení.....	36
2.4.1 Ekonomická funkce.....	36
2.4.2 Sociálně – morální funkce.....	37
2.4.3 Politická funkce.....	38
2.4.4 Postavení cechů ve společnosti	40
2.4.5 Nedostatky cechovního zřízení	40
2.5 Struktura cechů.....	42
2.5.1 Učedník	42
2.5.2 Tovaryš.....	45
2.5.3 Mistr	49
2.5.4 Cechmistr	51
2.5.5 Ženy a vdovy.....	52
2.6 Cechovní správa	53
2.6.1 Valná hromada	54
2.6.2 Cechovní statuta	56
2.6.3 Finanční otázka	57
3 Zastoupení cechovních organizací v Netolicích	59
4 Koželužské řemeslo	61

5	Cech koželužský	64
5.1	Dochované písemnosti.....	64
5.1.1	Listiny	64
5.1.2	Knihy	68
5.1.3	Spisový materiál	74
5.1.4	Účetní materiál	78
5.1.5	Pečetidlo	81
5.2	Fungování cechu koželuhů na základě normativních písemností	82
5.2.1	Cechovní artikuly	82
5.2.2	Tovaryšské pořádky	89
5.2.3	Vývoj poplatků skládaných při přijímání na mistra včetně ročních poplatků	96
5.2.4	Shrnutí fungování cechu koželužského.....	96
	Závěr	101
	Seznam zkratk	106
	Seznam použitých pramenů a literatury.....	107
	Seznam tabulek	114
	Seznam příloh	115

Úvod

Volba tématu diplomové práce byla pro mě komplikovanou otázkou. Cechovní problematika mě velmi zajímala po celou dobu bakalářského i magisterského studia. Komplikace nastaly při vybírání tématu, kdy se vyskytlo několik možných okruhů bádání. Zvažovala jsem oblasti cechovní provenience zejména ve městech Prachatice, Vimperk a Netolice. Rozhodnutí padlo po konzultaci v prachatickém okresním archivu, kdy jsem zjistila, že problematice cechů se v oblasti nevěnuje příliš velká pozornost.

Fondy nalézající se v okresním archivu uchovávají veškeré dochované a dostupné materiály zabývající se problematikou cechovníctví v regionu. Oblast rozhodování o volbě tématu se zmenšila na řemeslné organizace koželuhů, řezníků, mlynářů a pekařů. Po prostudování archiválií, kdy významnou roly při rozhodování o tématu hrál rozsah fondu a zastoupení cechovní organizace ve městě, byl vybrán cech koželužský v Netolicích.¹ Řemeslnická organizace se může do dnešní doby pochlubit nejlépe dochovanou pramennou základnu. V dokumentech se vyskytuje český a německý jazyk. Diplomová práce na základě dostupných pramenů pokrývá období týkající se netolického koželužského řemesla od roku 1633 do roku 1862.

Koželužské řemeslo se řadilo mezi potřebné a všudypřítomné profese působící tam, kde se vyskytovaly vodní toky, a dostupnost kvalitních kůží nebyla překážkou. Tématem tradičních řemesel jako jsou pekaři, řezníci nebo soukeníci, jež se vyskytovali téměř v každém městě, se zabývalo již několik studií.² Odvětví zpracovávající kůži je často opomíjeno. V diplomové práci se budu snažit přiblížit počátky tohoto řemesla a jeho působení ve městě Netolice, kde mělo své pevné postavení v průběhu přibližně čtyřiceti let (pokud počítáme od data vzniku cechu v roce 1456). Zaměřím se zejména na normativní písemnosti, které mapují právní vývoj postavení a kompetencí řemeslníků v řečeném oboru.

Fond cechu koželužského obsahuje sedm listin, kdy většina je ve formě vidimusů. Dvě z dochovaných listin obsahují znění cechovních artikulů. První byly určeny pro velký pořádek a druhé pro malý pořádek. Dále se dochovalo padesát šest knih. Z toho

---

¹ Státní okresní archiv Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*.

² Ivana EBELOVÁ, *Pražská a venkovská stavební řemesla v době renesance a baroka*, Praha 2001; Zikmund WINTER, *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v 14. a v 15. století*, Praha 1906; atp.

padesát jedna kniha tvoří nepřetržitou řadu hlavních účetních knih příjmů a výdajů cechu od roku 1656 až do roku 1860. Dále se ve fondu nachází záznamy z jednání na cechovních schůzích z období 1787–1804 v knižní podobě, kniha přijatých mistrů a učedníků 1643–1786, kniha přijatých mistrů, tovaryšů a učedníků z let 1758–1851, kniha přijatých tovaryšů za léta 1728–1787 a posledním dokumentem je kniha přijatých učedníků v období 1643 až 1662. Součástí archivního fondu tvoří též cechovní pečetidlo a jeden karton spisového materiálu, kde se dochovala školní vysvědčení za období 1814–1859, vysvědčení nedělní opakovací školy 1822–1854, výuční listy 1679–1854 a listy fedrovní z let 1750 a 1762. Fond koželužského řemesla tedy není velký a má celkový rozsah 0,25bm.

Práce je rozdělena do pěti částí. V první jsou shrnuty informace o městě Netolice. Další oddíl obsahuje informace o vývoji cechů a následných cechovních organizací na českém území včetně vývoje postavení řemeslníků ve vnitřní hierarchii cechu. Následující kapitola má za cíl shrnout zastoupení včetně období vzniku cechovních organizací ve městě Netolice. Čtvrtá část pojednává o postupném vývoji kožedělného řemesla na českém území včetně štěpení do specializovaných odvětví podle výrobních postupů. Poslední kapitola se specializuje pouze na cech koželužský v řečeném městě včetně všech dochovaných písemností společně s cechovním pečetidlem. Vývoj a činnost řemeslnické organizace je postaven na normativních písemnostech, jež jsou detailněji rozebrány. Diplomová práce je doplněna o přílohy ve formě grafů, tabulek a grafických vyobrazení.

K netolickým dějinám neexistuje mnoho literatury. Studie, jež se zabývají problematikou města a okolí se řadí mezi regionální literaturu. Níže se nachází několik příkladů použité literatury, jež sloužila k tvorbě této práce. Mezi nejobsáhlejší práce postihující řečené město lze zařadit dosud nepřekonanou práci „*Dějiny města Netolic*“ od Theodora Antla.³ Kniha vyšla v roce 1903 a postihuje poměrně rozsáhlé období, které končí rokem 1848. Mezi největší nedostatky této práce však patří nedostatečné citování použitých pramenů. Tématikou Netolic se zabýval rovněž prachatický archivář Václav Starý. Jeho zásluhou došlo k nové inventarizaci archiválií mimo jiné i fondu koželužského cechu v Netolicích. Z jeho prací lze uvést například publikaci „*Netolice od A do Z*“, která vyšla roku 1993⁴ nebo „*Tisícileté Netolice*“ vydané již v roce 1970, kde

---

³ Theodor ANTL, *Dějiny města Netolic*, Netolice 1903.

⁴ Václav STARÝ, *Netolice od A do Z*, Plzeň 1993.

byl spoluautorem.⁵ Při tvorbě diplomové práce byly využity informace nalézající se v publikaci z roku 1998 od autora Jaromíra Beneše, Aleše Stejskala a Vladimíra Ourody „*Historická krajina Netolicka*“.⁶ Kniha od Jaroslava Kadlece pocházející z poloviny 20. století zaznamenávající vývoj Netolic a netolického panství v období správy zlatokorunských cisterciáků nese označení „*Dějiny kláštera Svaté Koruny*“.⁷ Při ověřování jmen hradeckých správců jsem využila edici „*Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae*“ od Gustava Friedricha.⁸ Informace použité pro historii linecké stezky, jež procházela skrz Netolice a měla tak nemalý vliv na rozvoj města, se čerpaly z publikace „*Linecká stezka*“ od Pavla Fencla.⁹ Vývoj městské pečeti zmapoval Jiří Čarka v knize „*Městské znaky v českých zemích*“.¹⁰

Podobně jako tomu bylo v případě bádání v oblasti vývoje městské obce, tak stav dosavadního zkoumání a zpracování tématu řemesel a jejich organizací není zcela uspokojivý.¹¹

Do starší literatury věnující se cechovním organizacím se řadí práce Zikmunda Wintera pocházející z přelomu 20. století,¹² Jana Kühdela,¹³ Josefa Emlera¹⁴ nebo Bedřicha Mendla.¹⁵ Změnou cechovního zřízení měst pražských se zabývala Zdeňka Karlová ve své studii.¹⁶ I přes fakt, že práce vznikla v roce 1934, jsou v ní obsažené informace a závěry dodnes platné.

V období po roce 1950 vyšlo na českém území několik prací věnující se problematice cechů. Obsáhlým dílem se stala publikace z roku 2007 od Jana Janáka, Zdeňky Hledíkové,¹⁷ jež byla využita pro získání přehledu o vývoji cechovních

---

⁵ Adolf ČERNÝ, *Tisícileté Netolice*, Netolice 1970.

⁶ Jaromír BENEŠ – Aleš STEJSKAL – Vladimír OURODA, *Historická krajina Netolicka*, Netolice 1998.

⁷ Jaroslav KADLEC, *Dějiny kláštera Svaté Koruny*, České Budějovice 1949.

⁸ Gustaf FRIEDRICH (ed.), *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae* I. (805-1197) (dále jen CDB), Praha 1904–1907.

⁹ Pavel FENCL, *Linecká stezka*, České Budějovice 2009.

¹⁰ Jiří ČAREK, *Městské znaky v českých zemích*, Praha 1985.

¹¹ I. EBELOVÁ, *Pražská a venkovská stavební řemesla*, s. 9.

¹² Z. WINTER, *Dějiny, TÝŽ, Řemeslnictvo a živnosti 16. věku v Čechách, 1526-1620*, Praha 1909 nebo TÝŽ, *Český průmysl a obchod v 16. věku*, Praha 1913. – Jedná se o doposud nepřekonané a velmi obsáhlé práce dokumentující zevrubně vývoj cechovních organizací u nás.

¹³ Jan KÜHDEL, *Vývoj olomouckých řemeslných cechů (do začátku 17. stol.)*, Olomouc 1929.

¹⁴ Josef EMLER, *Řemeslničtí pořádkové pražští v XVI. století*, Památky archeologické 8, 1870.

¹⁵ Bedřich MENDEL, *Vývoj řemesel a obchodu v městech pražských*, Praha 1947; TÝŽ, *Počátky našich cechů*, Český časopis historický (dále ČCH) 33, 1927, str. 1–20, 307–346.

¹⁶ Zdeňka KARLOVÁ, *Změny v cechovním zřízení měst pražských po roce 1547*, in: Sborník příspěvků k dějinám hlavního města Prahy 8, Praha 1938, s. 57–78.

¹⁷ Jan JANÁK – Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*, Praha 2007.

organizací. Cechovní problematice se věnuje dílo Hany Pátkové „*Bratrstva ke cti boží. Poznámky ke kultovní činnosti bratrstev a cechů ve středověkých Čechách*“ z roku 2000.¹⁸ Vedle literatury a odborných článků zabývajících se situací v celých Čechách, vyšly práce dokumentující regionální oblasti. V jižních Čechách prováděl své bádání například Theodor Antl.¹⁹

V druhé polovině 19. století se věnoval problematice cechů též Václav Vladivoj Tomek ve své monumentální práci „*Dějepis města Prahy*“.²⁰ Na přelomu 19. a 20. století vznikala díla postihující obecnou tendenci vývoje cechovních organizací. Vedle již zmíněného Zikmunda Wintera je dobré zmínit Františka Melichara a jeho práci „*Dějiny cechovnictví v Čechách*“.²¹ Na práce Zikmunda Wintera v první polovině 20. století navazovali Václav Ševčík²² nebo Bedřich Mendl.²³

V citované literatuře se nachází i práce od Josefa Janáčka,²⁴ obsahující významné informace o cechovním vývoji. Bohužel je výrazně ovlivněna ideologií a obdobím, ve němž vznikla. Josef Janáček se zde pokoušel uplatnit v některých případech až násilně marxistickou ideologii.²⁵ Dalším historikem, který uveřejnil svoji práci „*Pražská řemesla počátkem 15. století*“²⁶ necelých deset let po Josefu Janáčkovi, byl Jaroslav Mezník. Z konce druhé poloviny 20. století je třeba zmínit Josefa Petráně, jenž se zabýval hmotnou kulturou v řemeslech. Své bádání prezentoval v knize „*Dějiny hmotné kultury*“.²⁷ Práce věnující se tématu pražských cechů vznikla v devadesátých letech badatelskou činností Jana Diviše.²⁸ Na jejím začátku jsou shrnuty obecné informace o vývoji cechovních organizací, a poté detailněji rozebrány cechy v pražských městech.

Z prací zabývajících se cechovní problematikou na a po přelomu tisíciletí je třeba zmínit dílo Hany Pátkové.²⁹ Ve své publikaci popsal kultovní činnosti cechů a bratrstev

---

¹⁸ Hana PÁTKOVÁ, *Bratrstva ke cti boží. Poznámky ke kultovní činnosti bratrstev a cechů ve středověkých Čechách*, Praha 2000; Autorka se zabývá cechovní problematikou. V práci *Volumus eciam* se věnuje problematice a studiu písemnosti z cechovní proveniencí. – H. PÁTKOVÁ, „*Volumus eciam, quod liber in pergamenis fiat.*“ *Úřední knihy středověkých bratrstev a cechů v Čechách*, Archivní časopis (dále AČ) 56, 2006, str. 184–192.

¹⁹ T. ANTL, *Dějiny*.

²⁰ Václav Vladivoj TOMEK, *Dějepis města Prahy II*, Praha 1892.

²¹ František MELICHAR, *Dějiny cechovnictví v Čechách*, Praha 1902.

²² Václav ŠEVČÍK, *Historie cechovního zřízení, řemesel a obchodu*, Praha 1926.

²³ B. MENDEL, *Počátky našich cechů*, ČČH 33, 1927, s. 1–20, 307–346; TÝŽ, *Vývoj*.

²⁴ Josef JANÁČEK, *Přehled vývoje řemeslné výroby v českých zemích za feudalismu*. Praha 1963; TÝŽ, *Zrušení cechů roku 1547*, Československý časopis historický (dále ČsČH) 7, 1959, str. 231–242.

²⁵ TAMTÉŽ, s. 171.

²⁶ Jaroslav MEZNÍK, *Pražská řemesla počátkem 15. století*, in: *Pražský sborník historický* 7, Praha 1972, s. 5–39.

²⁷ Josef PETRÁŇ, *Dějiny hmotné kultury I/1–2, II/1–2*, Praha 1985–1997.

²⁸ Jan DIVIŠ, *Pražské cechy*, Praha 1992.

²⁹ H. PÁTKOVÁ, *Bratrstva*.

na českém území. Oblasti pražských a venkovských stavebních řemesel v době renesance a baroka se věnovala výše zmiňovaná Ivana Ebelová.³⁰ Práce je koncipována ve stejném duchu jako dílo Jana Diviše. Na začátku jsou shrnuty informace o počátcích cechovních organizací včetně zásadních dat. Kniha byla pro mou diplomovou práci vhodná i díky části, v níž se autorka věnuje cechovním řemeslnickým patentům a generálním artikulům.

Tématikou řemesla zpracovávající kůže se zabývala Olga Florianová v práci „*Kůže, zpracování a výroba*“ z roku 2005.³¹ Autorka popisuje nejen celý proces zpracování kůží, ale i vývoj tohoto odvětví a jeho následné štěpení do specializovaných odvětví. Text publikovaný ve sborníku „*Orlické hory a Podorlicko: sborník vlastivědných prací*“ od Hany Hynkové pojednává o koželužském řemesle v oblasti Orlických hor.³² V článku jsou uvedeny nejen informace o vývoji řečeného řemesla v Orlických horách, ale autorka zde popisuje vedle postupu výroby a zpracování kůží i hospodářský dopad řemesla na ostatní výrobní odvětví zabývající se zpracováním kůže. Mezi autory, jež se ve svých publikacích alespoň okrajově dotkli problematiky kožedělného řemesla patří již dříve zmiňovaní Jan Diviš,³³ Zikmund Winter,³⁴ František Melichar³⁵ nebo Karel Bednář.³⁶

---

³⁰ I. EBELOVÁ, *Pražská a venkovská stavební řemesla*.

³¹ Olga FLORIÁNOVÁ, *Kůže, zpracování a výroba*. Praha, 2005, s. 76–81.

³² Hana HYNKOVÁ, *Koželužské řemeslo v oblasti Orlických hor*. In: *Orlické hory a Podorlicko: sborník vlastivědných prací*, Rychnov nad Kněžnou 2000, s. 92–101.

³³ J. DIVIŠ, *Pražské cechy*.

³⁴ Z. WINTER, Z. *Dějiny řemesel*.

³⁵ F. MELICHAR, *Dějiny cechovnictví*.

³⁶ Karel BEDNÁŘ, *Rozmístění průmyslu v českých zemích na počátku 20. století (1902)*, Praha 1970.

1 Netolice

Netolice leží v jihozápadní části jižních Čech, nedaleko hranic s Rakouskem, v původním Prácheňském, později Píseckém a dnes Jihočeském kraji. Okolní oblast je charakteristická zvlněnou krajinou propletenou hustou rybníční sítí v těsné blízkosti šumavského podhůří. Město Netolice se nachází v této oblasti, nedaleko měst České Budějovice a Prachatice, v nadmořské výšce 427 m u potoka Rapačov, jenž se u Bavorovic vlévá do Vltavy.³⁷ Nedílnou součástí Netolic jsou dnes správní části Kratochvíle, Petrův Dvůr a Podroužek. Název města se obvykle odvozuje ze staroslovanského slova „*toliti*“, jehož význam byl „*mírniti*“. Označení zdejších obyvatel jako „*Netolici*“ by tedy mělo znamenat, že byly „*nezkrotní*“.³⁸

Historie osídlení lokality, na ní se dnes rozkládá město Netolice, sahá do pátého tisíciletí před naším letopočtem, na které můžeme usuzovat za pomoci datace úlomku nádoby nalezené v sousedství zámku Kratochvíle. Nádoba byla používána pravěkými zemědělci, jejichž osada se patrně nacházela nedaleko. V krajině Netolicka lze spatřit množství mohyl³⁹ a pohřebišť, což je jeden z důkazů o starobylém osídlení celé oblasti.⁴⁰ V archeologických vykopávkách z pohřebišť jsou patrné prvky mísící se pohanské a křesťanské kultury. Konkrétním prvkem, dokazujícím začínající vliv křesťanské kultury, je tzv. kostrové pohřbívání bez předchozího žehu, zatímco pro pohanskou kulturu bylo typické právě spalování zesnulých.⁴¹

Netolice se však řadí také mezi nejstarší písemně doložené obce v Čechách. První písemná zmínka, která se váže k trhové osadě s hradem, je zapsána v Kosmově kronice k roku 981. Netolice jsou označovány jako jeden z pomezních hradů⁴² panství Slavníkovců společně s Chýnovem a Doudleby: „*na jižní straně proti Rakousům tyto pomezni hrady – Chýnov, Dúbledy a Netolice*“.⁴³ Je zde zmíněn hrad Na Jáně, jenž zanikl o několik století později, v roce 1263.⁴⁴

---

³⁷ Adolf ČERNÝ, *Tisícileté Netolice*, Netolice 1970, s. 3.

³⁸ T. ANTL, *Dějiny*, s. 5.

³⁹ František KUBŮ – Petr ZAVŘEL, *Zlatá stezka. Historický a archeologický výzkum významné středověké obchodní cesty. 2. Úsek Vimperk – státní hranice*, České Budějovice 2007, s. 36.

⁴⁰ J. BENEŠ – A. STEJSKAL – V. OURODA, *Historická krajina*, s. 7.

⁴¹ TAMTÉŽ, s. 11.

⁴² Marie BLÁHOVÁ (ed.), *Kroniky doby Karla IV.*, Praha 1987, s. 466.

⁴³ M. BLÁHOVÁ – Zdeněk FIALA (edd.), *Kosmova kronika*, Praha 1975, s. 48.

⁴⁴ Pavel JUŘÍK, *Jihočeské dominium: Rožmberkové, Eggenbergové, Schwarzenbergové a Buquoyové v jižních Čechách*, Praha 2008, s. 78.

O existenci osady a její poloze víme i z dalších pramenů, a to nejen písemných. Jedním z takovýchto pramenů je archeologické naleziště přemyslovského hradiště v osadě Svatý Ján. Pojmenování místa je spojeno s kopcem, pod kterým osada leží. Na stejném místě se nachází kostel sv. Václava, jenž byl uzavřen a zrušen v 18. století v době rušení kostelů a klášterů za josefínských reforem.

První slovanské obyvatelstvo do oblasti Netolicka dorazilo pravděpodobně již v 6. století.⁴⁵ V pozdější době (asi v 8. a 9. století) docházelo k asimilaci místního obyvatelstva s nově příchozími „Čechy“. Tato skutečnost je popsána například ve svatováclavských legendách.⁴⁶ V průběhu 12. století v oblasti byla zřízena hradská správní soustava s centrem na hradě Netolice, která nemálo napomohla rozvoji trhové osady patřící pod ochranu netolického kastelána,⁴⁷ o němž se z pramenů dozvídáme, že oblast spravoval jménem českého knížete. Nejstarším dochovaným knížecím správcem byl v roce 1167 tak řečený Nemoj.⁴⁸ Do dnešní doby je z pramenů známo několik jmen dalších netolických knížecích hradských správců, a sice Oldřich v roce 1177,⁴⁹ Ratibor v roce 1183,⁵⁰ Štěpán⁵¹ a Jiří⁵² k roku 1187, Bohuš v roce 1222⁵³ a k roku 1253 Jaroslav.⁵⁴ Jejich jména jsou téměř rovnoměrně doložena pro celé období existence hradské soustavy (až do jejího zániku kolem poloviny 13. století), což lze brát jako jeden z důkazů významu netolického hradu a celého obvodu, který jim tehdy byl panovníky přisuzován.

Pro potřeby netolického hradu pracovali v podhradí usedlí řemeslníci, jejichž sídlo se díky kastelánově ochraně mohlo slibně rozvíjet. S jistotou můžeme určit čtyři tehdy pracující řemesla, která jsou v pramenech zmíněna, a to kožešníky, kováře, tesaře a lazebníky. Prosperitu a vývoj i nově příchozím řemeslníkům z dalších výrobních oborů přinášela tzv. Linecká stezka, díky níž byli v trhových osadách či městech přítomni kupci a krčmáři, kteří byli schopni se zde uživit.⁵⁵ Přestože byly Netolice na středověké české

---

⁴⁵ J. BENEŠ – A. STEJSKAL – V. OURODA, *Historická krajina*, s. 10.

⁴⁶ TAMTÉŽ, s. 11.

⁴⁷ TAMTÉŽ, s. 13.

⁴⁸ Gustaf FRIEDRICH (ed.), *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae I. (805-1197)* (dále jen CDB), Praha 1904–1907, č. 399, s. 412.

⁴⁹ CDB I., č. 280, s. 247.

⁵⁰ CDB I., č. 300, s. 270.

⁵¹ CDB I., č. 317, s. 284.

⁵² CDB I., č. 406, s. 440.

⁵³ CDB I., č. 234, s. 225.

⁵⁴ CDB V/1, č. 3, s. 36.

⁵⁵ Města začala vznikat v průběhu 13. století, přičemž někdejší trhové osady v podhradích hradských správních center často představovaly pevný základ pro budoucí město, a to nejen díky své výhodné poloze, ale i zaběhnutému správnímu a hospodářskému systému. Města však mohla vznikat i tzv. na zeleném drnu čili být založena na doposud neosídleném nebo málo osídleném místě. Srov. J. JANÁK - Z. HLEDÍKOVÁ, *Dějiny*, s. 202.

poměry kastelánem obsazeny vcelku trvale a pravidelně, odlehlost této pohraniční oblasti a především její vzdálenost od centra státu v Praze vedla postupně k tomu, že se Netolicko měnilo v izolovanou zeměpanskou enklávu, v jejímž blízkém i vzdálenějším okolí v následujícím období vzrůstala moc různých zde usazených šlechtických rodů, zejména klanu Vítkovců, později rodu Rožmberků.⁵⁶

V Kosmově kronice se nachází další písemný záznam o Netolicích až k roku 1106. Týká se průběhu odboje Jindřicha V. (1086–1125), syna římského císaře Jindřicha IV. (1050–1106), a císařova ústupu z Řezna přes jih českých zemí: „*a prošed jižním krajem po cestě, kudy se chodí do Netolic, vstoupil do Čech*“.⁵⁷

Ve 13. století nastal ve vývoji Netolic zásadní přelom, když dosavadní trhové místo ležící na Linecké stezce zaznamenalo změnu majitele. Přemyslovci se v průběhu 13. století snažili upevnit svou moc na jihu Čech, a proto založil král Přemysl Otakar II. (1233–1278) roku 1263 cisterciácký klášter Zlatá koruna,⁵⁸ dříve známý jako „*Svatá trnová koruna*“. Netolice tehdy představovaly součást boletického statku, jenž byl klášteru věnován,⁵⁹ a vedle Netolic král cisterciákům daroval i vsi, které pravděpodobně tvořily ekonomické zázemí rodícího se středověkého města, a sice Plechý, Plešovice, Domoradice a Dolní Vltavici.⁶⁰ Hlavním účelem vybudování kláštera jako jedné z opor centrální panovnické moci v jižní části jižních Čech byla pravděpodobně snaha omezit nebezpečně rostoucí moc klanu Vítkovců a současně konkurovat jejich dříve založenému klášteru téhož řádu ve Vyšším Brodě. Traduje se však i legenda vysvětlující vznik zlatokorunského kláštera náboženskými důvody.⁶¹ Po smrti krále Přemysla Otakara II. byl však klášter vypálen a vypleněn Vítkovci, stejně jako všechny statky v jeho držení, mimo jiné i rozvíjející se městečko Netolice. Ke stabilizaci situace v oblasti došlo až kolem roku 1281, kdy Ota Braniborský vydal listinu potvrzující držení netolického statku klášterem.⁶² Zlatá Koruna obdržela 10. ledna 1284⁶³ další výsadní listinu také od

---

⁵⁶ J. BENEŠ – A. STEJSKAL – V. OURODA, *Historická krajina*, s. 14.

⁵⁷ M. BLÁHOVÁ – Z. FIALA (edd.), *Kosmova kronika*, s. 161.

⁵⁸ J. KADLEC, *Dějiny kláštera*, s. 34–35.

⁵⁹ TÝŽ, *Dějiny kláštera*, s. 19.

⁶⁰ TAMTÉŽ, s. 15.

⁶¹ Král se zapřísáhl po vítězství u Kressenbrunnu, že poděkuje Bohu tak, že nechá vystavět klášter Zlatá Koruna (dříve Svatá trnová koruna), pojmenovaný podle kláštera darované a v něm uchovávané jedné z nejposvátnějších relikvií – trnu z trnové koruny Ježíše Krista, která byla dříve označována jako Svatá koruna. Srov. *Dějiny kláštera*, s. 16.

⁶² Mathias PANGERL (ed.), *Urkundebuch des ehemaligen Cistercienserstiftes Goldenkron in Böhmen*. In: *Fontes rerum Austriacarum*, Bd. XXVII., Wien 1872, č. 5, s. 21–23.

⁶³ J. KADLEC, *Dějiny kláštera*, s. 19.

zakladatelova syna krále Václava II. (1271–1305) obsahující tzv. soudní imunitu,⁶⁴ podle níž měli být měšťané z Netolic poháněni pouze před soud kláštera anebo před soud královský. Tím byli vyňati z moci všech ostatních královských úředníků.⁶⁵

Tzv. Linecká stezka sloužila jako obchodní trasa spojující Čechy a Rakousko. Ve svých počátcích se využívala jako tzv. soumarská stezka, po které se přepravovala hlavně sůl. Její trasa vedla z Lince až do Prahy. Za vlády posledních Přemyslovců již můžeme Netolice považovat za důležité středisko tamního kraje a za významné centrum obchodu na zmíněné stezce. Se zesílením postavení města a s postupem času se k přepravě soli přidala přeprava různých druhů surovin a zboží (zejména potravin) pro šlechtické dvory. S obchodní stezkou jsou také spojeny dobytčí a koňské trhy, které se patrně ve 14. století začaly v Netolicích pravidelně konat. Můžeme je považovat za důkaz nejen o větší kupní síle, ale také o rostoucí životní úrovni měšťanů.⁶⁶ Netolicím však bylo trhové právo pro konání jarmarků a dalších obchodních akcí výslovně uděleno až králem Jiřím z Poděbrad (1458–1471) v roce 1463.⁶⁷ Od té doby se výroční trh neboli jarmark konával vždy na den svatého Václava a následné čtyři dny po něm. Tradice koňských trhů se v Netolicích udržela až do 20. století.⁶⁸

Doba 13. století je však pro Netolice důležitá i tím, že tehdy došlo k vystavění nového středověkého města. Klášter nechal se souhlasem krále jižně od původní starobylé trhové osady ve druhé polovině 13. století založit a vystavět nové pravidelně vyměřené město, jemuž se podle všech dostupných indicií dostalo organizace na emfiteutickém právu. To znamenalo, že se v něm mohly začít vyvíjet typicky městské správní orgány a společenská struktura využívající do Čech nově proniknutých městských právních systémů. Pro další osudy a vývoj Netolic představovala tato vrcholně středověká proměna doslova revoluční změnu. Byl zde vybudován nejen nový farní kostel Nanebevzetí Panny Marie (s prvním jménem známým netolickým plebánem Janem), ale i pravidelná síť ulic s přesně rozměřenými domovními parcelami (městišti) a také rozlehlé náměstí, na němž se konala jak různá soudní a veřejná shromáždění (náboženského i společenského obsahu), tak i nezbytné týdenní a výsadní výroční trhy.⁶⁹

---

⁶⁴ Antonín HAAS (ed.), *Codex iuris municipalis regni Bohemiae* (dále CIM), sv. IV/1, Praha 1954, č. 9, s. 21–23.

⁶⁵ A. Černý, *Tisícileté Netolice*, s. 14.

⁶⁶ P. FENCL, *Linecká stezka*, s. 8–10.

⁶⁷ CIM IV/2, Praha 1954, č. 367, s. 72.

⁶⁸ T. ANTL, *Dějiny města*, s. 16.

⁶⁹ P. JURÍK, *Jihočeské dominium*, s. 78.

Rozkvět nově vysazeného města dokládají také zmínky o funkci městského rychtáře Ondřeje, které jsou doloženy v pramenech k roku 1317, a první doklady o používání městské pečeti. Nejstarší doložený otisk netolické městské pečeti se nalézá na listině z roku 1362.⁷⁰ V pečetním poli nacházíme na gotickém štítě vyobrazení trůnící korunované Panny Marie držící na levé ruce Ježíška, která má pod nohama půlměsíc s hroty vzhůru. Pečeť s tímto vyobrazením, které se dostalo i do městského znaku, se využívala do poloviny 19. století. Ke konci 18. století se však do užívání dostal i druhý znak města, a to praporec s pěti červenými pruhy ve stříbrném poli. Důvodem této změny bylo zrušení kláštera za josefínských reforem v roce 1785.⁷¹

Roku 1348 došlo k opětovnému potvrzení darování netolického panství klášteru ve Zlaté Koruně římským a českým králem Karlem IV. Nicméně i přesto se obyvatelé z Netolicka obraceli s různými stížnostmi a žádostmi rovněž na Rožmberky,⁷² majitele českokrumlovského panství, nikoli pouze na klášter Zlatou Korunu jako na svou přímou pozemkovou vrchnost. Snad mohlo být důvodem, že v témže roce panovník potvrdil Rožmberkům právo vybírat v této oblasti královské berně. Netoličtí se chtěli osvobodit z postavení poddanského města, a proto vykupovali všechno, co ve městě náleželo klášteru. Roku 1384 se jim povedlo vykoupit z devolučních práv kláštera. Přesto král však Václav IV.⁷³ znovu potvrdil darování netolického panství klášteru.⁷⁴ Skutečnost, že Netolice spadaly i nadále pod správu kláštera ve Zlaté Koruně, dokazuje i listina tamního opata Gebharta z roku 1451, kterou potvrdil cechu pekařů privilegia udělaná v září 1338 od opata Theoderika.⁷⁵

Období od poslední čtvrtiny 13. století rovněž znamenalo značné proměny v sociálním postavení a právních svobodách měšťanů zabývajících se řemeslem a obchodem. Do té doby se provozování řemesel v novém městě rozvíjelo spíše živelně. V době posledních přemyslovských králů, ale zejména od počátku 14. století, se postupně objevuje v českých městech snaha řemesla organizovat, pro jejich provozování vytvořit závazná pravidla a jejich činnosti dát jasný právní rámec.⁷⁶ Tím mohli rovněž nově

---

⁷⁰ Václav VOJTÍŠEK, *O pečetech a erbech měst pražských a jiných českých*. In: Zprávy památkového sboru hlavního města Prahy, 8, Praha 1928, s. 49.

⁷¹ J. ČAREK, *Městské znaky*, s. 265.

⁷² CIM IV/2, č. 54, s. 81.

⁷³ Panovník Václav IV. provedl několik nemalých ústupků vůči Jindřichovi z Rožmberka. Ten stál po mnoho let v čele Václavových odpůrců. Proto byla vydána 24. června 1405 smlouva, díky které nastal pro krále potřebný klid. – Jiří SPĚVÁČEK, *Václav IV. (1361–1419)*, Praha 1986, s. 361.

⁷⁴ T. ANTL, *Dějiny*, s. 11.

⁷⁵ M. PANGERL (ed.), *Urkundebuch*, č. 49, s. 95–96.

⁷⁶ Z. WINTER, *Dějiny*, s. 63–69.

příchozí řemeslníci zahájit své podnikání, a z jeho výnosu přispívat do městské pokladnice. Lidé podnikající ve městě se začali dostávat do konfliktu nejen s pánem města, ale také s ostatními sociálními skupinami ve městě.⁷⁷ Netolice jsou známy pro svůj chléb, což je doloženo již z konce 30. let 14. století, kdy vznikla vůbec první regule v Čechách pro zřízení cechu pekařů.⁷⁸ Město i nadále prosperovalo, a proto docházelo k dalšímu rozvoji řemesel a k proměnám jejich oborové struktury. V důsledku toho vznikl v Netolicích postupně cech koželuhů (1456), krejčích (1494), sladovníků (1518), tkalců (1552), ševců (1553) a řada dalších.⁷⁹ Všechna uvedená řemesla však ukazují, že se Netolice profilyovaly jako centrum vyrábějící především pro místní a regionální trhy, jejichž potřeby zdejší výrobci uspokojovali.

Na netolické panství na počátku 15. století zasáhlo husitské hnutí. Část obyvatel Lhenické a Netolické rychty se připojila v roce 1420 k říjnovému tažení Jana Žižky z Trocnova (1360–1424) na klášter ve Zlaté Koruně.⁸⁰ Účast místních obyvatel na tomto tažení, které proslulo obzvláštními krutostmi spáchanými na zlatokorunských mniších, mohla být zapříčiněna dřívějšími spory o pozemkový majetek, probíhajícími mezi netolickými faráři a klášterem. Reformní náboženský proud (známý jako husitství) byl na netolickém panství hojně rozšířen.⁸¹ Vyznavačům víry podobojí byl poskytnut do užívání starší kostel sv. Václava u Netolic, který jim sloužil až do 17. století. Neklidné období husitské války využil také Oldřich z Rožmberka. Do svého vlastnictví se mu podařilo získat v roce 1420 od císaře Zikmunda za prokázané služby pozemkový majetek zlatokorunského kláštera jako zástavu za dluh 3000 kop grošů českých.⁸² Cisterciácký řád se však snažil získat své ztracené statky zpět, a proto se zlatokorunský opat Rutger zasadil o to, že Zikmund v srpnu 1422 zrušil zastavení klášterních statků Oldřichovi II. z Rožmberka (1403–1462).⁸³ Ten však využil nestálých právních poměrů a nechal ve své panské kanceláři vytvořit v říjnu 1437 falzifikát královské listiny, jehož prostřednictvím v následujících desetiletích dokazoval, že od císaře Zikmunda znovu získal do doživotního držení jako královskou zástavu majetky milevského a zlatokorunského kláštera a také hrad Zvíkov.⁸⁴ V 70. letech 15. století mu byla držba těchto zástav

---

⁷⁷ J. BENEŠ – A. STEJSKAL – V. OURODA, *Historická krajina*, s. 16.

⁷⁸ V. STARÝ, *Netolice*, s. 5.

⁷⁹ Václav STARÝ – Vladimír HÚNA – Jana TRAJEROVÁ (edd.), *Netolice. Sborník příspěvků k dějinám města a muzea*, Netolice 1979, s. 14.

⁸⁰ TAMTÉŽ, s. 10.

⁸¹ V. STARÝ – V. HÚNA – J. TRAJEROVÁ, *Netolice*, s. 19.

⁸² Blažena RYNEŠOVÁ (ed.), *Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka*. Sv. I, Praha 1929, č. 39, s. 24–25.

⁸³ TAMTÉŽ, č. 68, s. 48–49.

⁸⁴ TAMTÉŽ, č. 69, s. 49–50.

potvrzena, a tak Oldřich a jeho dědicové získali nejen držbu Netolic, ale i dalších statků v okolí.

Na solné tzv. Zlaté stezce v 15. století mezi sebou začaly soutěžit Prachatice a Netolice. Spor se týkal solných skladů na cestě, jež vedla přes Netolice a Prachatice až do Pasova. Prachatice tím přicházely o platy za uskladněné zboží a za mýta. Prachatická městská rada se obrátila na Jana z Rožmberka, aby Netolickým zakázal provozovat obchod se solí, jelikož na něj neměla práva.⁸⁵ Netoličtí ovšem zákazu nedbali, a tak vznikl dlouholetý spor. Teprve král Jiří z Poděbrad (1420–1471) v roce 1465 zrušil Netolicím právo solného skladu i právo vybírat mýto na nové stezce. Stezka byla nově nasměrována přes Prachatice, v níž se měl zřídit solný sklad.⁸⁶ Tato skutečnost pak vedla k prudkému rozvoji Prachatic na úkor Netolic, jejichž společenský i hospodářský rozvoj tím byl citelně zabrzděn.

S krajinou v blízkosti Netolic je spojena také tradice rybníkářství. Impulz k zřízení prvního rybníka pochází z roku 1459, kdy zlatokorunský opat Gerhard udělil právo na vybudování rybníka netolickému rychtáři Václavovi.⁸⁷ Další rozvoj rybníkářství nastal za vlády Rožmberků. Dozor nad údržbou a stavbou nových rybníků byl přidělen Josefu Štěpánkovi Netolickému (1460–1538) a Jakubovi Krčínovi z Jelčan (1535–1604). Jakub Krčín z Jelčan do dějin Netolic zasáhl nejen vybudováním rybníční soustavy, ale také přebudováním dvoru Leptáč na tvrz Nový Leptáč, kterou dostal darem od Viléma z Rožmberka roku 1569.⁸⁸ O tvrz následně projevil Vilém zájem a směnil ji s Jakubem Krčínem za Sedlčany.⁸⁹ Nový majitel nechal tvrz v letech 1583–1589 přebudovat na lovecký zámek Kratochvíle. Na přestavbě se podíleli významní umělci, jako například Baltazar Maggini z Arogna (1550–1629) nebo Antonio Melani.⁹⁰

V 15. století představoval pro Rožmberky závažný problém Jindřich Roubík z Hlavatce, jenž na jejich panstvích plenil a přivlastňoval si rovněž některé statky. Písemné prameny tak zaznamenaly například k roku 1471 změnu držitele netolického statku i města Netolic, jímž se stal právě Jindřich Roubík z Hlavatce za zástavu 3000 uherských zlatých.⁹¹ Spor o Netolicko a další oblasti však pokračoval dál a vyřešil jej až

---

⁸⁵ A. ČERNÝ, *Tisícileté Netolice*, s. 21.

⁸⁶ CIM II, č. 273, s. 478–480.

⁸⁷ Václav SCHMIDT – Alois PICHA (edd.), *Urkundenbuch der Stadt Krumau in Böhmen*, Bd. II., Praha 1910, č. 489, s. 117.

⁸⁸ Václav BŘEZAN, *Životy posledních Rožmberků I.*, Praha 1985, s. 251.

⁸⁹ TAMTÉŽ, s. 293–294.

⁹⁰ V. STARÝ – V. HŮNA – J. RAJEROVÁ, *Netolice*, s. 15–16.

⁹¹ M. PANGERL (ed.), *Urkundebuch*, č. 225, s. 515.

Bohuslav ze Švamberka, který zařídil, aby správa nad rožmberským majetkem přešla na bratry Voka (1459–1505), Petra (1462–1523) a Oldřicha (1471–1513). Roku 1493⁹² je datována královská listina Vladislava II. Jagellonského vydaná v Budíně, prostřednictvím kterého bylo rožmberským dědicům uděleno právo spravovat zlatokorunský klášterní majetek.⁹³

Významným momentem pro vývoj města, datovaným do roku 1495, představovalo vydání listiny Petra z Rožmberka, jejímž prostřednictvím se zřekl odúmrtního práva k majetku svých poddaných zemřelých bez přímých potomků. Rovněž zde ustanovil, že pokud zůstavitel zemře bez poslední vůle, budou po něm majetek dědit jeho nejbližší příbuzní; a pokud žádní žijící příbuzní nejsou známi nebo neexistují, připadne tento majetek zlatokorunskému klášteru. Tato výsada se nevztahovala na předměstské dvory a mlýny⁹⁴ a znovu ji městu potvrdil v srpnu roku 1576 i Vilém z Rožmberka (1535–1592).⁹⁵ Velmi důležité však bylo, že královská listina, pocházející z roku 1513 od krále Vladislava II. (1456–1516), udělovala pánům z Rožmberka do zástavního držení nejen město Netolice, ale i vesnice Hrbov, Hořikovice, Chrást'any, Chvalovice, Lužice, Mahouš, Mokrý, Ročovice, Sedlovice, Třebánek, Třebánice, Zvířetice a Žitná.⁹⁶ Rozvíjejícímu se městu Netolicím pak v říjnu 1544 král Ferdinand I. (1503–1564) propůjčil právo dalšího výročního trhu, který připadal na den sv. Jana Křtitele (24. červen) s osmi následujícími dny.⁹⁷ Netolický statek zůstal v zástavním držení Rožmberků až do počátku 17. století, kdy Český Krumlov a Netolice společně se všemi statky koupí připadly císaři a králi Rudolfovi II. (1552–1612).⁹⁸ Ten roku 1605 udělil Netolicím právo třetího výročního trhu a jeden týdenní trh na koně, dobytek a skot.⁹⁹

Pro město Netolice byl však zlomovým rok 1592, kdy zesnul Vilém z Rožmberka a jeho nástupcem se stal jeho mladší bratr Petr Vok (1539–1611). Byl znám tím, že konvertoval od katolictví k českobratrskému vyznání. To je asi důvodem, proč se od roku 1595 ve městě začala při mších podávat svátost oltářní pod obojím způsobem. Tato

---

⁹² V. BŘEZAN, *Životy posledních Rožmberků II.*, Praha 1985, s. 506.

⁹³ A. ČERNÝ, *Tisícileté Netolice*, s. 23.

⁹⁴ Státní okresní archiv Prachatice, Archiv města Netolice (dále jen AM Netolice), sign. I-1.

⁹⁵ AM Netolice, sign. I-4.

⁹⁶ M. PANGERL (ed.), *Urkundebuch*, č. 253, s. 576–578.

⁹⁷ AM Netolice, *Pamětní kniha tzv. žlutá (od 17. století do roku 1848)*, f. 29b – 30a.

⁹⁸ August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého VII*, Praha 1996, s. 116.

⁹⁹ Anna KUBÍKOVÁ, *Prodej českokrumlovského panství císaři Rudolfovi II. a přestěhování rožmberského archivu do Třeboně*. In: Archivum Trebonense, 2002, s. 3–13.

skutečnost je doložitelná i na náhrobních kamenech dochovaných na místním hřbitově.¹⁰⁰ O rok později stávající pán města potvrdil veškeré dříve udělené výsady a privilegia. Došlo k vrácení práva na vaření pšeničného a ječného piva a jeho následného vyvážení do okolních vesnic. Potvrzeno bylo například také svobodné stěhování, svobodné spravování města apod.¹⁰¹

Rok 1611 lze považovat v dějinách města za jeden z nejtragičtějších. Již několik let před počátkem třicetileté války došlo k vpádu Pasovských do Čech a k následnému obsazení Netolic. Město z obsazení vyšlo celkem dobře oproti jiným městům, a to zejména díky mnohaletým obchodním stykům s Bavorskem.¹⁰² Na počátku třicetileté války se císařské vojsko, vedené císařským generálem Karlem Longuevalem Bugoyem (1571–1621) a Jindřichem Duvallem Dampierrem (1580–1620), probojovalo na Netolicko a roku 1619 vyplenilo a vypálilo město i jeho okolí.¹⁰³ Měšťané se z této katastrofy a z úpadku, který zavinila, vzpamatovali několik let.¹⁰⁴

V souvislosti s pobělohorskými majetkovými přesuny získal v první polovině 20. let 17. století¹⁰⁵ Netolice společně s dalšími městy a vesnicemi od císaře Ferdinanda II. (1608–1657) rakouský rod Eggenberků.¹⁰⁶ V jejich držení Netolice zůstaly až do roku 1719, v němž tento rod vymřel a všechn jeho majetek přešel dědictvím na knížecí rod Schwarzenbergů.¹⁰⁷

Jan Oldřich z Eggenberku (1568–1634) v roce 1632 odevzdal správu panství svému synovi Janu Antonínovi (1610–1649). Ani jejich významné postavení a vliv u císařského dvora však Netolice neochránily před tíživou povinností ubytovávat ve svých zdech vojsko, které museli měšťané na své náklady rovněž živit. V průběhu přestavby poškozeného města však došlo v roce 1646 ke vpádu švédského vojska pod velením generála Arvida Wittenberga (1606–1657). Z tohoto důvodu se přerušila přestavba vypáleného farního kostela Panny Marie i opravy města, neboť bylo znovu vypleněno a

---

¹⁰⁰ A. ČERNÝ, *Třicetileté Netolice*, s. 25.

¹⁰¹ T. ANTL, *Dějiny*, s. 33.

¹⁰² A. ČERNÝ, *Třicetileté Netolice*, s. 25.

¹⁰³ Josef JANÁČEK (ed.), Pavel Skála ze Zhoře, *Historie česká. Od defenestrace k Bílé hoře*, Praha 1984, s. 149–151.

¹⁰⁴ J. BENEŠ – A. STEJSKAL – V. OURODA, *Historická krajina*, s. 40.

¹⁰⁵ A. ČERNÝ, *Třicetileté Netolice*, s. 26.

¹⁰⁶ Prvním majitelem se stal Jan Oldřich z Eggenberku (1568–1634). Byl zakladatelem eggenberského panství v jižních Čechách, aktivně se podílel na potlačení stavovského povstání a na následné rekatolizaci českých zemí.

¹⁰⁷ František BOROVSÝ, *Znaky měst a míst českých*, Světozor 9, Praha 1875, č. 49, s. 586.

zpuštěno. Při švédském vpádu vojáci unesli místního primase, který byl později svými spoluměšťany vykoupen.¹⁰⁸

Jan Antonín I. z Eggenberku zemřel roku 1649. Po jeho smrti vstal spor o dědictví, k jehož vyřešení došlo až v roce 1655, kdy se netolického panství ujal Jan Kristián z Eggenberku (1641–1710). Ten si vzal roku 1666 za manželku Marii Arnoštku ze Schwarzenbergu (1649–1719), čímž vzniklo dědické právo tohoto rodu. Manželství bylo bezdětné, a proto se po smrti Marie Arnoštky stal právoplatným dědicem panství její synovec Adam František ze Schwarzenbergu (1680–1732).¹⁰⁹ Po jeho smrti statky zdědil Josef I. Adam ze Schwarzenbergu (1722–1782). Knížecí rod si zachoval panství Netolice až do druhé poloviny čtyřicátých let 20. století, kdy jejich majetek přešel do vlastnictví státu po druhé pozemkové reformě.¹¹⁰

Ještě za vlády Jana Kristiána I. z Eggenberku netolické panství spravoval hejtman Pavel Špinka z Helfentalu. Roku 1659 došlo k pevnému stanovení platů pro učitele a faráře. V roce 1663 byl od dědiců Benýdků z Veveří¹¹¹ odkoupen statek s pivovarem v tehdejší Pražské ulici za 5000 kop grošů míšeňských.¹¹² Avšak 17. století představovalo pro Netolice celkově nešťastné období. Velkou pohromou bylo protržení rybníčních hrází v roce 1663: velká voda tehdy strhla hráze u Hrbovského, Knížecího, Koubovského a Podroužského mlýna i rybníku Mnich. Při této povodni došlo ke zničení několika písemných památek z městského archivu.

V církevní oblasti byl v souvislosti s postupující rekatolizací země v rámci pražské arcidiecéze v roce 1671 zřízen netolický vikariát. Kromě Netolic do jeho správního obvodu náležely fary v Bavorově, Bílsku, Bohumilicích, Chelčicích, Hůrce, Křténově, Lažišti, Lhencích, Myšenci, Němčicích, Prachaticích, Vimperku, Vlachově Březí, Vodňanech, Volarech a Záblatí. Vikariát byl několikrát zmenšen a v roce 1785 včleněn do nově zřízené diecéze českobudějovické.¹¹³

Za vlády císaře Františka II. (1768–1835) získalo město v roce 1795 výsadní listinu na čtvrtý výroční trh. Od Františka Josefa I. (1830–1916) město obdrželo v roce 1848 právo na pátý výroční trh. Netolice tedy v průběhu uplynulých století získaly právo

---

¹⁰⁸ A. ČERNÝ, *Tisícileté Netolice*, s. 26.

¹⁰⁹ TAMTÉŽ, s. 27.

¹¹⁰ J. BENEŠ – A. STEJSKAL – V. OURODA, *Historická krajina*, s. 53.

¹¹¹ Benýdkové z Veveří a z Mysletína byli erbovní rod usídlený ve městě Netolice v 16. století. Do rytířského stavu byl rod povýšen za Jana Benýdka s jeho syny Václavem, Matyášem a Pavlem roku 1599. - Srov. *Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí*, 3, Praha 1890, s. 774.

¹¹² A. ČERNÝ, *Tisícileté Netolice*, s. 27.

¹¹³ TÝŽ, *Tisícileté Netolice*, s. 27–28.

celkem na pět výročních trhů, které byly rozloženy rovnoměrně do jednotlivých období roku.¹¹⁴

Poddanské postavení města vůči vrchnosti skončilo v červnu 1848, kdy první rakouský parlament zrušil poddanství a v monarchii se nastolila občanská společnost. V roce 1850 byl zrušen starý regulovaný magistrát z josefínské doby. Ve správě města zaujal jeho místo nově zřízený městský úřad v čele s městskou radou a obecním výborem.¹¹⁵ V roce 1869 byla postavena nová budova radnice, kde sídlil místní „purkmistrovský úřad“ až do roku 1945.¹¹⁶ V Netolicích se v letech 1849 až 1850 nacházel také okresní soud.¹¹⁷ Po linii státní správy spadaly od roku 1850 pod Okresní hejtmánství a později Okresní úřad v Prachaticích.

---

¹¹⁴ TAMTÉŽ, s. 28.

¹¹⁵ V. STARÝ – V. HŮNA – J. TRAJEROVÁ, *Netolice*, s. 25.

¹¹⁶ F. BOROVSÝ, *Znaky*, s. 586.

¹¹⁷ A. ČERNÝ, *Tisícileté Netolice*, s. 29.

2 Cechovní organizace

Cechovní organizace se již od svého počátku silně zakořenily ve středověké společnosti. V počátcích lidské společnosti docházelo k přiřazování výrobní činnosti konkrétní skupině osob, která si zařizovala vše potřebné pro vykonávání dané činnosti sama. Každá osoba provozující výrobu jednoho předmětu byla odborně řemeslně vyučena. Archeologické nálezy zaznamenaly, že prvním specializovaným řemeslem u nás bylo hrnčířství.¹¹⁸

Bez cechů by byla celá tehdejší společnost jiná. V cechovních organizacích lze tedy spatřovat odraz tehdejší společnosti, ať se již jednalo o období prvních snah o zformování cechů nebo již jejich plně vyvinutou podobu patnáctého a šestnáctého století. Patnácté a šestnácté století znamenalo pro řemeslnická uskupení období největšího rozvoje. Poté následoval postupný úpadek až do jejich zániku v roce 1859.

2.1 Původ cechovního zřízení

Původ německého označení pro cech, tedy slova „geld“, „gilde“, „gildi“ pochází ze staroanglického slova „gild“ nebo také „geld“, které označuje platbu, příspěvek nebo výplatu. V českém prostředí se stalo základem pro slovo „cech“ označení z německého slova „Zëche“.¹¹⁹ V německém prostředí měl tento název několik významů. Označovala se tak pokladnice cechu nebo jen schůzka, v některých případech označení nesla cechovní společenství. Ve starších pramenech lze nalézt jiné označení pro řemeslnické organizace, a to „pořádek“.¹²⁰ Důležitou složku identifikace každého cechu představoval jeho znak a pečeti, podle kterých docházelo ke snadnému rozpoznání.

Z evropského hlediska je možné cechovní organizace chápat jako místní organizaci, která sdružovala lidi se stejnou profesí, živností nebo jejich kombinaci. Uznávala a podporovala ji místní i centrální správa. Mezi nedílná práva těchto organizací patřila obrana a udržení práv v oblasti obchodního monopolu, kdy zřetel brali i na konkurenci nalézající se mimo působnost organizace (např. mílové právo).

---

¹¹⁸ J. JANÁČEK, *Přehled*, s. 5.

¹¹⁹ Václav MACHEK, *Etymologický slovník jazyka českého*, Praha 1971, s. 82.

¹²⁰ B. MENDEL, *Vývoj*, s. 14.

Řemeslné organizace v českém prostředí mají své kořeny již ve středověku a lze je i pro jejich sociálně-ekonomickou funkci řadit mezi tradiční korporace v raně novověkých městech. Do kategorie tradičních korporací nalézajících se v městském prostředí spadala náboženská bratrstva, židovská menšina a řemeslná společenství.¹²¹ Všechny cechy měly svoje vlastní vnitřní hierarchii,¹²² samosprávu nebo symboly (cechovní pečetidla).¹²³ Každý řemeslník, i přesto že disponoval s určitou hospodářskou samostatností, byl pod dohledem cechu a městské rady. Jednalo se zástupný orgán vrchnosti nebo krále.¹²⁴ Příslušník městské obce se mohl za pomoci cechů domáhat politického vlivu ve městě. Zcela běžně pak docházelo ke konfrontaci městských a cechovních zájmů.

S postupným rozvojem společnosti a se vzrůstajícími potřebami docházelo k modernizaci výrobních postupů i výrobků. Vzrůstající spotřeba měla za následek objevování a rozvoj nových pracovních profesí.¹²⁵

Specializovaná řemeslná výroba (nezemědělská činnost)¹²⁶ se objevovala v raném středověku převážně na vesnicích, šlechtických dvorcích a začínala se objevovat rovněž v oblastech s protoměstským osídlením a charakterem. Postupným vývojem došlo k oddělení výroby venkova a měst. Hlavním místem směny se stal městský trh¹²⁷ nebo také místní trh. Trhy též jarmarky se konaly v předem stanovené dny.¹²⁸ Vývoj řemesel byl ovlivněn nejen rozvojem místního obchodu, ale také rozvojem technologií, populačním i demografickým vývojem a v neposlední řadě politickými a právními změnami.¹²⁹

---

¹²¹ Řemeslníci tvořili nejpočetnější a nejrozšířenější vrstvu ve městech.

¹²² Ve všech řemeslných ceších se uplatňovala hierarchie od nejvýše postaveného člena – cechmistr, až po učedníka, který se přišel učit řemeslu. – viz. kapitola Cechmistr, Mistr, Tovaryš, Učedník.

¹²³ Předměty sloužící pro reprezentaci měl cech uloženy v cechovní pokladnici, též Matce pokladnici. Symboly cechu byly umístěny nejen na cechovním znaku, ale i na truhlách, pečetidlech, vývěsních štítech apod. – Srov. Václav BŮŽEK a kol., *Společnost českých v českých zemích v raném novověku: struktury, identity, konflikty*, Praha 2010, s. 371–375.; Svě pečetidlo měl i koželužský cech v Netolicích. – viz. kapitola Pečetidlo.

¹²⁴ František HOFFMANN, *České město ve středověku*, Praha 1992, s. 186.

¹²⁵ Fernand BRAUDEL, *Dynamika kapitalismu*, Praha 1999, s. 14–17.

¹²⁶ J. MEZNÍK, *Čechy a Morava ve 14. století*, Praha 1991, s. 2.

¹²⁷ Pravidla a základní principy směny si nechávaly cechy zaznamenávat do cechovních artikulů. V cechovní provenienci netolických koželuhů byly první zmínky o trzích zapsány v nejstarší dochované listině z roku 1633. – Srov. SOKA Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. I–1.

¹²⁸ Z. WINTER, *Zlatá doba měst českých*, Praha 1913, s. 218.

¹²⁹ J. JANÁČEK, *Přehled*, s. 13.

Česka historiografie klade počátek českých cechů do 14. století.¹³⁰ Podle Františka Hoffmana se již tehdejší řemeslníci řídili psanými pravidly. Jako konkrétní příklad můžeme uvést pražské řezníky, kteří se odvolávají na statuta z doby Přemysla Otakara II.¹³¹ Na území Čech nejstarší dochované artikule patřily cechu krejčí na Starém Městě pražském z roku 1318.¹³² Prvotní tendence zakládání řemeslných organizací vycházely ze zeměpanských měst (např. Prahy) a až v pozdějším období (zejména v 16. století) došlo k zakládání ve městech s vrchnostenskou správou. Cechy nebyly uznávány pro svou ekonomickou roli. Jak panovník, tak městská správa se snažila různými způsoby minimalizovat dopad organizací na městské hospodářství. Dokladem se staly snahy v devadesátých letech 13. století za Václava II. a v první polovině 14. století za Karla IV. Panovníci se snažili zabránit zakládání nových organizací a rušili již existujících.

V raném středověku bylo v českých zemích na vysoké úrovni hrnčířství, zpracovávání kovů a stavebnictví.¹³³ Vedle těchto odvětví se nacházela další vyspělá řemesla, např. zabývající se výrobou textilií z konopí, lnu a vlny. Prameny z 11. a 12. století zmiňují další specializovaná řemesla například ševce, kožešníky, mlynáře a pekaře.¹³⁴ Ve 13. století zasáhla české země vlna tzv. velké kolonizace, v jejímž důsledku u nás vznikala skutečná středověká města.

2.1.1 OBECNÝ VÝVOJ OD 14. STOLETÍ

Úprava řemeslnické činnosti náležela do kompetencí městských rad. Rada mohla povolovat určitá řemesla a dohlížet na ně v oblasti kvality jejich výrobků.¹³⁵ Mistři řemesel byli voleni městskou radou a museli skládat přísahu, že budou věrni svému řemeslu, městu a dohlídnou na kvalitu vyráběných produktů.¹³⁶ Od 14. století se začala řemesla formovat do cechů.¹³⁷ Ve svých začátcích měly podpůrný a společenský charakter. Až do období husitství cechy nepřevzaly úpravu řemeslnické činnosti a řemesla, ta nadále zůstávala v rukou městských rad. Do této doby bylo možné řemeslo

---

¹³⁰ B. MENDEL, *Vývoj*, s. 23–24.; Někteří historikové uvádějí již 13. století – Srov. J. JANÁČEK, *Přehled vývoje*, s. 100–101.

¹³¹ F. HOFFMAN, *České město ve středověku*, Praha 1992, s. 188.

¹³² Z. WINTER, *Dějiny*, s. 186; J. JANÁČEK, *Malé dějiny Prahy*, Praha 1983, s. 56.

¹³³ J. JANÁČEK, *Přehled*, s. 14.

¹³⁴ TAMTÉŽ.

¹³⁵ J. JANÁK – Z. HLEDÍKOVÁ, *Dějiny*, s. 208–209.

¹³⁶ Povinnost každého řemeslníka vyrábět a následně prodávat kvalitní výrobky byla zanesena do cechovních artikulů. Ve čtyřech listinách dochovaných v koželužském fondu v Netolicích obsahující artikuly netolického cechu nechali mistři zanést odstavce věnující se problematice vyráběných produktů. – Srov. SOKA Prachatice, *Cech koželužů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. I–1, I-3, I-5 a III/6.

¹³⁷ J. MEZNIK, *Čechy*, s. 5.

provozovat mimo cechovní uskupení. Ze 14. století se dochovalo několik potvrzených statut od městských rad, konkrétně statuta z roku 1336 pražských platněřů,¹³⁸ netoličtí pekaři 1338¹³⁹ nebo cech kožešníků v roce 1346.¹⁴⁰

Jednotliví mistři se pro své řemeslo snažili získat co nejvýhodnější postavení, jak na místním trhu, tak v politice města. To mělo za následek, že řemeslník, který chtěl provozovat řemeslo, musel od vzniku cechu povinně vstoupit do této organizace,¹⁴¹ jinak byl nucen z města odejít například do venkovských oblastí. Pojem „*přímus*“ označuje povinný vstup do cechu.¹⁴²

Prvním panovníkem, který začal zasahovat do cechovních pravomocí a snažil se zmenšit jejich vliv byl Karel IV. Ten vydal roku 1352 cechovní nařízení, jenž mělo omezit nejen vliv řemeslných organizací na chod společnosti, ale i pravomoci městských rad. Nesetkalo se s příliš velkým úspěchem. V tomto období městské rady a cechy tvořily nedílnou součást městské správy, proto nebyla narušena existence řemeslných organizací.¹⁴³ Snahy císaře Karla IV. vysvětluje Jan Kühdel ve své publikaci¹⁴⁴ tím, že znění cechovních statut bylo postaveno spíše na soukromoprávním charakteru, kdy hlavním cílem bylo omezení konkurence, a to se panovníkovi, ani městskému stavu nezamlouvalo.

Řemeslnické organizace pokračovaly ve snaze získat co nejlepší postavení v městských radách a výrobní monopol ve městech. Následkem této tendence byly nařízení městských rad. V Chebu roku 1351 řemeslné cechy nechal panovník na popud konšelů zcela zakázat.¹⁴⁵ Nařízení nebylo trvalé. Karel IV. nechal následující rok cechy obnovit. V následujících letech si cechy nadále nechávaly potvrzovat již existující pořádky, např. cech netolických pekařů v roce 1402. Začínají se objevovat články připisující stále větší vliv městským radám (např. cech může přijímat nové mistry, ale musí být schváleni konšely apod.). Je zde tak patrný začátek úpadku vlivu cechovních organizací.

---

¹³⁸ Z. WINTER, *Dějiny*, s. 198.

¹³⁹ TÝŽ, *Dějiny*, s. 186; Jaroslav ČECHURA, *Cechy rožmberských měst a městeček do poloviny 16. století*, Jihočeský sborník historický (dále JSH) 58, 1989, s. 113–123.

¹⁴⁰ František ZŘÍDKAVESELÝ a kol. *Brno – město řemesel, průmyslu a obchodu*, Brno 1993, s. 4.

¹⁴¹ Jan KAPRAS, *Počátky našich cechů*, Praha 1937, s. 2.

¹⁴² J. DIVIŠ, *Pražské cechy*, s. 10.

¹⁴³ J. JANÁČEK, *Přehled*, s. 114.

¹⁴⁴ J. KÜHDEL, *Vývoj*, s. 20–21.

¹⁴⁵ J. DIVIŠ, *Pokladny pražských cechů*, Praha 1984, s. 7.

Po nástupu husitství zůstaly nadále cechy podřízeny městské radě jako důsledek úpravy činnosti řemeslníků městskou radou ve městě.¹⁴⁶ Cechovní shromáždění smělo přijímat nové mistry, vydávat cechovní statuta, která následně musela být potvrzována radou (od 16. století pánem města) a ve výjimečných případech mohla vykonávat soudní moc. Nově začaly organizace řemeslníků volit mistry do svých řad¹⁴⁷ a získaly tak možnost kontrolovat kvalitu vyráběných produktů a správu cechovních financí.¹⁴⁸ V ojedinělých případech docházelo k jednotné organizaci cechů (např. cech řezníků) na území Čech pod vedením cechu staroměstského.¹⁴⁹

S nástupem Habsburků na český trůn se začaly objevovat první rozepře mezi panovníkem a městy, případně cechy. V tomto období byla města na vrcholu svého vývoje. Cechovní organizace v tomto období začala být zpomalovačem v dalším vývoji řemeslné výroby. Po stavovském povstání 1547 utrpěly cechy velké ztráty. Ferdinand I. jim odebral hlavní část samosprávy, která byla sice později navracena,¹⁵⁰ ale s podmínkou, že budou stát při panovníkovi. Vladař jim odňal právo určovat cenu výrobků, svolávat schůze a stíhat volně pracující mistry mimo cech. Města musela odevzdat všechna městská a cechovní privilegia, s výjimkou měst nezapojených do stavovského povstání.¹⁵¹ Bylo nastoleno několik změn v městské i cechovní správě. Do měst panovník dosadil městské hejtmany a cechy se směly scházet pouze s jeho souhlasem a za přítomnosti jmenovaného rychtáře dohlížecího na zasedání.¹⁵² Řemeslné organizace nikdy nezískaly tak vysoký politický vliv jako před povstáním.

Dalším kritickým obdobím se stala třicetiletá válka a pobělohorská vlna emigrací, kdy odešlo do zahraničí mnoho místních řemeslníků. Konec 17. a celé 18. století se nesl ve znamení úpadku cechovních organizací. V zemi panovala silná proti cechovní politika. Prvním panovníkem po Ferdinandu I., který se odhodlal provést rozsáhlé změny v monarchii v oblasti hospodářství, se stal Leopold I. Ten přemýšlel nad úplným zrušením cechovních organizací. Myšlenka se setkala se silným odporem v tehdejší

---

¹⁴⁶ J. JANÁK – Z. HLEDÍKOVÁ, *Dějiny*, s. 216.

¹⁴⁷ Průběh a výsledek volby nových cechmistrů do čela řemeslného společenství byl zanesen do jednacích protokolů. – Srov. SOKA Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. II–1.

¹⁴⁸ Pro zaznamenávání cechovních financí využívali speciálně vedené knihy. Ty se ve fondu koželužského řemesla dochovaly v padesáti jedna exemplářích. – Srov. SOKA Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. IV–A–1–51.

¹⁴⁹ J. JANÁK – Z. HLEDÍKOVÁ, *Dějiny*, s. 216.

¹⁵⁰ Z. KARLOVÁ, *Změny*, s. 8.

¹⁵¹ J. JANÁK – Z. HLEDÍKOVÁ, *Dějiny*, s. 217

¹⁵² TAMTÉŽ, s. 218.

společnosti. V návaznosti na císaře Leopolda I. ustanovil dekretem Josef I., že pokud chtějí živnostenské systémy nadále ve říši existovat, tak musí být veškeré cechovní artikuly ověřeny a potvrzeny od panovníka. Tímto krokem připravil Josef I. společnost na změny z 16. listopadu 1731, kdy byl vydán tzv. generální řemeslnický patent za jeho nástupce Karla VI. Patent nejen že zdůrazňoval potřebu mít ověřené artikuly od panovníka, ale ve velkém zasahoval do zvyklostí organizací, ale v oblasti jejich postavení, kdy byly všechny cechy zrovnoprávněny. Dále dokument zakazoval korespondenci mezi jednotlivými cechy v různých lokalitách, držení tzv. cechovního tajemství a nově musely mít všechny schůze přítomného vrchnostenského zástupce.¹⁵³ V cechovní organizaci proběhlo několik dalších změn. Jednou z nich bylo okleštění pravomocí cechovním mistrům, kteří nyní neměli vliv na stanovení počtu mistrů a tovaryšů v ceších.¹⁵⁴ Tato kompetence byla v rukou panovníka. Ani nejmladší mistr cechu nebyl v patentu opomenut. Za pomoci dokumentu došlo ke zlepšení jeho postavení v cechu.¹⁵⁵ Nařízení z roku 1731 se netýkalo pouze měst královských, ale také měst vrchnostenských.

Další úprava cechovní politiky přišla v roce 1739 s generálními cechovními artikuly s platností pro celou habsburskou monarchii. Impulzem pro jejich vydání byla velká rozdílnost základních ustanovení jednotlivých organizací v českých městech a městečkách. Panovník se snažil potlačit, v některých případech až zlikvidovat, vliv cechovních organizací na politickou a hospodářskou sféru. Mistrům byly odebrány pravomoci řešit záležitosti jednotlivých členů i celého cechu a do čela cechu se dosazovali cechovní inspektoři jmenovaní magistráty. Ještě několik následujících let vedly cechy s panovníkem boj o moc. Došlo k vydání několika dodatků ke generálním cechovním artikulům s přihlédnutím k určitým lokacím. Všechny snahy panovníka nadále směřovaly ke zrušení monopolu a k likvidaci cechů. Postupně vladař pravomoci okleštil pouze na sociální a charitativní činnosti a zaškolování nových řemeslníků.

Řemeslná uskupení po vydání cechovních artikulů měla klidné období spojované se začátkem vlády Marie Terezie. Panovnice první zásahy do cechovní správy namířila

---

¹⁵³ V knihách cechu koželužského v Netolicích se objevuje od roku 1800 inspektor Köyless. Dle nařízení musel být vrchnostenský dohled přítomen i v dřívějších letech. Bohužel jeho jméno není zaznamenáno v dochovaných dokumentech. - SOKA Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. II – 1, fol. 7.

¹⁵⁴ J. JANÁK – Z. HLEDÍKOVÁ, *Dějiny*, s. 220.

¹⁵⁵ Změna je patrná ve znění potvrzených artikulů pro velký pořádek ve fondu koželužského řemesla. - SOKA, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. I–5.

do obnovy úřadů, v jejichž kompetenci byla živnostenská agenda. Další zásahy začaly probíhat od padesátých let, kdy v roce 1754 Marie Terezie vydala nařízení zakazující přímus u nově založených uskupení.¹⁵⁶ O rok později za pomoci císařského reskriptu došlo k rozdělení živností na komerční a policejní.¹⁵⁷ V manufakturách mělo nadále docházet k rozvoji komerčních řemesel.¹⁵⁸

Silný proticechovní postoj zaujal Josef II. Jeho reformy začaly zasahovat do tržních principů a na počátku osmdesátých let do existence kterých řemesel (např. cech řezníků). Jak je patrné, tak císař neměl cechovní organizace příliš v oblibě, proto odmítal povolování nových organizací.¹⁵⁹ Roku 1791 byl vydán generální cechovní patent, jenž do říšského prostředí přinesl řadu novinek a regulí. Patent živnosti rozřadil na cechovní a necechovní, došlo ke specifikování generálního cechovního inspektora. Nově skládání mistrovské zkoušky probíhalo pod dohledem státního orgánu.

Všechna nařízení vydaná za vlády Marie Terezie¹⁶⁰ i Josefa II. měla za následek postupný a nevratný úpadek cechovních organizací. Roku 1827 panovník nechal vydat patent, jehož obsahem bylo nahrazení dosavadních vandrovních listů, též fedrovních listů, vandrovními knihami. Tyto knihy spravovaly a vedly vrchnostenské úřady v určité oblasti.

S úpadkem cechovních organizací vznikají průmyslové spolky. Jedná se o doklad nastupujícího liberalismu v první polovině 19. století.¹⁶¹ Liberalismus zasáhl v právním ukotvení cechy v roce 1850 zákonem, kdy zřídil na území habsburské monarchie živnostenské a obchodní komory na úrovni měst a okresů. S postupným vývojem obchodu začaly mizet celní hranice nalézající se mezi východní a západní částí země. Zmizení celnic znamenalo pro řemeslníky živnostenskou svobodu.

Cechovní organizace skončila 20. prosince 1859, kdy došlo k jejich nahrazení živnostenskými společenstvy s právním ukotvením v liberálně pojatém Živnostenském

---

¹⁵⁶ Pavel BĚLINA, *Česká města v 18. století a osvícenské reformy*, Praha 1985, s. 51.

¹⁵⁷ TÝŽ, *Česká města*, s. 50.

¹⁵⁸ TAMTĚŽ, s. 53.

¹⁵⁹ Ivan JAKUBEC – Zdeněk JINDRA, *Dějiny hospodářství Českých zemí od počátku industrializace do konce Habsburské monarchie*, Praha 2006, s. 60–61.

¹⁶⁰ Koželužský cech si v důsledku nařízení Marie Terezie nechal roku 1744 znovu potvrdit cechovní artikuly. Jinak by hrozilo, že by byl zrušen. – Srov. SOkA Prachatice, *Cech koželužů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. III/6; K potvrzení musel přistoupit rovněž menší pořádek. Ten tak učinil roku 1761. – Srov. SOkA Prachatice, *Cech koželužů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. III/6.

¹⁶¹ Milan HLAVAČKA a kol., *České země v 19. století. Proměny společnosti v moderní době I.*, Praha 2014, s. 249.

řádu.¹⁶² Živnostenský řád vstoupil v platnost k prvnímu květnu 1860. Tím všechna řemesla a živnosti byla prohlášena za svobodná a každý mohl začít provozovat řemeslo na základě řádně získaného živnostenského oprávnění.¹⁶³ Mnoho profesních organizací definitivně nezaniklo. Došlo akorát ke změně názvu, jinak personální složení a kultura zůstávala stejná jako v dřívější době. V oblasti reprezentace a uchovávání záznamů se využívaná praxe nelišila. Organizace nadále pokračovaly v zaseté praxi, patrné to je i u cechu koželuhů v Netolicích.

2.2 Teorie rozvoje cechů v městském prostředí

V současné literatuře existuje několik teorií týkajících se vzniku cechů ve městech. Jednou z nejobsáhlejší literatury je studie od Zikmunda Wintera, ve které se nalézají informace o vzniku cechovního zřízení v českých zemích.¹⁶⁴ V této knize uvádí, že díky městům vzniklo svobodné řemeslo a díky řemeslu se rozvíjela města.¹⁶⁵ Mezi další autory, kteří se přiklánějí k myšlence, že města a řemesla měla na sobě určitou závislost, patří například František Hoffmann nebo také Josef Janáček. V jejich textech je patrná myšlenka dávající váhu ve středověku městům v oblasti hospodářských změn, které měly za následek vznik nových řemeslných odvětví.¹⁶⁶

Nové řemeslo vzniklo odštěpením z již existujícího (mateřského) řemesla, případně jen z jeho jedné fáze výroby. Jako příklad lze uvést koželužské řemeslo.¹⁶⁷ Řemeslník mající technickou znalost a předpoklady se mohl rozhodnout, že bude vyrábět pouze jeden typ výrobku¹⁶⁸ z celého sortimentu a tím se stal specialistou.¹⁶⁹ Ve 14. století docházelo k rychlému rozvoji specializovaných řemesel.¹⁷⁰ Postupem času byl nasycen místní trh, který začal znemožňovat další vývoj řemesel. Jednotlivá řemesla začala mít mezi sebou rozpory.¹⁷¹ Výsledkem bylo spolčování do cechovních organizací, jejichž záměr představoval zasazení se o práva a postavení daných řemesel na místním trhu.

---

¹⁶² J. JANÁK – Z. HLEDÍKOVÁ, *Dějiny*, s. 228.

¹⁶³ J. DIVIŠ, *Pražské cechy*, s. 12.

¹⁶⁴ Z. WINTER, *Dějiny*, s. 62–69.

¹⁶⁵ TAMTÉŽ, s. 47.

¹⁶⁶ F. HOFFMANN, *České město*, s. 10.

¹⁶⁷ J. PETRÁŇ, *Dějiny hmotné kultury*. Sv. I/1, s. 237.

¹⁶⁸ Například koželuh se zaměřil na výrobu řemenů a tím se stal řemenářem. Pokud se k němu přidalo několik dalších řemeslníků, vzniklo nové řemeslné odvětví. Srov. J. JANÁČEK, *Přehled*, s. 39.

¹⁶⁹ TAMTÉŽ, s. 38.

¹⁷⁰ TAMTÉŽ, s. 106.

¹⁷¹ J. JANÁK – Z. HLEDÍKOVÁ, *Dějiny*, s. 208.

Podobně jako v případě zrodu řemesel existuje několik různých teorií, které se zabývají otázkou vzniku cechů. Své místo v bádání historiků získala teorie vykládající vznik cechovních organizací v závislosti na právu trhovém. Z této teorie vycházely cechy jako organizace vznikající na popud městské vrchnosti, která na ně dohlíží. V takovýchto ceších bylo povinností stát se jejich členy. Tím odpadla možnost dobrovolného vstupu do organizace. Volba představenstva cechu zcela závisela na městské radě nebo panovníkovi.

Druhá teorie, která je v místních poměrech nejvíce pravděpodobná. Považuje za základ cechů prvotně fungující podpůrná bratrstva. Bratrstva fungovala na bázi náboženského společenství,¹⁷² kdy k jeho založení bylo potřeba několika členů. Rozdíly mezi cechy a bratrstvy bylo možné rozpoznat za pomoci několika znaků. Prvním určujícím znakem se stalo soudnictví, pod které spadali všichni členové cechu. Cechovní jurisdikce byla zřízena pro větší kontrolu cechu nad svými členy a pro menší závislost na městské radě. Každý cech měl svá vnitřní pravidla vyvinutá ze zvykových práv. Tyto vnitřní regule musely být ve své platnosti potvrzovány od vrchnosti nebo od panovníka. Cechovní soudnictví nebylo od počátku automatické. Kompetence rostly společně s rostoucím vlivem a důležitostí jednotlivých cechů. Společně s rozvojem kompetencí docházelo k rozvoji tzv. dohledového a výkonného aparátu. Dalším znakem se stala tzv. veřejnoprávnost, pod kterou si můžeme představit delegovanou pravomoc dohledovou a správní nad členy cechu. Někteří historikové usuzují, že bratrstva spadající k oltáři v místním kostele, svým projevem zbožnosti napomáhala k založení a ustanovení řemeslnické instituce.¹⁷³ Postupným vývojem bratrstev docházelo k přebírání povinností hájení zájmů řemesla a svých členů.

S Winterem konfrontoval svou teorii Bedřich Mendl, jenž připisoval počátky vzniku tzv. „*nuceným pořádkům*“.¹⁷⁴ Jednalo se o dohledovou organizaci zřízenou z iniciativy městské rady, která měla určité pravomoci i povinnosti ve městě.¹⁷⁵ Organizace fungující na bázi těchto tzv. pořádků je doložena například v pražských městech v požárním řádu z roku 1314.

---

¹⁷² Z. WINTER, *První cechy řemeslné v Čechách*, Časopis Muzea Království českého (dále ČMKČ) 78, 1904, s. 1–19, 201–220.

¹⁷³ Z. WINTER, *Zlatá doba*, s. 218–219.

¹⁷⁴ B. MENDEL, *Počátky našich cechů*, Český časopis historický (dále ČČH) 33, 1927, s. 1–13, 307–346.

¹⁷⁵ TÝŽ, *Vývoj*, s. 14.

Obecně lze konstatovat, že z důvodu nedostatku písemných pramenů a přesných informací není možné určit přesně dobu vzniku prvních organizací. Zikmund Winter a Bedřich Mendl uváděli některé rozdíly mezi bratrstvy, pořádky a cechy.¹⁷⁶ Bratrstvo bylo v jejich pojetí chápáno jako dobrovolná organizace řemeslníků sdružená na základě náboženského přesvědčení.¹⁷⁷ Pořádky definovali jako městem či vrchností nucenou organizaci z důvodu vojenské služby, výběru královské berně a podobných účelů. Cech byl pro ně povinnou řemeslnickou korporací sdružující veškeré řemeslníky stejného řemesla ve městě.

V českém prostředí se rozvoj cechů velmi podobal vývoji v Německu.¹⁷⁸ Nejzásadnější vliv u nás měla bratrstva, ve kterých nalezneme mnoho politicko-hospodářských prvků, z nichž vznikala organizace zabírající se více ekonomickou prosperitou bratrstva než spásou duše jeho jednotlivých členů. Zásadní vliv na vznik cechovní organizace jako takové mělo zavedení povinnosti vstoupit do cechu, pokud chtěl řemeslník vykonávat své řemeslo v dané oblasti. Pokud dorazil do města řemeslník vykonávající řemeslo, jenž nemělo v daném městě zastoupení ani ve sdruženém cechu, tak záviselo na vrchnosti daného města, zda provozování řemeslné živnosti povolila. S postupným přerodem ve skutečné cechy na veřejnoprávní bázi se začaly objevovat dokumenty označované jako artikuly.¹⁷⁹ Bylo potřeba zaznamenat písemnou podobou práva rodičích se cechovních institucí jak po stránce jurisdikce, tak po stránce řemeslné specializace.¹⁸⁰ První dochovaná cechovní statuta, nebo též řády, jsou u nás dochována již ze začátku 14. století.¹⁸¹ Je velmi pravděpodobné, že vznikaly nepsané dohody mezi řemeslníky již v dřívějších dobách. I přes základní myšlenku vzniku cechovních organizací docházelo zcela běžně k odlišnostem způsobeným závislostí na místní pozemkové vrchnosti, která měla přímý vliv na cech v dané oblasti nebo městě. Nebylo výjimkou, že cechy různých zaměření disponovaly v témže městě různým postavením

---

¹⁷⁶ J. JANÁČEK, *Přehled*, s. 98–99.

¹⁷⁷ Oblast výzkumu náboženské činnosti a zbožnosti cechů je limitován dochovanými prameny, jako jsou listiny, knihy, praporec apod. – Srov. H. PÁTKOVÁ, *Bratrstva*, s. 13–15

¹⁷⁸ Vývojem cechovních organizací v oblasti Německa a západní Evropy se zabýval Josef Ehmer. V jeho práci *Traditionelles Denken und neue Fragestellungen zur Geschichte von Handwerk und Zunft* jsou sepsány tradiční pohledy na cechy, jeho snaha je překonat a vytvořit nové. Tuto práci lze aplikovat nejen pro německé prostředí, ale i pro české. – Srov. Josef EHMER, *Traditionelles Denken und neue Fragestellungen zur Geschichte von Handwerk und Zunft*, in: Friedrich LINGER, *Handwerk, Hausindustrie und die historische Schule der Nationalökonomie*, Bielefeld 1998, str. 19–76.

¹⁷⁹ J. KÜHDEL, *Vývoj*, s. 51.

¹⁸⁰ J. JANÁČEK, *Přehled*, s. 100.

¹⁸¹ J. PETRÁŇ, *Dějiny*, I/1, s. 237.

(plynoucí z jejich hospodářské síly, která ovlivňovala početnost zastoupení jejich řemesla v městské radě). Tuto nerovnost lze zaznamenat například ve slavnostních průvodech procházející skrz město, kdy bylo stanoveno, v jakém pořadí půjdou za sebou jednotlivé cechy.¹⁸²

Ve své podstatě se hlavní vývojové tendence v českých zemích shodovaly. Docházelo k minimálním rozdílům, i když cechovní organizace nalézající se na Moravě se oproti českým cechům (např. pražským) pomaleji rozvíjely. To mělo za následek, že panovník do jejich kompetencí zasahoval v menší míře.¹⁸³

Větší rozdíly lze zaznamenat mezi postavením řemesel ve městech královských a vrchnostenských. Zatímco v královských městech měly cechy jak na Moravě, ve Slezsku, i v Čechách podobné postavení s minimálními odchylkami, tak ve vrchnostenských městech jsou pravomoci těchto řemeslnických spolků rozdílné. V některých případech docházelo k zasahování městské správy do vývoje práv a postavení cechů v daném městě, jako tomu bylo například i v zeměpanské Olomouci.¹⁸⁴ V zárodcích cechů vykonávali hlavní dozor a řízení organizace konšelé a rychtář daného města. Mistři museli skládat přísahu městské radě, která v neposlední řadě prováděla schvalování cechovních pořádků.¹⁸⁵

Další možností, jak mohl vzniknout nový jednooborový cech, bylo jeho oddělení z mateřského cechu vlivem výrobní specializace. Patrné je to kupříkladu také u zkoumaného netolického cechu koželuhů, kdy detailnější rozbor tohoto procesu bude vypsán v kapitole „*Koželužské řemeslo*“. Protiváhou štěpení stálo naopak slučování většího počtu méně výnosných nebo málo či zřídka zastoupených řemesel do jednoho společného cechu (tzv. rajcechu). Zanikaly tak méně důležité a chudé cechy.¹⁸⁶

---

¹⁸² F. MELICHAR, *Dějiny*, s. 12.

¹⁸³ J. KÜHDEL, *Vývoj*, s. 50.

¹⁸⁴ TAMTÉŽ, s. 51.

¹⁸⁵ J. JANÁK – Z. HLEDÍKOVÁ, *Dějiny*, s. 209.

¹⁸⁶ J. KÜHDEL, *Vývoj*, s. 82.

2.3 Rozdíly v rámci cechovního zřízení

Cechovní organizace lze rozdělit do dvou skupin podle jejich specializace na cechy řemeslné a obchodní. I v současné době existují odvětví, která se více zaměřují na obchod či služby a na manuální výrobu s podporou daného řemesla.

2.3.1 ŘEMESLNÉ CECHY

V počátcích řemeslné cechy reprezentovaly řemeslníky pracující v rodinných dílnách. V pozdějším období se jednalo o rozsáhlou organizaci lidí v různých městech po celé Evropě. První cechy se objevily na území nejrozvinutějších území Itálie a Porýní, odkud se postupně rozšířily do celé západní Evropy. Na začátku tohoto typu řemeslné organizace bylo členství dobrovolné a bez zásahu vrchnosti. S postupem času vznikla podmínka pro každého řemeslníka, který chtěl vykonávat živnost, že se musel stát řádným členem a dodržovat určitá pravidla a kodexy. S tím souvisí prvotní zásahy do cechovní autonomie a regulace jejich působnosti ve městech a blízkém okolí.

2.3.2 OBCHODNÍ CECHY

Obchodní cechy se velkým zastoupením nalézaly v obchodních městech, jako byla například německá města sdružená v organizaci zvané Hansa, francouzské Paříži nebo v kupeckých rodinách v italských městských republikách. Jednalo se o prvopočátky velkých obchodních cechů. V českých zemích se kupecké cechy téměř nevyskytovaly. Řemeslné organizace je často zastínily a v nemálo případech docházelo k přebírání kompetencí obchodních cechů.

Stejně jako se řemeslníci sdružovali do řemeslnických společenství, tak i obchodníci vytvářeli cechovní organizace. Mezi obchodníky se nacházeli kramáři zabývající se spíše smíšeným zbožím¹⁸⁷ nebo kupci,¹⁸⁸ kteří podnikali obchodní cesty.¹⁸⁹ Obchodní cechy byly závislé na svém postavení v mezinárodním obchodě, v němž měly své specifické místo a v některých oblastech rovněž monopol. Městské rady často obchodní cechy nepřijímaly, proto kupci a obchodníci museli často platit dvě cla – zemské a soukromé. Soukromé clo si nastavovala jednotlivá města, skrz která procházela obchodní cesta.

---

¹⁸⁷ V. V. TOMEK, *Dějepis města Prahy I.*, Praha 1855, s. 322.

¹⁸⁸ J. JANÁČEK, *Malé dějiny Prahy*. Praha, 1983. s. 57.

¹⁸⁹ V případě města Netolice se jednalo o Lineckou stezku, kterou obchodníci využívali pro přepravu a následný prodej soli.

2.4 Aspekty cechovního zřízení

Cechovní společenství bylo organizací s rozvinutou vnitřní strukturou a pravidly, podle nichž se měl každý člen řídit. Téměř každý řemeslník v cechu měl nad sebou výše postavenou osobu, se kterou mohl projednávat své záležitosti. Ta mohla za něj mluvit na valných hromadách. Vnitřní uspořádání cechu bude blíže popsáno v kapitole „*Struktura cechu*“. Tato kapitola se věnuje funkci cechu jako organizace působící na místním trhu, případně na trhu zahraničním.

Není pochyb o tom, že cech představoval pro obyvatele města organizaci s mnoha funkcemi.¹⁹⁰ Základním pilířem každého cechu byla ekonomika. Společně s ní velkou roli hrála funkce sociálně-morální a politická. Tyto tři funkce se nacházely, ať již ve větší nebo menší míře, v každém cechu bez ohledu na region působnosti nebo zaměření.¹⁹¹

2.4.1 EKONOMICKÁ FUNKCE

Ekonomika byla základem každého cechovního společenství. Jednalo se o nejdůležitější a v mnohých ceších nejrozvinutější funkci. Jeden ze silných impulzů vzniku cechu představovalo zajištění obrany a prosazení obchodních a řemeslnických zájmů na domácím trhu.¹⁹² V neposlední řadě měly pomáhat k zajištění prosperity řemesla jako takového (a jeho provozovatelů) a udržovat jeho dobrou pověst (chránit kvalitu a odbyt). Cech zasahoval do regulace produkce jednotlivých výrobků a jejich prodeje na trhu. Jednalo se nejen o snahu eliminovat konkurenci, ale i o zajištění prostoru pro odbytiště vlastních výrobků. K formování dohledu nad kvalitou a množstvím výrobků došlo až ve 14. století, kdy docházelo k vytváření základů pro moderní raně novověké cechy. Do té doby každý výrobce za kvalitu svých výrobků odpovídal sám. Pomáhalo mu to budovat a udržovat svoji pověst i odbytiště pro své výrobky. Po vzniku cechovní organizace běžně řemeslníci, kteří neměli oporu v místním cechu prosazovali své výrobky na místním trhu velmi obtížně, jak vůči místnímu cechu, tak vůči místní pozemkové vrchnosti. Ta se snažila zasahovat do místního trhu ve městech, v nichž řemeslné organizace držely

---

¹⁹⁰ H. PÁTKOVÁ, *Bratrstva*, s. 8.

¹⁹¹ Georges RENARD, *Guilds in The Middle Ages*. Kitchener 2000, s. 39–42.

¹⁹² J. JANÁČEK, *Řemeslná výroba v českých zemích v 16. století*, Praha 1961, s. 231.

monopol.¹⁹³ Cech prováděl kontrolu nad kvalitou výrobků nejen u svých členů, ale i u řemeslníků, kteří dojížděli na trh z jiných města a míst.¹⁹⁴

V rámci cechu byla prováděna regulace rozmístění stánků na tržišti, korigovala se také výroba produktů tzv. na sklad. Rovněž se určoval maximální počet učňů a tovaryšů u jednotlivých mistrů nebo využití výrobních technologií a strojů. Materiál potřebný pro výrobu byl kontrolován a stanoven vnitřními normami. To vše mělo pomoci k zajištění rovnosti řemeslníků uvnitř cechu. Ekonomickou funkci zakotvovala cechovní statuta, jejichž cílem bylo mimo jiné zajištění kvality produkce napříč cechem. Ve statutech nebo také regulích došlo k formulování ujištění o dobré víře a cti organizace. Každý výrobek opouštějící řemeslníkovu dílnu musel být označen cechovními znaky či symboly, jež budoucím majitelům zajišťovaly garanci původu a kvality.

Stejně jako města, tak i jednotlivé cechy dostávaly od vrchnosti původně ze zákonodárné moci panovníka v pozdějších letech od městských autorit svá privilegia. Ta zajišťovala postavení na místním trhu. Privilegia vylučovala z obchodní angažovanosti města v okolí, nedisponující stejnými výsadami.¹⁹⁵ Toto pojetí cechovních výsad mělo základ v městských právech, zejména v právu mílovém a tržním. Každý člen cechu byl vázán mlčenlivostí o „*cechovním tajemství*“,¹⁹⁶ jinak mohl být postižen on nebo jeho rodina určitou formou trestu.

2.4.2 SOCIÁLNĚ – MORÁLNÍ FUNKCE

Sociálně-morální funkce nebo také solidarita se zakořenila hluboko v cechovní organizaci a souvisela s dalším z prvotních impulzů jejího vzniku. Tím byla snaha zajistit rodinám řemeslníků snesitelnou životní úroveň i v situacích, kdy z jakéhokoli důvodu přišly o svého živitele.¹⁹⁷ Cech svým členům zajišťoval peněžní podporu, ochranu v těžkých časech, lékařské zabezpečení v případě nemoci, pomoc ve stáří nebo pomoc

---

¹⁹³ J. JANÁČEK, *Přehled*, s. 103–106.

¹⁹⁴ Kontrola prodáváných výrobků jak u místních řemeslníků, tak přespolních byla zaznamenána v cechovních artikulech koželužského řemesla v Netolicích. – Srov. SOKA Prachatice, *Cech koželužů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. I-1, I-3, I-5.

¹⁹⁵ Karel MALÝ – Florian SIVÁK, *Dějiny státu a práva v České a Slovenské republice do roku 1918*, Praha 1993, s. 58.

¹⁹⁶ Zákaz vynášení informací z cechovních schůzí nebo o výrobních postupech byl zachycen v sedmém bodě artikulu menšího pořádku z roku 1728. – Srov. SOKA Prachatice, *Cech koželužů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. I-4.

¹⁹⁷ Cech myslel nejen na své členy, ale i jejich rodiny ve všech směrech. Vdovám zajišťoval minimální životní úroveň, synům a dcerám dostatečné vzdělání a následné členství v cechu a obstarával rovněž pohřební průvod. To je patné například v listině z roku 1733. – Srov. SOKA Prachatice, *Cech koželužů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. I-5.

vdově při úmrtí jejího muže. Při smrti řemeslníka cechu se pohřbu účastnili všichni ostatní členové. Celé řemeslnické společenství uspořádalo honosný pohřební průvod. Na něm bylo možné poukázat na své bohatství, váženost a postavení v městské společnosti. Při této příležitosti musely být cechovní obchody zavřené. Ve většině případů měli všichni v cechu stejné náboženské vyznání, v jehož rámci složili slavnostní přísahu.

Cech se rovněž snažil zajistit rovnost v hospodářské soutěži mezi svými mistry.¹⁹⁸ Jedním z takovýchto případů byl tzv. „*forkauf*“. Úředníkovi nebo pověřenému členovi řemeslného společenství zajišťoval nákup surovin pro celou organizace. Získaný materiál prodával všem členům cechu za stejnou částku, aby nedošlo ke spekulacím a sporům o cenu surovin potřebných k řemeslné činnosti.¹⁹⁹ Také v cechovních řádech bývalo striktně uvedeno, že přeplácení surovin, stejně jako přetahování zaměstnanců mezi jednotlivými mistry (jejich přeplácení), přebírání zákazníků a vůbec tzv. „*nekalá soutěž*“ mohla být trestána. V případě opakovaného provinění mohl být řemeslník, jenž se takových přestupků dopouštěl z cechu vyloučen. To fakticky znamenalo jeho společenskou a ekonomickou likvidaci.

2.4.3 POLITICKÁ FUNKCE

Cechovní organizace se musely řídit určitými vnitřními předpisy a závaznými pravidly, jak mezi sebou, tak vůči vrchnosti nebo panovníkovi. Měly značnou autonomii, ale nebyly zcela nezávislými společenstvími.

Politický vliv organizace zakořenil v cechovních privilegiích získaných nebo odkoupených od panovníka. V těchto výsadách bylo zakotveno právo na provozování řemesla a následný prodej výrobků na místním trhu. Právo uděloval zpočátku panovník nebo v poddanských městech vrchnost.²⁰⁰ Vladař nebo vrchnost za poskytnutí těchto výsad očekávala určité platby. Ty vybírali prostřednictvím vrchnostenských úředníků. Ve městech s menším vlivem vrchnostenské správy bylo zcela běžným jevem, že docházelo

---

¹⁹⁸ SOKA Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. I–1, I–3, I–5, III/6.

¹⁹⁹ Zikmund WINTER, *Rovnost organizovaných*. In: Z. WINTER, *Sebrané spisy z beletrie a kulturních studií XVI: Z městských živností*, Praha 1925, s. 41–43.

²⁰⁰ Několik poddanských měst získalo podporu ve formě téměř stejného postavení odpovídajícího královským městům od své vrchnosti. Ukázkovým příkladem jsou města v držení pánů z Rožmberka. Srov. Antonín HAAS, *O tak řečeném právu královském rožmberských měst a městeček*, JSH 26, 1957, str. 69–74 nebo Miroslav TRUC, *Ius regale rožmberských městských privilegií*, in: Karel MALÝ (ed.), *Městské právo v 16. – 18. století v Evropě*, Praha 1982, s. 53–67.

ke dvojkolejnosti správy. To ve výsledku vedlo ke sporům o kompetenci mezi městy a panovníkem.

Postavení jednotlivých měst vůči jejich pánovi (král, světská nebo církevní vrchnost) mělo přímý vliv na politickou závislost či nezávislost cechů ve městě na vrchnosti a také na místní městské správě. Ve městech, jejichž postavení na pánovi (vrchnosti) bylo málo či slabě závislé, měly cechovní organizace téměř nezávislé postavení. Takovéto postavení využívala v některá zahraniční města, jako Benátky nebo Florencie, kde měly organizace vlastní mincovny nebo žoldnře. V některých velkých a významných městech u nás²⁰¹ cechy postupně získávaly silný politický vliv ve správě města. Takováto společenstva mohla zasahovat nejen do běžné každodenní správy města, ale ovlivňovala volby do městské rady, a tedy složení tohoto vrcholného orgánu každého města.

Pro prostředí našich zemí bylo mnohem obvyklejší, že řemesla i cechy se nacházely pod politickým vlivem panovníka nebo místní pozemkové vrchnosti. To znamenalo, že jejich politická moc byla slabá, a proto u nás docházelo k větším zásahům do jejich postavení, kompetencí a práv. Úprava postavení cechů proběhla například za vlády Habsburků v 16. století. Tehdy došlo k plošnému zavedení centralizace správních úřadů a vešla v platnost nařízení potlačující vliv měst.²⁰² Řemeslnické organizace zajišťující základní potřeby společnosti podléhaly větší kontrole a regulaci. Od 14. století v českých zemích vstupovali členové cechů do městských rad, kde získávali správní pravomoci.²⁰³

Součástí pravomoci cechu nad jeho členy byl výkon cechovního soudnictví. Jeho kompetence se v osobní rovině vztahovala pouze na cechovní příslušníky a v rovině věcné na veškeré záležitosti cechovního řemesla, obchodu, společenského soužití, morálky, chování, povinností vůči cechu a podobně. Městská rada nebo v poddanských městech vrchnost do hry vstupovala při řešení záležitostí týkajících se sporů mezi dvěma různými cechy, buď místními anebo přespolními. Takovéto spory spadaly do jurisdikce

---

²⁰¹ Praha, Kutná Hora, Plzeň, Jihlava, Brno, Olomouc atp.

²⁰² Za Ferdinanda I., který nastoupil na trůn v roce 1526, začalo docházet k centralizaci a potlačování politické moci stavů a tedy i měst. Panovník města neuznával jako plnohodnotný privilegovaný stav, a proto využil příležitosti při protihabsburském odboji v roce 1547, kdy odebral většině měst jejich dosavadní práva a výsady. – J. JANÁČEK, *Rudolf II. a jeho doba*, Praha 1987, s. 8–10.

²⁰³ F. HOFFMANN, *České město*, s. 189.

zemských soudů nebo přímo do pravomoci panovníka.²⁰⁴ Mezi rozepřemi řešených u zemských soudů se nalézalo vybírání daní nebo spory o vlastnictví nemovitostí.

Cechy měly obstarávat několik veřejných služeb, mezi něž patřila například ochrana města před požárem nebo vybírání daní a poplatků mezi svými členy. Panovníkem byly v hlavních zemských městech zakládány cechy s výlučnou pravomocí úředního charakteru. Jednalo se například o cechy měřičů nebo městských vyvolávačů.

2.4.4 POSTAVENÍ CECHŮ VE SPOLEČNOSTI

Váženost cechů v evropském kontextu může být posuzována podle kritéria převažování duchovní činnosti nad manuální. Tato skutečnost byla patrná i v prvotních ceších. Ty vznikaly na základě bratrstev, jak předpokládá jedna ze shora zmíněných teorií o jejich původu a vzniku. Dalším kritériem představovalo bohatství organizace, na kterém záviselo postavení v tehdejší společnosti a díky němuž získávala svoji moc. Se zámožností a hospodářskou silou získával cech mnohem více možností uplatnění v městské, někdy i v zemské politice. Pokud se ve městě sešly cechy se stejně silným společenským a ekonomickým postavením, tak vstupovalo do popředí další hledisko, a to stáří cechu a jeho tradice.

2.4.5 NEDOSTATKY CECHOVNÍHO ZŘÍZENÍ

Nedostatky v cechovním zřízení se vyskytovaly u všech cechů. Menší organizace, jejichž hlavní náplní bylo dohlížení na kvalitu vyráběných výrobků, následný prodej anebo zabraňování nečestným obchodním podmínkám, měly málo hmotných a finančních prostředků pro svůj další vývoj. Objevovala se tedy nedostatečná podpora výroby. Ty se projevovala nedostatkem nejen moderní technologie, ale často i nezbytného výrobního materiálu např. nedostatek kvalitní vlny pro soukeníky. Cechy obvykle působící v menších a ekonomicky méně významných městech se držely starých tradic, jež zajišťovaly vyrobení kvalitního výrobku za pomoci starých osvědčených postupů. S postupem doby přestávaly stačit konkurenci cechů větších a zámožnějších ve velkých a hospodářsky významných městech. Jejich výroba stagnovala a cechy živořily na hranici ekonomické udržitelnosti.

Hlavní nevýhodou pro celou společnost a její ekonomiku (zejména od raného novověku) byla v případě cechů monopolizace výroby. Jejím následkem došlo k nárůstu

---

²⁰⁴ J. KÜHDEL, *Vývoj*, s. 138.

cen a častému nedostatku prodávaného zboží. Absence zboží mohla vzniknout v důsledku koordinace výroby uvnitř cechu, kdy ve vnitřních regulích stanovili kolik a v jakém množství má který mistr vyrobit a prodat věci. V období cechovní výroby některá společenstva přistoupila na zákaz vyrábět věci tzv. „na sklad“. Řemeslné organizace často investovaly do nových technologií a modernizace výrobních postupů. Například si pořizovaly ze společných prostředků různá společná cechovní zařízení: soukeníci společné barvírny a valchy, nožíři a mečíři cechovní brusírny, pláteníci cechovní sušírny (tzv. pazderny) a močidla na len, kováři a další kovodělné obory své cechovní hamry atp. V případě modernizace nebylo výjimkou, že muži zaujímající v ceších čelné postavení na předních místech již nemuseli vykonávat manuální práci. Věnovali se výhradně organizaci cechovní výroby, zajišťování materiálu a odbytu výrobků. V těchto velkých, významných a hospodářsky silných společenstvích docházelo postupem času k rozdělování na chudé a bohaté mistry. Tím zanikala struktura podobná „velké rodině“, jež byla přítomna ve velké míře u menších cechů a v počátcích se nacházela u všech řemesel.

V cechovních nařízeních své místo získala také pravidla zamezující hromadění finančních a výrobních prostředků u jednoho mistra.²⁰⁵ V archivech se nacházejí cechovní artikule obsahující regule omezující maximální počet tovaryšů a učedníků, množství surovin a výrobků, a rovněž parametry mistrovského kusu atd.²⁰⁶ Tím byl omezen, někdy i zamezen přístup k modernizaci výroby v celém cechu. Učedníci, tovaryši a mistři tyto postupy dodržovali. Jejich produkce vykazovala standardní kvalitu za průměrnou cenu. To mělo za následek, že jejich motivace ke zlepšování postupů a zkvalitňování produkce, tak aby byla schopna srovnání s cizí konkurencí, postupně klesala.²⁰⁷

Z těchto informací vyplývá, že cechovní instituce by v případě neexistence cechovních artikulů měly problém obstát v oblasti volného podnikatelského prostředí. Zároveň byl uměle zpomalen vývoj kvality výrobků a rychlost jejich výroby. Některá společenstva měla inovativnější tendence, díky nimž přes omezení v cechovních artikulech se snažila zavádět novinky v podobě moderních technologií a postupů skrze některé mistry do svých řemeslnických dílen.

---

²⁰⁵ J. JANÁČEK, *Řemeslná výroba*, s. 246.

²⁰⁶ J. KÜHDEL, *Vývoj*, s. 75–82.

²⁰⁷ J. JANÁČEK, *Řemeslná výroba*, s. 235.

2.5 Struktura cechů

Cech jako každá jiná organizace měl určitou vnitřní hierarchii svých členů. Nejnižší postavení v ceších zastával učedník, který vstoupil do cechu na pozici nováčka. Nad ním stál tovaryš disponující se základní znalostí řemesla, který mohl pod dohledem mistra samostatně pracovat. Tovaryš po získání patřičné praxe a splnění povinného vandru mohl složit mistrovskou zkoušku podmíněnou mistrovským kusem.²⁰⁸ Po úspěšném splnění všech podmínek (včetně ženitby) se stal mistrem. Vedle tohoto základního rozdělení se v cechu nacházel i obslužný personál, skládající se z poslů či písařů. Osoby vykonávající tyto práce však neměly rovnoprávné postavení s řádnými členy cechu, protože se jednalo pouze o vedením cechu najaté a cechem placené zřízení. Jednotlivé stupně příslušenství k cechu (tj. učedník, tovaryš, mistr, cechmistr) se od sebe lišily rozdílnou délkou členství v cechu, odpracovanými lety a také množstvím nabytých zkušeností a dovedností. Rozdíl mezi nimi byly i po stránce právního postavení. Každý uchazeč žádající o členství v cechu musel získat městské právo. Tato podmínka se stala ve většině případů pravidlem. Jako u všech pravidel, tak i zde se nalézala výjimka, kdy stačilo ve městě mít v držení dům.²⁰⁹

2.5.1 UČEDNÍK

Každý v cechu začínal na pozici učedníka.²¹⁰ Jednalo se o první pozici v cechu, kde se budoucí profesionální řemeslník započal učit svému řemeslu. Žádný cech neměl zpočátku stanovený maximální počet učedníků. Uchazeč o znalost řemesla nesměl být přijat do cechu, pokud byl mladší čtyř nebo pěti let. Většinou přicházeli učňové do učení ve věku patnácti let.²¹¹ V dochovaných pramenech pražského cechu zlatníků písař uvedl uchazeče ve věku pěti let.²¹² Dále nesměli být přijímáni chlapci, kteří nesplňovali některé z podmínek cechu, např. dosažené vzdělání, řádný manželský původ nebo dobré mravy.²¹³

Důležitou roli v přijímání nových uchazečů sehrály Generální cechovní artikuly z roku 1739 a Generální cechovní patent z roku 1731, jež jejich vydání předcházely. Cílem

---

²⁰⁸ viz. podkapitola Mistr.

²⁰⁹ J. KÜHDEL, *Vývoj*, s. 106.

²¹⁰ Učedníky cech koželuhů evidoval v samostatné knize. – Srov. SOKA Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. II–5.

²¹¹ F. HOFFMANN, *České město*, s. 187

²¹² Marcela HANDLOVÁ, *Řemesla historická nejen jindřichohradecká*, Týn nad Vltavou 2015, s. 5.

²¹³ Zdeněk MARTÍNEK, *Soukeníci v Pacově v letech 1650–1780*, Pacov 2016, s. 25.

obou norem bylo zajistit rovnost všech uchazečů o přijetí do cechu a omezit pokusy o preferenci rodinných příslušníků cechovních mistrů. Rovněž se zasadily o sjednocení vydávání dokumentů a jejich přijímání jednotlivými cechy, kde dřív docházelo ke zpochybňování některých dokumentů.²¹⁴ V předpisech se objevilo i nařízení zakazující, nepřijetí syna do cechu kvůli jakémukoliv provinění jeho otce. Stejně tak byly zapovězeny úlevy při zhotovování mistrovských kusů.

Před vstupem učedníka a všemi nezbytnými ceremoniemi, se stalo od 16. století zvykem, že si nejprve vyzkoušel řemeslo „*nanečisto*“, a to nejčastěji po dobu čtrnácti dnů. Tato praktika nesla označení „*košť*“.²¹⁵ Pokud se rozhodl, že bude v učení zvolenému řemeslu pokračovat, tak se přistoupilo k výběrovému řízení. Na něj se dostavila cechovní rada, učedník, otec a mistr, ke kterému měl žadatel nastoupit. Celý proces výběru měl ceremoniální charakter. Učedník s otcem předstoupili před radu, kde se cechmistr zeptal, jestli někdo má něco proti vstupu žadatele do cechu. Pokud nikdo neshledal chlapce nevhodným, mohl vstoupit do cechu. Následně mu byl vybrán mistr, u něhož se měl řemeslo učit. Po volbě následoval projev cechmistra, jenž nabádal učedníka k bohabojnosti a pravidelným návštěvám kostela. Slavnostní projev obsahoval rovněž pasáž o odrazení učedníka od spolčování se s tovaryši zlými a nepočestnými, měl mít úctu k autoritám a v neposlední řadě vykonávat svou práci poctivě. Po složení přísahy mohl chlapec vstoupit oficiálně do učení.²¹⁶ Po skončení přijímacího ceremoniálu byl proveden zápis do cechovních register, ve kterých došlo k zaznamenání jména učedníka, jména mistra, u něhož se bude učit, počet dohodnutých učednických let, výše poplatku za přijetí a osoby ručící za něj.

Vstupem do učednictví se přijatý chlapec automaticky dostával pod cechovní ochranu a jurisdikci. Smlouva mezi cechem a učedníkem mohla být provedena buďto formou ústní či písemnou. Některé cechy nechávaly smlouvu sepsat před městským notářem.²¹⁷ Ustanovovalo se v ní například, jak dlouho se bude učedník učit (většinou tři roky). Tímto způsobem byla ošetřena různá práva a povinnosti, které mezi mistrem a učedníkem vznikly. Mistr se zavazoval zaopatřit chlapce v případě nemoci a naučení řemesla, zatímco učedník musel být poslušný a pracovitý.²¹⁸ Učedník mohl mistra opustit

---

²¹⁴ TAMTÉŽ, s. 37.

²¹⁵ Z. WINTER, *Český průmysl*, s. 311.

²¹⁶ M. HANDLOVÁ, *Řemesla*, s. 5–6.

²¹⁷ Z. WINTER, *Dějiny řemesel*, s. 726–727.

²¹⁸ TÝŽ, *Český průmysl*, s. 313–314.

či od něj odejít pouze tehdy, když jej mistr vysloveně týral a došlo k řádnému prokázání za pomoci svědků.²¹⁹

Za učedníka musela být cechu i mistrovi složena záruka. Ta měla zajistit, že cech neprodělá, když učedník uteče. Jiná situace nastala, pokud se mistr k učedníkovi choval příliš krutě. V případě, že bylo po prošetření potvrzeno mistrovo chování, mohl být učedník propuštěn ze služby. Vzhledem k častému výskytu tělesných trestů se začal v cechovních statutech od 18. století objevovat článek obsahující nabádání mistrů k lepšímu chování k učedníkům a k dohledu na jejich píli a dovednosti. Také učedník musel zaplatit poplatek²²⁰ za přijetí do cechu ve formě peněz a vosku.²²¹ Zároveň se jednalo o jeden z prvků výběru chlapců, kdy učňové z rodin cechovních mistrů byli různými úlevami zvýhodňováni před ostatními uchazeči; například levnějším vstupním poplatkem apod.²²² Dalším poplatkem představovala taxa za „hostinu“ nebo „svačinu“ pro mistry, která se lišila cech od cechu.

Učedník nezískával mzdu. Pracoval u mistra za příslib noclehu a jídla. Musel být za dobře jak s mistrem, tak s celou jeho rodinou, se kterou sdílel po většinu času jedno obydlí. Ze strany mistrů docházelo velmi často k pověřování učedníků úkoly nesouvisejícími s učením se řemeslu. Často se vyskytovaly fyzické tresty, které však byly v tehdejší školském systému zcela běžné i mimo cechovní prostředí. Chlapci v učení pracovali „se světlem“. To znamenalo, že s východem slunce vstávali a začínali pracovat a jejich povinnosti končily se západem slunce. Jejich pracovní doba byla tedy někdy delší než patnáct hodin denně. Volno získávali pouze o církevních svátcích nebo při návštěvách kostela.²²³ V průběhu učení musel uchazeč mající zájem o tovaryšskou hodnost, platit mistrovi určitou sumu peněz. Suma dosahovala různé výše a cech od cechu se lišila.²²⁴

Cechovní statuta byla po celou dobu existence cechů upravována podle aktuálních potřeb jednotlivých organizací. Již v době husitské obsahovala několik ustanovení upravující postavení učedníků. Na konci učebního období se vyučený mladík podrobil tovaryšské zkoušce, jejíž úspěšné složení bylo doloženo výučním listem, a tak se stal

---

²¹⁹ Z. MARTÍNEK, *Soukeníci*, s. 27.

²²⁰ Viz kapitola zabývající se dochovanými knihami cechu koželuhů v Netolicích.

²²¹ J. DIVIŠ, *Pražské cechy*, s. 9.

²²² Z. MARTÍNEK, *Soukeníci*, s. 25.

²²³ J. JANÁČEK, *Přehled*, s. 88.

²²⁴ J. DIVIŠ, *Pražské cechy*, s. 9.

tovaryšem.²²⁵ Další změnu postavení učedníků zaznamenáváme v 16. století, kdy docházelo ke zpřesnění vztahu mezi učedníkem a cechem. Začal se více evidovat počet chlapců v učení, kvalita jejich vzdělání a výrobků. Objevila se poprvé možnost, aby si učedník dané řemeslo nejprve vyzkoušel po dobu několika týdnů.²²⁶

Po odsloužení dohodnutém počtu let mistr oznámil cechu, že celý čas učednickových studií proběhl bez problémů a že je tedy vyučen. Následně písař provedl zápis do cechovní knihy. Opět proběhl ceremoniální obřad, při kterém byl učedník opět poučován cechmistrem ohledně správného chování, dodržování cechovních regulí apod. Tím došlo k přijetí mezi tovaryše daného řemesla.²²⁷

2.5.2 TOVARYŠ

Tovaryšem se stával učedník po složení tovaryšských zkoušek a po odsloužení určitého počtu učednických let u mistra, jehož mu cech určil. Po složení zkoušek byl od mistra slavnostně představen ostatním tovaryšům v cechu.²²⁸ Následně musel zaplatit poplatek do tovaryšské pokladny, o čemž bude níže pojednáno podrobněji.²²⁹

Kvůli častému útlaku ze strany mistrů vznikl tovaryšský spolek, který pomáhal členům s výběrem mistra apod. Tovaryši se od 15. století rozdělili na dvě skupiny, a to na tovaryše „mladší“ a „starší“. Označení mladších členů neslo v pramenech rozličné pojmenování, jako např. mládek, robenec, pacholík, pachole. Starší tovaryši byli například u soukeníků označováni slovem „*knap*“.²³⁰ Postavení mladších tovaryšů napodobovalo postavení mladých mistrů krátce po jejich přijetí mezi cechovní mistry. Museli poslouchat starší tovaryše a nezřídka se stávalo, že měli menší plat než oni, v některých případech až poloviční.

S novým postavením získal mladší tovaryš potvrzení o dobrém chování od předchozího mistra a svých schopnostech na tzv. „*výučním listu*“ či „*lerprífním listu*“²³¹. Bylo zvykem a podmínkou pro získání mistrovství, že se každý tovaryš musel vydat na povinný vandr do jiného města nebo kraje. Mladí chlapci z vrchnostenských měst

---

²²⁵ F. HOFFMANN, *České město*, s. 187

²²⁶ Z. WINTER, *Český průmysl*, s. 310.

²²⁷ TAMTÉŽ, s. 330–332.

²²⁸ Při slavnostním přijímání byl zapsán do knihy přijatých tovaryšů, jež se v cechovní provenienci koželužského řemesla v Netolicích dochovala z období 1728 až 1787. – Srov. SOkA Prachatice, *Cech koželužů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. II–4.

²²⁹ Z. MARTÍNEK, *Soukeníci*, s. 30.

²³⁰ Z. WINTER, *Český průmysl*, s. 339.

²³¹ Z. MARTÍNEK, *Soukeníci*, s. 26.

potřebovali k opuštění panství, ke kterému příslušeli, povolení od vrchnosti k odchodu na první vandr.²³² Nebylo výjimkou, že tovaryš odešel k novému mistrovi do zahraničí, kde mohl vystřídat i víc mistrů.

Délka vandru neměla pevně určené období. Bylo ovšem doporučeno provést vandr maximálně u dvou mistrů.²³³ Generální cechovní artikuly z roku 1739 stanovily, že se tovaryš má u jednoho mistra zdržet čtvrt roku, aby poznal co nejvíce dílen a výrobních postupů.²³⁴ V některých případech se mohl se z vandru vyplatit. Tato výjimka byla možná pouze pro tovaryše ženatého s dětmi. Vandr by tak zhoršil životní podmínky jeho rodiny a cech by musel rodinu zabezpečit. I přes výjimky se v průběhu 16. století objevují ženatí tovaryši, kteří chodili od města k městu i s celou svou rodinou. V pramenech nesou označení „*kárnici*“.²³⁵ V pozdějších časech se vandr využíval jako zkomplikování postupu tovaryše k mistrovství v rámci ochránářské cechovní politiky. To mělo za následek, že se z tovaryšů stávala vrstva doživotních, nicméně plně kvalifikovaných námezdních dělníků.²³⁶ Vandr měl mnoho pozitiv jak pro samotného tovaryše, tak i pro cech. Tovaryš u cizího mistra²³⁷ získával nové zkušenosti při výrobě produktů a ty následně přinášel do domovského cechu. V některých ceších však bylo pod hrozbou doživotního vyloučení z cechu a zákazu provozování živnosti zapovězeno vyrábění produktů novými metodami.

Pokud chtěl tovaryš vyrazit na vandr, musel mít s sebou přesně definované dokumenty, jež byly určeny za pomoci generálních cechovních artikulů. Patřil k nim doklad o řádném a počestném původu, který uchazeč předkládal již při přijetí do učení. Další byl výuční list obdrženy při vyučení a povolení od vrchnosti k prvnímu vandru a k opuštění panství. Tyto dokumenty mu usnadňovaly pohyb a nesměly být zpochybnovány.²³⁸ Originály zůstaly uchovány v původním cechu. Při vstupu do jiného města během vandru došlo k vystavení „*atestace*“. Pomocí těchto dokumentů mohla být prováděna kontrola pohybu a také řádného chování všech vandrujících tovaryšů.

---

²³² *Generální cechovní artikuly z roku 1739*, čl. 10, 11.

²³³ M. HANDLOVÁ, *Řemesla*, s. 6.

²³⁴ Z. MARTÍNEK, *Soukeníci*, s. 32.

²³⁵ Z. WINTER, *Český průmysl*, s. 342.

²³⁶ J. DIVIŠ, *Pražské cechy*, s. 9.

²³⁷ Z. MARTÍNEK, *Soukeníci*, s. 23.

²³⁸ TAMTÉŽ, s. 31.

Stejně jako učňové byli i tovaryši u mistrů zaměstnání na základě smlouvy uzavírané ústně nebo písemně. Smlouva zpočátku neuváděla pracovní dobu, takže i tovaryši většinou museli pracovat od svítání do setmění stejně jako učni.²³⁹ V letních dnech pracovní doba dosahovala i patnácti až sedmnácti hodin, zatímco v zimních dnech byla kratší.²⁴⁰ Stejně jako učňové ani tovaryši nepracovali o církevních svátcích a o nedělích, kdy se museli povinně účastnit mši a bohoslužeb. V pozdějších letech docházelo k ustálení pracovní doby tovaryšů na určitém počtu hodin. Ty se lišily cech od cechu.

Další problematickou částí byla výše jejich výdělku. Mzdu, kterou tovaryši pobírali lze rozdělit do dvou skupin: kusovou a časovou. Při kusové mzdě dostávali výplatu vždy za provedenou práci, zatímco při časové obdrželi plat vždy po určitém období. Mohlo se jednat o den, týden, měsíc, půl roku nebo rok. Pro mistra bylo nejvýhodnější roční ne-li delší období, protože bývalo velmi pravděpodobné, že tak dlouhou dobu tovaryš u mistra nevydrží a odejde. Tím by ztratil právo na plat za odpracované období. Při mzdě kusové dostával tovaryš zapláceno vždy za dodělaný výrobek. Nebylo výjimkou, že tovaryš dostával mzdu kombinovanou.

V některých ceších mistr dovolil, aby si tovaryš v jeho dílně vyrobil z materiálu vlastní výrobek a následně ho mohl prodat. Pokud tomu tak skutečně bylo, dostával tovaryš menší mzdu časovou či kusovou. Situace se lišila řemeslo od řemesla. Vyskytovaly se případy, kdy bylo cechem zakázáno, aby směl tovaryš zhotovit vlastní dílo a následně ho prodat. Obecně platilo, že mu mistr nesměl platit ani více ani méně, než kolik bylo domluveno na cechovní schůzi a případně zapsáno ve smlouvě.²⁴¹

Po vzoru mistrů se v průběhu 14. století v Evropě a počátkem 15. století v Čechách²⁴² začaly v rámci některých cechů vyskytovat tzv. „*menší pořádky*“.²⁴³ Pod pojmem menší pořádky rozumíme tovaryšskou organizaci, jež v sobě spojovala všechny tovaryše téhož řemesla v daném městě. Každý tovaryš, jak místní, tak i vandrovní, měl povinnost do této organizace vstoupit. Jednalo se o společenství, jež zabraňovalo nejen bezpráví vykonávaném na tovaryších od mistrů, ale také nepravostem páchaným tovaryši ve městě. Jenže tyto organizace zejména zpočátku, neměly ani zdaleka takovou moc ani

---

²³⁹ F. HOFFMANN, *České město*, s. 340–341.

²⁴⁰ J. DIVIŠ, *Pražské cechy*, s. 10.

²⁴¹ TAMTÉŽ.

²⁴² Např. staroměstští rukavičníci v roce 1432. Srov. J. DIVIŠ, *Pražské cechy*, s. 7.

²⁴³ J. DIVIŠ, *Pokladny*, s. 12.

dosah, jaké by potřebovaly. Na úplném počátku se snažili mistři vzniku tovaryšských spolků zabránit, ale snahy mládenců byly neodbytné, a proto z důvodu udržení pořádku v cechu menší pořádky či jinak „*spolky*“ povolovali.²⁴⁴

V Čechách spolčování tovaryšů do jejich vlastních spolků ve velkém začalo v průběhu 15. století. Nebylo to však prostřednictvím náboženských bratrstev, ale cestou shromažďování v „*počestné*“ hospodě (hostinci), které v pramenech nesly označení „*šenky*“.²⁴⁵ V těchto prostorách měli na konaných schůzích možnost rozebrat a zhodnotit problémy a domluvit se na dalším jednotném postupu. Spolky pomáhaly novým tovaryšům s hledáním informací o mistrech; například který mistr je krutý, kde je nejlepší se učit řemeslo apod. Mistři využívali tovaryšské schůze k získání nového tovaryše pro svou dílnu. V 17. století se proces výběru ustálil na formě zapsání žádosti mistra o tovaryše na šenkovní tabuli. Po podání žádosti došlo k přidělení tovaryše.²⁴⁶

Vnitřní organizace tovaryšských spolků byla velmi podobná struktuře cechovních mistrů. V hierarchii existovali starší a mladší tovaryši. Starší zaujímali postavení v čele organizace a mladší jim byli poslušni. Zpočátku starší tovaryše jmenovali do čela spolku cechmistři, čímž byla ukázána nadřazenost cechovních mistrů nad tovaryši. Jmenování starší tovaryši pak zastupovali svůj spolek na veřejnosti.²⁴⁷ Zachovala se tak správní hierarchie, kdy statuta měst schvaloval panovník, statuta cechů potvrzovala městská rada a tovaryšské spolky mistři z cechu.

Každý tovaryšský spolek měl stejně jako cech vlastní pokladnici.²⁴⁸ Každému členovi spolku vznikla povinnost přispívat do pokladnice určitým obnosem. Jeho velikost se lišila spolek od spolku. Sloužila k zajištění tovaryšů po dobu jejich indispozice, když byli nezaměstnaní nebo v horším případě nemocní či nemohoucí například po úrazu.

V průběhu 15. století se v zahraničí jedním z hlavních prostředků k projevu nespokojenosti tovaryšů s politikou cechu nebo s chováním mistrů stala stávká. I přes častý výskyt byla na některých místech vrchnostmi tvrdě trestána. V několika případech došlo k disciplinování formou hrdelních trestů v případě buřičství nebo vzpoura.²⁴⁹

---

²⁴⁴ TÝŽ, *Pražské cechy*, s. 11.

²⁴⁵ J. JANÁČEK, *Přehled*, s. 245.

²⁴⁶ Z. WINTER, *Český průmysl*, s. 351.

²⁴⁷ J. DIVIŠ, *Pražské cechy*, s. 11.

²⁴⁸ TAMTÉŽ.

²⁴⁹ Z. WINTER, *Dějiny*, s. 752–759.

V českých zemích byla při nespokojenosti tovaryše s mistrem běžná jiná praktika, a to změna mistra. Tovaryši v našich poměrech téměř po celé 16. a 17. století nevystupovali nikdy jednotně. Zvyšující se počet stávek tovaryšů se stal impulzem pro zásah panovníka do cechovních poměrů. Například roku 1598 vydal císař a král Rudolf II. bezpečnostní řád. V něm stálo, že v případě spolčování vzpurných tovaryšů je mají konšelé daného města uvěznit.²⁵⁰

2.5.3 MISTR

Nejvýše postavenými osobami v cechu byli mistři a cechmistři.²⁵¹ Na počátku dějin cechů vítali mistry ve městech s otevřenou náručí. S postupným vývojem, kdy získávali stále větší politický vliv a hospodářskou moc se stávali součástí městského establishmentu, se přístup do cechu začal pro nově přijímané komplikovat.²⁵² Mezi podmínky vstupu do organizace se vedle znalostí řemesla a získaného měšťanství objevila rovněž věrnost a mravní zachovalost a později poctivý původ tzv. „železné listy“.²⁵³ Postupem času bylo členství v cechu považováno za prestižní. a proto (stejně jako právo měšťanské), se začalo praktikovat tzv. dědění, kdy dcery, respektive jejich manželé a synové cechovních mistrů měli zvýhodněné postavení a byl jim usnadněn přístup do cechu.

Do pozice mistra se tovaryš dostal po složení zkoušek, kde musel doložit mistrovským kusem své dovednosti. Postupem času docházelo ke standardizování podmínek pro vstup do cechu, jenž musel každý uchazeč splnit.²⁵⁴ Určování těchto podmínek stanovili jak v rovině městské, tak cechovní. Následně došlo k jejich sepsání v cechovních člancích.²⁵⁵ Mezi základními podmínkami se nacházelo právo městské, jež zaručovalo, že členem cechu budou jen měšťané usedlí ve městě, ve kterém cech působil.²⁵⁶

Na post mistra mohl zapomenout tovaryš, který nedokázal prokázat tzv. „železné listy“.²⁵⁷ Jednalo se o druhou podmínku pro vstup do organizace. Z počátku stačilo, když

---

²⁵⁰ Z. WINTER, *Český průmysl*, s. 410.

²⁵¹ Mistři a cechmistři písaři evidovali v knihách přijatých mistrů. – Srov. SOKA Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. II–2–3.

²⁵² J. DIVIŠ, *Pražské cechy*, s. 7.

²⁵³ Z. WINTER, *Dějiny*, s. 223.

²⁵⁴ TAMTÉŽ, s. 687–690.

²⁵⁵ J. DIVIŠ, *Pokladny*, s. 10–11.

²⁵⁶ F. HOFFMANN, *České město*, s. 261.

²⁵⁷ M. HANDLOVÁ, *Řemesla*, s. 4.

tovaryš pocházel z poctivého rodu, ale v pozdějších letech došlo ke zpřísnění v tom ohledu, že poctivý původ museli dokládat i rodiče žadatele. V zájmech cechu také bylo, aby tovaryš byl již ženatý nebo měl přísliben brzký sňatek. Akt měl být doložen dokladem o řádně uzavřeném manželství. Pro cech bylo důležité, aby i manželka doložila svůj původ, aby se tím zachovala počestnost cechu.²⁵⁸

V pořadí třetí podmínka kladla důraz na tovaryšovu znalost řemesla. Tu dokládal mistrovským kusem a příloženým výučním listem v případě, že se vyučil v jiném městě nebo v zahraničí. Vytvoření mistrovského kusu dokazovalo, že uchazeč řemeslo ovládá dobře jak po funkční, praktické, tak i po vizuální a estetické stránce. Tovaryš měl na vytvoření mistrovského kusu lhůtu v rozmezí od jednoho měsíce do jednoho roku. Tato lhůta byla uvedena v cechovních statutech. Někdy cech umožňoval se z mistrovského kusu vyplatit, pokud bylo zřejmé, že by nedosahoval požadovaných kvalit. Nebylo výjimkou, že synové mistrů nebo manželé vdov po mistrovi nemuseli mistrovský kus dokládat.

Pokud tovaryš všechny předchozí podmínky splnil a byl přijat, musel zaplatit „*vstupní poplatek*“ nebo jinak „*příjemné*“. To v mnoha případech přesahovalo možnosti řemeslníka, takže bylo spláceno i několik let.²⁵⁹ Často se platilo v penězích nebo vosku. Poplatku byl zproštěn v mnoha případech mistrův syn. Od 16. století se objevila nová podmínka pro získání postu mistra, a to povinný tovaryšský vandr a odpracování určité doby u mistra v cechu.²⁶⁰ Doložení a následná kontrola všech dokumentů měla cechu zajistit kvalifikovaného a počestného mistra. Výuční list dokazoval nejenom řádné vyučení, ale i dobré mravy v průběhu učení i vandru. List zachovací byl důkazem řádného původu ze svazku řádných a poctivých rodičů.²⁶¹ Po složení všech předepsaných zkoušek směl být kandidát slavnostně přijat za plnoprávného člena cechu na cechovní schůzi. Písař ho řádně zapsal do cechovních register. Přijetím za cechovního mistra nastala nejproduktivnější část mužových let. Od té doby si mohl otevřít vlastní dílnu, najímat tovaryše, přijímat učedníky a využívat všechna oprávnění plynoucí z postu mistra v cechu.²⁶² I v případě, že uchazeč obstál v mistrovské zkoušce a dostal se mezi mistry, měl

---

²⁵⁸ Z. MARTÍNEK, *Soukeníci*, s. 34.

²⁵⁹ Alena POSPÍŠILOVÁ, *Řemeslo čtyř živlů. Příspěvek k dějinám kutnohorských hrnčírů 1400–1900*, Kutná Hora 2010, s. 14–15.

²⁶⁰ viz kapitola Tovaryš.

²⁶¹ Z. MARTÍNEK, *Soukeníci*, s. 34.

²⁶² TAMTÉŽ, s. 23.

i nadále nejnižší postavení v rámci cechu, získal rovněž horší místo na trzích nebo dělal podřadné práce pro ostatní mistry²⁶³. Na této pozici přetrval tak dlouho, dokud ho nenahradil nový mistr.²⁶⁴ Po roce 1547 se zcela běžně praktikovalo, že nový mistr nesměl po dobu jednoho roku zaměstnávat tovaryše nebo kupovat stejné množství surovin jako mistři starší.²⁶⁵

Každý mistr mohl provozovat pouze jedno řemeslo v jedné dílně. Toto ustanovení bylo dáno hospodářským vývojem města a ostatních cechů, kdy jednotlivé organizace provozující podobná řemesla si začala navzájem narušovat ekonomické zájmy. Rozrůstající se počet řemesel zaznamenáváme již v cechovních statutech do roku 1547, kde zevrubně zachycovali maximální objem výroby jednotlivých mistrů. Tím se měl zajistit odbyt všem mistrům v cechu tak, aby i níže postavený mistr byl soběstačný. Zakázala se tím práce na sklad. Záměrem omezení výroby bylo zajištění sociálního smíru. V jeho důsledku započala stagnace vývoje a konkurenceschopnosti jak mezi členy, tak mezi cechy. Pro každého mistra byla důležitá rovněž otázka cechovní cti. Dohlíželo se na dodržování slušné mluvy, nezhotovování výrobků pro kata. Obecně se dbalo na dodržování obecných trestně – právních ustanovení. Každý prohřešek byl trestán v rámci cechovního soudnictví, případně městské provenience. Nedílnou součástí každého cechovního zřízení bylo ustanovení, jež zaručovalo zákaz přebírání zákazníků, různé druhy reklamy, spolupracování cechmistrů nebo práce jednoho mistra pro druhého.

2.5.4 CECHMISTR

V Čechách nesl čelní představitel cechu označení „*cehmistr*“, zatímco na Moravě se používalo označení „*přísežný*“.²⁶⁶ V čele každého cechu nebo seskupení více cechů stáli cechmistři. Byli voleni od 15. století cechovním shromážděním,²⁶⁷ předtím je jmenovala městská rada. Od 16. století se na volbě v královských městech podíleli členové městské rady označováni jako konšelé a rychtář. Pro poddanská města měla hlavní roli ve volbě vrchnost. Cechům zůstala možnost nominovat kandidáty.²⁶⁸ V čele cechu stálo většinou víc cechmistrů, jen výjimečně byl obsazen pouze jeden. Průběh

---

²⁶³ např. vykonával funkci poslíčka, doplňovače pití apod.

²⁶⁴ M. HANDLOVÁ, *Řemesla*, s. 11.

²⁶⁵ Z. WINTER, *Český průmysl*, s. 253.

²⁶⁶ F. HOFFMANN, *České město*, s. 189.

²⁶⁷ Výsledky jednotlivých voleb jsou zapsány v jednacím protokolu. – Srov. SOKA Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. II–1.

²⁶⁸ Z. WINTER, *Český průmysl*, s. 94–95.

volby písař zaznamenal v cechovních volebních řádech.²⁶⁹ Při volební schůzi předstoupili dosavadní cechmistři před městskou radu se jmény kandidátů navržených cechem a následně z nich konšelé vybrali nové cechmistry cechu. Jednou z podmínek zvolení představovala jejich gramotnost a znalost řemesla.²⁷⁰ Navržené kandidáty následně zapsali do městské knihy. Při této příležitosti staří cechmistři podali zprávu za uplynulé období, předložili ke kontrole účty a poté byli ze své funkce propuštěni.

Při volbě musel cechmistr složit přísahu, ve které sliboval, že bude dohlížet na dodržování pravidel cechu a kvalitu výrobků, ctít pravdu boží a vrchnost. Jako prostředek k zachování pořádku v organizaci mu sloužila jeho správní a soudní kompetence. Náleželo mu řešení sporů nejen mezi členy cechu navzájem, ale i mezi členy cechu a obyvateli města či příslušníky jiného řemeslnického uskupení. Jednalo se o nejpodstatnější část jeho pravomoci. Vedle řešení sporů spravoval trestně-právní agendu ve věcech drobných přestupků proti cechovním řádům. Cechům se podařilo získat také agendu týkající se sporů mezi členem cechu a spotřebitelem. Mezi další povinnosti cechmistra a rady starších mistrů²⁷¹ patřila reprezentace cechu navenek. Dále měl na starosti správu cechovní pokladnice, kdy musel spravovat cechovní účty, dále pak dohled nad dodržování dobrých mravů a omezení či výsady týkající se provozování živnosti jednotlivých mistrů. Cechmistři předsedali i pravidelně konanému cechovnímu shromáždění. Každý cech disponoval vlastními tzv. cechovními pořádky, které vymezovaly pravomoci cechmistra a rady starších. Do vykonávání úřadu byli voleni na určitou dobu, většinou funkci zastávali jeden rok.²⁷²

Oblast dodržování působnosti cechu a jejich hranic ve městě měli na starosti cechmistři, ale dohled vykonávali konšelé daného města v rámci městského práva. Neméně důležité vedle kontroly vlastních řemeslníků byla kontrola výrobců cizích, kteří prodávali své výrobky na místních trzích.

2.5.5 ŽENY A VDOVY

Zvláštní postavení v cechu zaujímaly ženy a vdovy po mistrech. Bez ohledu na různé úlevy či privilegia se nemohly ženy stát mistry ve většině měst i přesto, že v

---

²⁶⁹ TÝŽ, *Dějiny řemesel*, s. 662–665.

²⁷⁰ Z. MARTÍNEK, *Soukeníci*, s. 24.

²⁷¹ Rada starších se skládala z mistrů cechu. Jejich počet se řídil velikostí cechovní organizace v daném městě.

²⁷² J. JANÁČEK, *Přehled*, s. 158.

některých řemeslech²⁷³ měly početní převahu. Jiná situace nebyla ani v českých zemích, kde ženy představovaly nedílnou součást některých řemesel, kde vypomáhaly. Postupem času se jim začaly otevírat dveře do cechů tkalců, lazebnic apod.

Specifické postavení zaujímal v cechu vdovy. Ty disponovaly v cechu zvláštním postavením.²⁷⁴ Nebylo výjimkou, že po zesnulém manželovi převzaly dílnu a pokračovaly ve výrobní činnosti. V případě, že se rozhodly v řemesle nepokračovat, získávaly určité příspěvky z cechovní pokladnice na živobytí. Zvýhodněné podmínky pro přijetí do cechu měli vedle synů mistrů i manželé vdov. V některých ceších obdrželi post mistra bez složení mistrovských zkoušek.

2.6 Cechovní správa

V období zakládání cechů byl hlavním představitelem městské správy rychtář.²⁷⁵ Ten společně s přísežnými²⁷⁶ podléhal městské vrchnosti. Zvětšující se tlak obchodníků a řemeslníků na vlastní autonomii a správu byl podmíněn zvětšujícím se bohatstvím a vlivem ve městě. Městská organizace se stala vzorem pro správu formujících se cechů. V cechovních zřízeních nacházíme v pramenech na předním místě cechmistra s mistrovskou obcí a ve správní organizaci města rychtáře, v pozdějších obdobích purkmistra s městskou radou: přísežnými, později konšely.²⁷⁷ Ke stvrzování cechovních statut stačily kompetence městské správy.

Cech byl v určité podobě posvátnou institucí, jež měla své zásady, rituály a tradice. V prvé řadě musel každý člen ochraňovat zájmy a prestiž společenství. K tomuto se zavazovali při slavnostní přísaze. Než ovšem mohli přistoupit k slavnostní přísaze a stát se tak členy, museli prokázat, že ovládají řemeslo, jsou loajální a bylo také zapotřebí složit vstupní poplatek. Stejně jako při vstupu i při odchodu z cechu se provádělo veřejné prohlášení.

---

²⁷³ Například v textilním odvětví.

²⁷⁴ Z. WINTER, *Dějiny*, s. 683.

²⁷⁵ J. JANÁK – Z. HLEDÍKOVÁ, *Dějiny*, s. 239.

²⁷⁶ Není jasné, zda jde o synonymum, ale v některých domácích pramenech se setkáváme i s výrazem „*přísežní konšelé*“ (consules iurati); označení konšel pro člena městské rady od přelomu 14. a 15. století postupně převládlo.

²⁷⁷ J. JANÁK – Z. HLEDÍKOVÁ, *Dějiny*, s. 239.

2.6.1 VALNÁ HROMADA

V popředí cechovní správy stál cechmistr, jenž zodpovídal za dodržování mravní kázně, za kvalitu výrobků a reprezentoval cech navenek. Zároveň předsedal valné hromadě.

Jednou z výsad náležící řemeslným organizacím, bylo právo vlastní jurisdikce. S touto výsadou vznikala povinnost vytvořit vrchní orgán, v jehož kompetenci by se soustředila pravomoc soudní a výkonná, dále by zastupoval cech navenek a vydával normy platné uvnitř cechu. Zde se nacházejí počátky tzv. valné hromady. Do valné hromady byly dosazováni mistři cechu jmenovaní panovníkem nebo nadřízenou vrchností, případně městkou správou v daném městě. Nové členy do valné hromady navrhovali odcházející členové. Ty následně schvalovali na uvolněné posty po předchozích mistrech. Valná hromada se scházela na tzv. cechovních shromážděních,²⁷⁸ jež představovala vrcholnou cechovní samosprávu. V počátcích řemeslnického zřízení se svolávání valných hromad obešlo bez omezení. S narůstajícím vlivem cechu došlo k ustálení praxe, podle níž bylo možné konání valné hromady cechu pouze s povolením konšelů. Svolení od císařova rychtáře bylo potřeba mít od roku 1549.²⁷⁹

Schůze se ve většině případů svolávaly čtyřikrát ročně o tzv. suchých dnech.²⁸⁰ V případě potřeby mohly být svolány mimo stanovené termíny.²⁸¹ Hlavními iniciátory byly cechmistré, ale o svolání mohl požádat každý člen v případě, že uhradil určitý poplatek. V počátcích se odehrávalo společné shledání v prostorách hospody. Ve větších městech měla velká řemeslnická společenství vlastní cechovní hospody. Bylo je možné poznat podle vývěsního štítu s vyobrazením specifického znamení příslušného řemeslnického nebo obchodního cechu.

Dnem vyhraněným pro svolání valné hromady bývala neděle. Do konce 16. století se schůze konaly před polednem s předem stanoveným časem zahájení podle starých zvyklostí.²⁸² V cechovních rádech též statutech nalezneme pasáže určující výši pokut za případný pozdní příchod. Dále bylo předepsáno to, jak má vypadat oblečení mistrů nebo se nařizovalo přijít na schůzi střízlivý a beze zbraně. Jak je patrné, schůze měla svá

---

²⁷⁸ Používalo se označení valná schůze a valné shromáždění. Srov. Z. WINTER, *Dějiny*, s. 677.

²⁷⁹ Z. WINTER, *Český průmysl*, s. 163.

²⁸⁰ F. MELICHAR, *Dějiny*, s. 29.

²⁸¹ Bylo potřeba splnit podmínky a jednou z nich bylo zaplacení stanovené částky v penězích. Srov. J. DIVIŠ, *Pokladny*, s. 18.

²⁸² J. DIVIŠ, *Pražské cechy*, s. 14.

formální specifiká, mezi ně řadíme i předem určený zasedací pořádek. Každý z mistrů měl přesně stanoveno, kde bude u stolu sedět. Zasedací pořádek závisel na délce doby mistrovství v cechu.²⁸³ Schůze byla oficiálně zahájena pouze tehdy, pokud proběhlo slavnostní otevření cechovní pokladnice.²⁸⁴ Všechna usnesení na schůzi provedla až po otevření pokladny, jinak platilo pravidlo, že „*bez otevření pokladnice jednání moci nemá*“.²⁸⁵ Matka pokladnice byla ve své podstatě oltářem cechu. Stejný vztah k ní panoval ve všech ceších.²⁸⁶ Každé jednání mělo určitý program, jenž se často opakoval a byl téměř všude stejný.²⁸⁷

Na začátku každé schůze se pronesl úvodní proslov cechmistrů a následně proběhlo vybírání povinných poplatků. Dále se četla statuta, díky nimž byla připomenuta závazná cechovní pravidla.²⁸⁸ Nejen cechovní pravidla v písemné podobě, ale i listiny obsahující cechovní privilegia a různá nařízení se ukládala v pokladnici. Po úvodním ceremoniálu následovalo projednávání běžné agendy a tzv. domácích nařízení. Jejich obsahem bylo vyřešení výše poplatků, nákup surovin, stanovení měr a vah atd.²⁸⁹ Jednalo se o usnesení soukromoprávní povahy, kdy mezi členy proběhla ústní dohoda stvrzená podáním ruky. Pokud některý z mistrů nepodal ruku, nebyl tímto usnesením vázán. Obecně závazným se stávalo nařízení až tehdy, když ho písař zanesl a nechal potvrdit jako článek v cechovních statutech konšely města.²⁹⁰ Nedílnou součástí valných hromad se stalo přijímání nových členů do cechu a odchod stávajících členů. V řešení byly i různé druhy sporů mezi jednotlivými mistry a docházelo i k vynášení rozsudků.²⁹¹ Před projednáváním sporů před cechovním soudem mistry vyzvali, aby se pokusili spor vyřešit za pomoci smíru. Pokud se to nezdařilo, započalo soudní jednání. Při řešení sporu vyslyšeli obě strany, jak žalobce, tak žalovaný. Výsledný verdikt byl vynesena zbylými mistry.²⁹²

---

²⁸³ TAMTÉŽ.

²⁸⁴ Antonín NOVOTNÝ, *Pražské cechovní truhlice a korouhve*, Praha 1948, s. 7.

²⁸⁵ Z. WINTER, *Český průmysl*, s. 172.

²⁸⁶ Z. WINTER, *Rovnost*, s. 313–314.

²⁸⁷ Zápisy z konaných cechovních schůzí se evidovaly do jednacího protokolu. Stejně jako jiné cechy na našem území, měl rovněž cech koželužský v Netolicích svou knihu nesoucí označení „*Jednací protokol o cechovních schůzích*“. – Srov. SOKA Prachatice, *Cech koželužů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. II–1.

²⁸⁸ TÝŽ, *Český průmysl*, s. 173.

²⁸⁹ J. KÜHDEL, *Vývoj*, s. 40.

²⁹⁰ Z. WINTER, *Rovnost*, s. 315–316.

²⁹¹ J. DIVIŠ, *Pražské cechy*, s. 14.

²⁹² Z. WINTER, *Rovnost*, s. 317–318.

Valná hromada se zakončovala uzavřením cechovní pokladny. Poté následovala svačina, kdy se mistrům podávalo jídlo a pití. Atmosféra byla volnější, i když se dodržoval nadále mravní kodex.

2.6.2 CECHOVNÍ STATUTA

V pramenech bývají označována též jako cechovní pořádky anebo jako artikuly.²⁹³ Jednalo se o soubory závazných norem a pravidel, které byly cechům v poddanských městech schvalovány a potvrzovány vrchností, zatímco cechům v královských městech městkou radou. V královských městech mohly některé řemeslné organizace požádat o schválení jejich cechovních statut panovníka. Pokud k tomu došlo, tak cech získal mnohem vyšší postavení jak v politické, tak hospodářské sféře.²⁹⁴ Ovšem naprostá většina nejstarších cechovních pořádků byla stvrzena od konšelů, nikoliv od krále.

V obou typech měst vycházel první impulz ke zřízení cechu od řemeslníků. Běžnou praktikou bylo navrhování statut řemeslníky městské obci, která je ve většině případů potvrdila. Podobná situace nastávala při jmenování nových mistrů a cechmistrů. Ke změnám v původním navrhovaném znění statut docházelo poměrně zřídka, zpravidla jen ve sporných bodech ovlivňujících městské hospodářství nebo ostatní cechovní organizace činné v daném městě.²⁹⁵ S rozmachem organizovaných řemeslnických institucí si přestala nově vznikající uskupení vytvářet zcela nové regule. Místo toho si „vypůjčila“ již existující statuta od cechu s podobným zaměřením a vyspělejšími technickými znalostmi. Jejich propůjčení si vyžádala prostřednictvím městské rady anebo v případě poddanských měst prostřednictvím vrchnosti.²⁹⁶

Ve všechny cechovní artikuly obsahovaly články informující o fungování konkrétního cechu. Jedná se o jeden z dokumentů, jenž se do dnešní doby dochoval ve velkém počtu. Každá statuta v sobě v určitém poměru obsahovala nařízení týkající se zdůraznění zbožnosti řemeslníků, právní zakotvení prodejce/výrobce a spotřebitele, organizační uspořádání cechu, ustanovení týkající se propůjčování živnostenského práva a regule upravující vztah mistra a námezdních pracovních sil.²⁹⁷ Netolické nejstarší

---

²⁹³ Srov. SOKA Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. I – 1, I – 3, I – 5, III/6.

²⁹⁴ J. JANÁČEK, *Přehled*, s. 156.

²⁹⁵ TAMTÉŽ, s. 157.

²⁹⁶ Z. WINTER, *Český průmysl*, s. 91.

²⁹⁷ J. JANÁČEK, *Přehled*, s. 157.

cechovní pořádky se dochovaly pro cech pekařů a pocházejí již z roku 1338.²⁹⁸ V českých zemích se jedná o první dochovaná cechovní statuta z venkovského města.

2.6.3 FINANČNÍ OTÁZKA

Mezi základní pravomoci každého cechmistra patřila správa cechovní pokladnice. Získával tak určitou finanční autonomii.²⁹⁹ Pokladnice byla jedním z nejdůležitějších atributů cechu, a to jak ve smyslu správním, tak i praktickém. Bylo zvykem, že měla ve své fyzické podobě propracované zdobení a působila honosným dojmem. Uchovávala se v ní vedle hotovosti a listin i všechna cechovní statuta a knihy (účetní knihy, knihy mistrů, výuční listy),³⁰⁰ pečetě se znaky cechu a mnoho dalších důležitých dokumentů.³⁰¹

Cechovní příjmy se skládaly z několika položek. Hlavní zdroj příjmů pro cech představovaly pravidelné příjmy, mezi kterými byly nejvýznamnější položkou tzv. cechovní příspěvky. Odváděly se do pokladnice ve většině případů čtyřikrát ročně. V pramenech se setkáváme rovněž s jinými intervaly splácení, např. měsíční formou. Nedílnou součástí příjmů byly peníze získané za pronájem provozoven cechu. Mohlo se jednat jak o pozemky, tak i domy. V cechovních účtech se nachází rovněž tzv. nepravidelné příjmy.³⁰² V nich se zahrnovaly vstupní poplatky též příjemné, příjmy z pokut nebo z prodeje konfiskovaného zboží a poplatky za složení mistrovské zkoušky.

Vedle příjmů jsou v cechovních účtech zaznamenány rovněž cechovní výdaje.³⁰³ Také ty se dělily na pravidelné (obligatorní) a nepravidelné. Jednotlivé položky byly velmi rozmanité. Nalezneme zde sumy za každoroční poplatky (dary) konšelům města nebo za dosazení cechmistra. Běžnou praxí byly výdaje spojené s církevním svátkem, a tedy s veřejnou reprezentací cechu. Většinou se jednalo o svátek patrona cechu. V mnoha ceších se vyskytuje vlastní personál obsluhující písemnou agendu a doručování korespondence a různých sdělení (posel).³⁰⁴ V Generálním cechovním patentu z roku 1731 se stanovilo, že každý cech musí mít svého vlastního posla.

---

²⁹⁸ M. PANGERL (ed.), *Urkundebuch*, č. 49, s. 95–96.

²⁹⁹ Z. WINTER, *Rovnost*, s. 175–187.

³⁰⁰ Viz kapitoly Účetní materiál, Spisový materiál a Knihy.

³⁰¹ F. MELICHAR, *Dějiny*, s. 44–45.

³⁰² J. KÜHDEL, *Vývoj*, s. 103.

³⁰³ Z. WINTER, *Rovnost*, s. 180–182.

³⁰⁴ V případě koželužského cechu v Netolicích nalezneme zmínky o písaři a poslovi v cechovních účtech, kdy jim cech uhradil určitou sumu ve formě výplaty – viz kapitola Účetní materiál.

Určitý finanční obnos býval vynaložen na pohřební průvod zemřelého člena společenstva. Jednalo se o prestižní záležitost, kdy bylo možné ukázat široké veřejnosti moc a váženost cechu. Lze tento čin považovat za demonstraci cechovního bohatství před bohatými měšťany, kterým tak mělo být patrné, že při spolupráci s cechem nemusí litovat svých peněz.³⁰⁵ Při pohřebním průvodu se zajišťovaly okrasné štíty, korouhve, přehozy, služby faráře a další záležitosti.

Z cechovních provozoven mohly jít jak příjmy, tak výdaje. Příjmy zaznamenáváme v případě, že byly dané prostory v pronájmu. Výdaje, pokud se muselo investovat do jejich oprav, údržby, modernizace atp. Mezi další náklady řadíme výdaje na cechovní schůze, jež měly zakončení ve formě nákladných hostin, dále pronájem prostoru na jarmarku,³⁰⁶ finanční pomoc při opravě městského špitálu, při živelných pohromách či válkách. Patří sem i finanční prostředky poskytované zchudlým cechovním mistrům v rámci cechovní solidarity a nesčetné další výdaje.

V neposlední řadě se do nezbytných výdajů cechu řadily věci, které vytvářely obrázek o váženosti a bohatství řemesla ve městě. Mezi takovéto předměty řadíme cechovní pokladnice, vývěsní štíty,³⁰⁷ korouhve, cechmistrovské ferule a cechovní pečetní typáře. U větších a bohatších cechů nalézáme rovněž výdaje za zbraně. Správa finančního fondu se cech od cechu a město od města lišila, a proto byla často podřízena dohledu vyššího správního aparátu čili konšelů, případně císařského rychtáře.

---

³⁰⁵ J. PETRÁŇ, *Dějiny II*, s. 561.

³⁰⁶ Z. WINTER, *Dějiny*, s. 114.

³⁰⁷ A. NOVOTNÝ, *Pražské cechovní truhlice*, s. 10–11.

3 Zastoupení cechovních organizací v Netolicích

První cech ve městě Netolice vznikl podle dochovaných pramenů roku 1338.³⁰⁸ Jednalo se o řemeslníky zabývající se pečením vyhlášeného netolického chleba čili pekaře. Cech byl zřízen za opata Theoderika³⁰⁹ a opětovně potvrzen opatem Gebhartem v roce 1451. Pekařské společenství představuje v dnešní době nejstarší pramenně dochovaný cech z oblasti venkovských měst a městeček u nás.³¹⁰

Druhým nejstarším cechem ve městě byly koželuhové. Jejich záznamy sahají k roku 1456.³¹¹ K založení jejich pořádku došlo na popud opata ze Zlaté Koruny Gebharta, jenž o několik let dříve potvrdil cechovní privilegia pekařům. Koželužskému cechu z Netolic se věnují v následující kapitoly.

Na třetím místě, co se týká stáří dochovaných dokumentů, se nachází cech krejčích. K jeho založení došlo v roce 1494 za správy města Petrem z Rožmberka. Dalším v řadě nově zřízených cechů byli sladovníci v roce 1518 a o devatenáct let později soukeníci.³¹²

Za správy rožmberského rodu se cechovnictví v Netolicích dařilo. V jejich dobách vznikl i cech soukeníků roku 1552, dále roku 1553 ševcovský cech.³¹³ Roku 1555 byla vytvořena a následně i potvrzena pravidla pro cech, jenž spojoval několik netolických řemesel, a to bednáře, koláře, kováře a truhláře (v tzv. rajcech). V šedesátých letech 16. století byl zřízen cech sdružující kožešníky. Řemeslné společenství řezníků s jistotou lze zařadit do roku 1631. Je velmi pravděpodobné, že cech existoval již dříve, ale do současnosti se nedochovaly žádné písemné prameny. K roku 1654 se nacházelo v Netolicích celkem dvanáct cechů.

O vývoji počtu řemeslníků z cechu řezníků, koželuhů, kožešníků, krejčích a ševců v Netolicích jsme přesněji informováni v letech 1695 a 1790.³¹⁴ Z dostupných pramenů víme, že po třicetileté válce v Netolicích pracovalo šest řezníků, čtyři koželuzi, čtyři kožešníci, čtyři krejčí a čtyři ševci. Rok 1695 však zaznamenal téměř pro všechna řemesla nárůst v počtu mistrů: u řezníků na sedmáct řemeslníků, u koželuhů rovněž na

---

³⁰⁸ M. PANGERL (ed.), *Urkundebuch*, č. 49, s. 95–96.

³⁰⁹ J. ČECHURA, *Cechy*, s. 113–123.

³¹⁰ V. STARÝ, *Netolice*, s. 5.

³¹¹ V. STARÝ – V. HŮNA – J. TRAJEROVÁ, *Netolice*, s. 14.

³¹² T. ANTL, *Příspěvek k vývoji cechovnictví v jižních Čechách*, Památky archeologické a místopisné 17, 1897. s. 599.

³¹³ J. ČECHURA, *Cechy*, s. 319.

³¹⁴ V. STARÝ, *Netolice*, s. 23–24.

sedmnácti, u pekařů na třináct, u ševců zůstal počet na čtyřech a u krejčí se snížil na tři. O necelých sto let později, v období kolem roku 1790, se ve městě vyskytovalo patnáct řezníků, dvanáct koželuhů, sedm kožešníků, jedenáct krejčích a dvacet osm ševců. Celkové zastoupení řemeslníků v městské populaci po roce 1790 bylo následující: sto šedesát devět mistrů, devadesát devět tovaryšů a dvacet tři učedníků.

4 Koželužské řemeslo

Řemeslo koželuhů mělo a má stejně jako ostatní řemeslné výrobní obory svého svatého patrona, jímž byl a je sv. Bartoloměj, apoštol a mučedník.³¹⁵ V latinsky psaných textech se označovali tito řemeslníci jako „*cerdoneš*“.³¹⁶

Koželužské řemeslo je jedním z příkladů zrodu nového výrobního oboru³¹⁷ v důsledku společenské potřeby přípravy a zpracování surovin pro sekundární výrobu.³¹⁸ Shora bylo zmíněno, že nové řemeslo vznikalo nejčastěji odštěpením specializovanější výroby od širěji pojímaného stávajícího řemesla. Zpracování kůží od počátku blízce spolupracovalo zejména s řemeslem ševcovským. Do určité doby existovala tato dvě řemesla jako jedno. Postupným vývojem a se zvyšujícími se nároky soudobé společnosti došlo k oddělení obou řemesel v určité fázi výroby. V koželužském řemesle došlo k rozštěpení v oblasti vydělávání kůží, jinak také činění.³¹⁹ Toto řemeslo je řazeno svým původem do poloviny 15. století, kdy hlavním pramenem pro badatele se staly urbáře. V nich se nachází nesčetné množství písemných zmínek.³²⁰ Následující 16. století přineslo velký rozvoj nejen pro řemeslo koželužské, jenž se rázem stalo jedním z nejzastoupenějších řemesel v městech vůbec.

Vznik koželužského řemesla přinesl velkou změnu do postupu výroby v oblasti zpracování kůží. Zpracování kůží měli na starosti místo ševců již pouze koželuzi, v jejichž kompetenci bylo připravit kůži pro následné využití. K dalšímu dělení na menší a přesnější řemeslné specializace došlo v několika následujících obdobích, a to do poměrně početné skupiny.³²¹

---

³¹⁵ M. HANDLOVÁ, *Řemesla*, s. 46.

³¹⁶ J. DIVIŠ, *Pražské cechy*, s. 43.

³¹⁷ Rozdělilo se na ševce, sedláře, uzdaře, brašnáře, vačkáře, řemenáře, čalouníky, výrobce kožených oděvů, rukavičkáře atp.

³¹⁸ Miroslav JANOTKA – Karel LINHART, *Řemesla našich předků*, Praha 1987, s. 66–67.

³¹⁹ O. FLORIÁNOVÁ, *Kůže*, s. 76–81.

³²⁰ Z. WINTER, *Dějiny*, s. 125.

³²¹ Dělení lze rozdělit do tří etap, kdy v první jsou řazena do společného cechu všechna řemesla zpracovávající kůži a vyrábějící výrobky z ní. Ve druhé etapě došlo k rozdělení do čtyř kategorií, a sice na vlastní zpracování kůží, na výrobu obuvi, na výrobu kožených oděvních součástí a poslední skupinou se stala výroba řemenů, sedel a strojů. V oblasti zpracování kůží došlo k následnému rozdělení na specializované cechy pro koželuhy, jircháře, štumfaře, zámišníky, barvíře kůží a tříslníky. Do řemesel zabývajících se výrobou obuvi řadíme ševce novotníky a vetešníky, trepkáře a sčibalníky. Předposlední skupinou se stala řemesla rukavičkářů (nebo rukavičkářů), měšečníků, vačkářů a tobolečníků. Do poslední skupiny, mající na starosti výrobu řemenů, sedel a strojů, řadíme řemenáře, uzdaře, střemenáře, sedláře a pouzdraře. Srov. J. JANÁČEK, *Přehled*, s. 42; F. HOFFMANN, *České město*, s. 184.

Základem pro rozdělení se do skupin se stalo kritérium potřebných prostředků a postupů používaných při zpracování kůží. V pramenech se nachází označení „smrad'áři“ pro kožedělné řemeslo, jenž bylo odvozeno od specifického zápachu typického pro něj typické. Pojem smrad'áři označuje řemesla koželužská, jirchářská a štumfářská.³²² Kůže se zpracovávaly obvykle tak, že se obvykle luhovaly v močovíně, a pak následovalo jejich napouštění a mazání změkčovadly.³²³

Větev jirchářskou lze rozdělit do dvou odvětví. Jedna kůže nenapouštěla, ani nemazala a druhá pracovala s různými typy solí na bázi chromité či hlinité. V jejich rukách se měnily kůže na bílo a hlavním pracovním materiálem se staly kůže jemné například jelení nebo skopové.³²⁴ Vedle jirchářů jsou zmíněni také štumfáři, jejich pracovní náplní se stalo louhování a zhotovování kůží bez použití tuku, aby docílili většího lesku.³²⁵ Pod rukama koželuhů se měnily kůže na „usně“ vyznačující se menší propustností a větší pevností oproti neopracované kůži. Množství výrobků pocházející z řečeného řemesla muselo být početné a na místních trzích hojně zastoupené. Mnoho dalších řemesel bylo závislých na produkci upravených kůží, například ševcovství nebo řemenářství. I tato odvětví měla velké zastoupení v mnoha městech, a dokonce i venkovských obcích.³²⁶

Koželužské řemeslo se nejčastěji provozovalo v okolí vodních toků, řek a potoků, ale i různých vodních nádrží, ať přírodních nebo umělých. Zde se také nejčastěji nalézaly jejich dílny a další provozy.³²⁷ Pro zpracování kůží bylo zapotřebí velké množství vody. To mělo za následek shlukování řemeslníků v městských koloniích. Patrné to je podle názvu městských ulic, mlýnů, řek či potoků, kde sídlil největší počet členů cechu. Toto shlukování a někdy i odsouvání do odlehlejších částí města mělo i prozaičtější příčinu. Důvodem byl právě značný zápach, jenž vznikal při vydělávání kůží. V současné době lze tyto oblasti dohledat podle názvu ulic jako „Růžová“,³²⁸ „Jirchářská“ nebo „Koželužská“. Zpracování kůží se vykonávalo určitou pracovní technikou, pro kterou

---

³²² M. JANOTKA – K. LINHART, *Zapomenutá řemesla. Vyprávění o lidech a věcech*, Praha 1984, s. 59–60.

³²³ F. MELICHAR, *Dějiny*, s. 7.

³²⁴ F. HOFFMANN, *České město*, s. 184.

³²⁵ M. HANDLOVÁ, *Řemesla*, s. 47.

³²⁶ H. HYNKOVÁ, *Koželužské řemeslo*, s. 92.

³²⁷ K. BEDNÁŘ, *Rozmístění průmyslu*, s. 10–14.

³²⁸ Svě označení získala podle růžových snítek, které byly vedle nožů jedním ze symbolů označujících řemeslo koželuhů. Označení ulice „Růžová“ bylo jedno z nehanlivých označení podle cechu.

bylo potřeba dostatek popela, třísla,³²⁹ kamence,³³⁰ vápna, loje nebo sádla. Vzniklo rovněž řemeslo barvířů kůží využívající k barvení speciální chemikálie. Barvy se nanášely na povrch zpracovaných kůží. Jejich vědomosti byly nejsložitější a každý řemeslník musel disponovat určitou znalostí složení chemikálií.³³¹

Koželuhové se zabývali zpracováním všech typů kůží. Z jejich kompetence se vyřazovaly ty, které spadaly pod jircháře.³³² Ti používali ke své práci směs z vody, mouky, žloutku a kamence.³³³ Mezi výrobky koželuhů se řadily například vepřovice, teletina nebo skopovice. Specializované odvětví zpracovávající koňské kůže fungovalo pouze v Praze.³³⁴ Mnohá nařízení upravovala a určovala, že se nesměla využívat kůže z uhynulých zvířat, jejichž mršiny se našly například v okolí cest. Je velmi pravděpodobné, že k tomu docházelo. Tento jev dokumentovaly stále se opakujících nařízení z tehdejší doby.

---

³²⁹ Třísla je látka získávána z kůry stromů dodávající kůži barevnost (červené odstíny) a pružnost.

³³⁰ Kamenec sloužil jirchářům jako bělicí látka. Proto se jirchářům říkalo bělokožešníci, zatímco koželuhům černokožešníci.

³³¹ J. JANÁČEK, *Přehled*, s. 73–74.

³³² F. MELICHAR, *Dějiny*, s. 59.

³³³ M. HANDLOVÁ, *Řemesla*, s. 47.

³³⁴ Z. WINTER, *Dějiny*, s. 859.

5 Cech koželužský

5.1 Dochované písemnosti

Dochované písemnosti z cechovní proveniencce koželužského řemesla v Netolicích lze rozdělit do dvou skupin. Jedná se o písemnosti vznikající z produkce cechu, a ty jenž do organizace přišly. Do písemností první skupiny v našem případě řadíme jeden list fedrovní, dvě listiny (jedna z roku 1733 a 1728) a veškeré knihy (jednací protokoly, knihy přijatých mistrů, tovaryšů a učedníků, účetní knihy). Ve druhé skupině se nalézají dokumenty, jež vydala jiná instituce či cech a následně je místní cech na základě plošných nařízení napříč zemí uchoval. Mezi tyto písemnosti v naší organizaci patří jeden list fedrovní s vedutou Kutné Hory, opisy listin kromě dvou výše zmíněných od táborského a pražského cechu, školní vysvědčení a vysvědčení z nedělní opakovací školy. Ve fondu se dochovalo několik dokumentů, které lze řadit do obou skupin. Záleží na konkrétních exemplářích. Jedná se o mistrovské a výuční listy a listy fedrovní. Tyto dokumenty museli zájemci o učení nebo o členství v cechu dokládat, aby cechovní mistři věděli, že daný zájemce splňuje podmínky pro přijetí a má určité znalosti. Zároveň je musel cech vystavovat pro členy, kteří dokončili své učení nebo působení v řečeném řemesle a odešli do jiného města.

5.1.1 LISTINY

V archivním fondu cechu koželužského v Prachaticích se nachází několik listin. Nejstarší listinou³³⁵ je vidimus listiny od panovníka a českého krále Vladislava II. Jagellonského z roku 1488.³³⁶ Původní listina byla určena pro cech koželužský v Táboře. Součástí fondu se stal rovněž vidimus cechovních artikulů z roku 1509 pro řemeslníky v Táboře. Cechmistři a mistři rudokoželužského táborského cechu vydali vidimus listin cechu rudokoželužskému v Netolicích pod vlastní pečeti, a to 29. listopadu 1633 v Táboře. Dokument vznikl z podnětu netolických řemeslníků, jenž si tímto počinem chtěli zajistit své postavení a práva na místním trhu i ve městě. Jednalo se o první snahy zachytit a ukotvit postavení koželuhů v oblasti jejich působnosti. Opis byl psán česky na papíře

---

³³⁵ SOKA Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. I–1.

³³⁶ Jedná se o opis listiny, kde vychází ve známost a zároveň ověřuje znění jejího obsahu. Název je odvozen od latinského slova „*vidimus*“, které v překladu znamená „*viděli jsme*“ a potvrzujeme viděnou listinu.

ve formátu sešitu o pěti listech. Na konci znění listiny přitiskli pečeť cechu koželuhů v Netolicích, která se do dnešních dní nedochovala.³³⁷

Základním impulzem žádosti u tábořských rudokoželužských řemeslníků o vydání řádu bylo provozování koželužského řemesla v Netolicích cechem ševců. Koželuzi proto žádali panovníka o nastolení pořádku ve městě, aby oba cechy mohly bez problémů fungovat vedle sebe. Výsadní právo na provozování řemesla získali koželuzi. V listině se nachází sankce, ve které panovník nabádá podkomořího, purkmistry i konšely, aby napomáhali dodržování cechovních práv ve městě a přilehlých oblastech v mílovém právu. Dokument je datován k roku 1488. V druhé části listiny se nacházel přepis cechovních artikulů o třech bodech. Prvním bodem se stanovilo vykupování hovězích kůží. Žádný mistr cechu nesměl koupit více jak tři kůže, zároveň mohl nakupovat jen jeden týden, druhý týden nakupovala druhá polovina mistrů. Mělo se tím zabránit nedostatku materiálu potřebného pro výrobu. Druhý bod se zaměřoval na kvalitu vydělaných kůží a spolupráci s cechem ševcovským. Posledním bodem listiny bylo ustanovení o povinnosti vyrábět kvalitní výrobky a nešidit spotřebitele. Zároveň se nemělo prodávat na trzích v jiných městech a v jiné než tržové dny.

Další listina nese dataci 28. prosince 1638. Jedná se o druhou nejstarší dochovanou listinu ve formě vidimus v prachatickém archivu.³³⁸ Svým rozsahem je ze všech listin ve fondu cechu koželuhů nejkratší, přičemž třetí listinu dochovanou ve fondu koželužského cechu lze považovat za druhou část této listiny. V dokumentu se nachází žádost k tábořskému koželužskému společenství od netolických řemeslníků o opis artikulů, jenž cechu nechal vydat král Vladislav II. Jagellonský. Důvodem této žádosti také bylo obchodní počínání ševců ve městě. Panovník udělil právo na zpracování kůží koželuhům podle starého obyčeje a stanovil, že nikdo jiný nesmí řemeslo provozovat. Dokument byl ztvrzen pečeti pod papírovým krytem.³³⁹ Jedná se o český text o čtyřech listech ve formě sešitu.

Třetí listinu v řadě představuje vidimus cechovních artikulů z roku 1632 datovaný 28. prosince.³⁴⁰ Opět se této listině nalézá opis cechovních artikulů tábořského rudokoželužského cechu. Dokument nese pečeť pod papírovým krytem. Oproti

---

³³⁷ SOKA Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. I–1.

³³⁸ TAMTÉŽ, sign. I–2.

³³⁹ TAMTÉŽ, sign. I–2.

³⁴⁰ TAMTÉŽ, sign. I–3.

předchozím artikulům je zde patrný rozdíl v nově postihovaných právech. V listině o deseti listech byla zapsána práva, povinnosti a postavení řemeslníků i cechu v deseti bodech. Jednotlivé položky zachycují a upravují náboženské smýšlení všech řemeslníků v cechu i uchazečů o učení, postavení synů cechovních mistrů, vdov, potřebu dobrého původu učedníků, tovaryšů i mistrů. Samostatný bod si získala rovněž kvalita prodávaných výrobků. Dále se zakazovalo využívat kůži ze „zdechlych“ zvířat. Došlo k určení pravidel pro nakupování a prodej kůží na místním trhu. Tím se cech snažil zamezit případně omezit konkurenci mezi jednotlivými řemeslníky. Každý člen se musel zúčastnit pohřebního průvodu a bylo rovněž určeno, jak se postarat o pozůstalou rodinu. Poslední bod se věnoval zachovávání morálních hodnot a poslušnosti cechu i městu. Tato listina je psána česky na papíře a je zpečetěna pečeti vydavatele pod papírovým krytem.³⁴¹

Další listina nese znění tovaryšských artikulů rudokoželužského cechu v Táboře. Její obsah si nechali cechovní starší doslovně přepsat pro možnosti zajištění práv tovaryšů v Netolicích. Dokument nese v odborné literatuře označení „*menší pořádek*“. Pramen pochází ze dne 6. března 1728.³⁴² Zněním se velmi podobá cechovním artikulům zmíněným shora. V dokumentu se nalézá celkem dvacet bodů upravujících chování, postavení i povinnosti koželužských tovaryšů. Cechmistři a mistři v Netolicích žádali o vyhotovení, aby každý z tovaryšů věděl, jak se má v cechu i ve městě chovat. Starší v řemeslném společenství apelovali na seznámení se s řádem a na jeho následné dodržování jak od místních tovaryšů, tak od tzv. „*tovaryšů vandrovních*“. Jednalo se o pokus vynutit dodržování mravů, jelikož bylo potřeba mít v rukou při udržování pořádku písemný dokument stvrzený pečeti cechu. Text je psán v českém jazyce na papíře a bez přítěštěné pečeti.

Listinou pocházející z roku 1733 je opis cechovních artikulů netolického cechu.³⁴³ Rok jejího vydání není náhodný. Bylo potřeba provést nové potvrzení artikulů od české dvorské kanceláře po vydání Generálního cechovního patentu. Jeho znění vešlo v platnost v listopadu 1731. V případě, že by tyto artikuly nebyly akceptovány a ověřeny, došlo by k jejich anulování. Do české dvorské kanceláře zasílaly všechny cechy na českém území po vydání patentu mnoho žádostí ke schvalování, proto bylo cechům povoleno se obracet s potvrzováním na magistráty, případně na vrchnostenské úřady. V našem případě se

---

³⁴¹ TAMTÉŽ.

³⁴² SOKA Prachatice, *Cech koželužů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. I–4.

³⁴³ TAMTÉŽ, sign. I–5.

jedná o schválení za pomoci syndika Spinky, jenž je uveden na předposlední straně opisu. Text je napsán na čtyřech papírových listech ve formě sešitu. V dokumentu se stanovila základní pravidla cechu obsahující nejen postup volby nových cechmistrů, ale rovněž určovala náboženství členů celého společenství a způsob zaopatření vdovy a rodiny při úmrtí některého z mistrů. Dále se do znění dostala kvalita výrobků, původ kůží, pravidla koupě i prodeje kůží na místním trhu nebo podmínky vstupu do cechu, případně do učení (např. čistý původ).

Předposlední dochovanou listinou je opis potvrzených artikulů od mistrů rudokoželužského řemesla Měst pražských od císařovny Marie Terezie. Dokument je datován 6. března 1744 ve Vídni.³⁴⁴ Písmo se na některých místech vyznačuje zhoršenou čitelností a vybledlým inkoustem. Celý opis písař napsal v německém jazyce na papíře v sešitovém formátu o šestnácti listech. Stanovilo se zde, že ten, kdo by se chtěl začít učit řemeslo, musí být katolického vyznání. S tím souvisela povinnost účastnit se bohoslužeb. Dále se vyžadovalo doložení potvrzení o počestném původu. V případě, že se již učil u mistra v jiném městě, bylo zapotřebí doložit potvrzení od předchozího mistra. Dalšími body se ustanovilo chování na schůzích, zaopatření vdov a rituály spojené s pohřbem. Svě místo měly v listině podmínky pro složení mistrovských zkoušek a mnoho dalších pravidel.

Nejmladší listinou, jež je možné ve fondu netolického koželužského řemesla v Prachaticích dohledat, je opis tovaryšských artikulů z roku 1728.³⁴⁵ Tento dokument datujeme k roku 1761, kdy byl sepsán v Netolicích. Jedná se o jazykově český text ve formátu sešitu. Pečeť se do dnešní doby nedochovala. Stejně jako v artikulech z roku 1728 se i zde objevil apel na tovaryšskou morálku. Všichni místní i přivandrovalí tovaryši byli nabádáni k poslušnosti vůči starším tovaryšům, mistrům a cechmistrům. Nadále platila povinnost pocházet z poctivé rodiny, nešířit informace mimo cech, panoval zákaz zahálky u mistrů v dílně, nutnost mít dobré doporučení z předchozího učení a mnoho dalších. Pro cech bylo výhodnější, když došlo k opětovnému potvrzení tovaryšských artikulů, aby se upozornilo na jejich stálou platnost a aktuálnost.

---

³⁴⁴ Dokument bychom v inventáři hledali pod sign. I–6. V důsledku revize fondu došlo k přečíslování signatur, proto v současné době je platná signatura III/6. Totéž je platné i u následující listiny s původním označením I–7. Srov. SOKA Prachatice, *Cech koželužů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. III/6.

³⁴⁵ SOKA Prachatice, *Cech koželužů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. III/6.

5.1.2 KNIHY

Ve fondu netolického koželužského cechu se dochovalo celkem pět knih zachycujících vnitřní správu a chod celé řemeslnické organizace. Nejstarší záznam pochází z roku 1643 a nalézá se v knize přijatých mistrů a učedníků.³⁴⁶ Ze stejného roku je datován zápis v knize přijatých učedníků.³⁴⁷ Nejmladší informace pocházejí až z poloviny 19. století, tedy z doby krátce před zrušením cechu.³⁴⁸ Ve fondu jsou uloženy knihy obsahující zápisy z cechovních schůzí, informace o přijatých mistrech, učednících a tovaryších.

5.1.2.1 JEDNACÍ PROTOKOL O CECHOVNÍCH SCHŮZÍCH

Do dnešní doby se dochovaly jednací protokoly psané v českém jazyce.³⁴⁹ Všechny zápisy písař zanesl do papírového sešitu o dvaceti třech listech, kdy popsanych je pouze osm z nich. Dokument nemá pevný obal, ani ochranné desky. Protokol začíná na první straně, kdy v záhlaví má nadepsáno, že se jedná o „*Protokol pro poctivý cech rudokoželužský*“. Následuje první zápis z 24. srpna 1787 obsahující informace o přijetí nových cechovních mistrů, o složení členských příspěvků a udělení tzv. „*cehovního pořádku*“, to vše při otevřené Matce pokladnici. Poslední zápis byl do této protokolární knihy učiněn 24. srpna 1804, kdy se konal tzv. „*Jahrtag*“³⁵⁰ při otevřené pokladnici a v přítomnosti celého společenstva. Součástí každoročního „*Jahrtagu*“ neboli „*výročního dne*“ bylo provedení „*cehovní pořádnosti*“. Výsledek musel být odprezentován před všemi a uznán za dobrý celým společenstvím cechovních starších. Zápisy písař vedl chronologicky v za sebou jdoucích intervalech. V některých letech došlo i k více záznamům za jeden rok, konkrétně v roce 1799³⁵¹ nebo 1801.³⁵²

Pod posledním zápisem jsou uvedeny tři podpisy. První patřil inspektorovi jménem Kõyless v jehož kompetenci byl dohled na jednání na cechovních schůzích.

---

³⁴⁶ TAMTÉŽ, sign. II – 2.

³⁴⁷ TAMTÉŽ, sign. II – 5.

³⁴⁸ TAMTÉŽ, sign. II – 3.

³⁴⁹ TAMTÉŽ, sign. II – 1.

³⁵⁰ „*Jahrtag*“ byla každoroční výroční schůze cechu, které se museli povinně účastnit všichni mistři včetně mistrů z venkova. Projednávaly se zde záležitosti týkající se cechu, jak v oblasti jurisdikce, tak hospodářství. O projednávaných záležitostech byla informována městská rada a případně vrchnost. Po roce 1800 se objevuje u záznamů z jednání podpis inspektora, který musel být přítomen na všech jednáních cechu. Srov. Karin PATROVÁ, *Řemeslnické cechy v Brandýse nad Labem. Polovina 16. – polovina 19. století*, Stará Boleslav 2010, s.10.

³⁵¹ SOKA Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. II – 1, fol. 6.

³⁵² TAMTÉŽ, sign. II – 1, fol. 7–8.

Podpis se objevuje v záznamech od roku 1800.³⁵³ Další parafa patřila prvnímu staršímu cechu, a to Antonovi Lessetickému.³⁵⁴ Ten byl roku 1802 zvolen novým cechmistrem po předchozím Viktoru Břečkovi roku 1800,³⁵⁵ zvoleném po Florianovi Lessetickém, jenž byl ustanoven roku 1762.³⁵⁶ Cechmistr Florian Lessetický nastoupil po Matěji Vintlevovi.³⁵⁷ Post druhého cechovního staršího zastával v roce 1804 Josef Štir, jehož řemeslníci zvolili po Antonu Uttlovi,³⁵⁸ jenž post získal roku 1800.³⁵⁹

V zápisech ze schůzí se objevily vedle standartních poznámek týkajících se přijetí nových členů do cechu nebo zaplacení členských příspěvků, také záznamy týkající se Matky pokladnice. Konkrétní příklad se nachází na foliu 2, kdy byla pokladnice přenesena z domu předešlého staršího mistra Matěje Vintleva k novému cechmistrovi Florianu Lessetickému.³⁶⁰ V jednacím protokolu zaznamenal písař rezignaci na post cechmistra od Floriana Lessetického roku 1800.³⁶¹

Jednotlivé zápisy jsou vedeny v téměř chronologické řadě za sebou. Celkem se jich v tomto jednacím protokolu nachází třicet. Nový záznam vždy začínal velkým písmenem „A“, tj. zkrácené latinské slovo „Anno“ (roku), za kterým následuje konkrétní rok, denní a měsíční datum a svátek svätce, jenž je v daný den oslavován. V případě, že bylo v jeden rok více zápisů, tak nesly označení „Téhož roku“. V případě rudokoželužského řemesla v Netolicích se „Jahrtag“ konal na svátek sv. Bartoloměje čili 24. srpna.

Některé záznamy v jednacím protokolu pocházejí z mimořádných zasedání cechu, jež se někdy konala v průběhu roku mimo obvyklý termín. Tak tomu stalo 26. března 1799, kdy se konala rovněž standartní schůze na „výroční den“ tedy 24. srpna.³⁶²

5.1.2.2 KNIHA PŘIJATÝCH MISTRŮ A UČEDNÍKŮ

Druhou knihou dochovanou v archivním fondu koželužského cechu je „*Knihá přijatých mistrů a učedníků*“ nesoucí signaturu II – 2.³⁶³ Kniha byla vedena v letech 1648

---

³⁵³ TAMTÉŽ, sign. II – 1, fol. 8.

³⁵⁴ TAMTÉŽ.

³⁵⁵ TAMTÉŽ, sign. II – 1, fol. 7.

³⁵⁶ TAMTÉŽ, sign. II – 1, fol. 2.

³⁵⁷ TAMTÉŽ.

³⁵⁸ TAMTÉŽ, sign. II – 1, fol. 8.

³⁵⁹ TAMTÉŽ, sign. II – 1, fol. 7.

³⁶⁰ TAMTÉŽ, sign. II – 1, fol. 2.

³⁶¹ TAMTÉŽ, sign. II – 1, fol. 7.

³⁶² SOKA Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. II – 1, fol. 6.

³⁶³ TAMTÉŽ, sign. II – 2.

až 1786. Jedná se o sešit s pevnou vazbou o devadesáti třech listech. Na titulní straně nechali mistři vložit záznam o založení knihy. Vznikla za účelem písemného zaznamenávání nově přistupujících mistrů a učedníků, kteří do cechu byli přijímáni. Pro zapisování záznamů využíval písař český jazyk.

Knihy je rozdělena na dvě části. V první části se vedly zápisy o přijatých mistrech. První záznam pochází z 3. května 1648. Struktura tohoto zápisu odpovídá formátu všech následujících záznamů v knize přijatých mistrů a učedníků. V něm písař zaznamenal, že byl do cechu přijat Pavel Setinský za spolumistra.³⁶⁴ Mezi jeho povinnosti po přijetí spadalo zaplacení svačiny a odevzdání čtyř liber vosku. Následující zápisy vedli obdobným způsobem: šlo převážně o stručné záznamy o přijetí do cechu, které zapisovali za sebou po více zápisech na jedné stránce knihy. V pozdějších letech byl každý jednotlivý zápis o nově přijatém mistrovi zachycen na samostatné stránce. Pokud nedošlo k zaplacení celého příspěvku do cechovní pokladnice, tak písař doplnil záznam ještě o zápisy s daty, kdy proběhly další splátky dlužné částky z příjmemného.³⁶⁵ V textu u některých zápisů zakreslovali křížky, které znamenaly, že dotyčný mistr již zemřel. Poslední záznam pochází z 24. srpna 1780.³⁶⁶

V druhé části knihy³⁶⁷ jsou soustředěny informace o učednících přijatých do cechu. Zápisy mají podobný charakter jako záznamy o mistrech, a jejich formu určuje první zápis z roku 1643, kdy byl přijat do učení Václav syn Víta Macha.³⁶⁸ V textu je uvedeno, že se bude u Matěje Bajmona učit po dvě léta a má za to cechu zaplatit 2 zl. a čtyři libry vosku. Pod zápisem se nachází další text, tentokrát z roku 1645, v němž je uvedeno, že Václav Mach se řádně učil po dvě léta u Matěje Bajmona, jenž vše potvrdil před plným cechem. Na konci stojí dodatek, že vstupní poplatek učedník složil v plné výši. Struktura zápisů je na stejné bázi jako v první části knihy, tzn. že jeden zápis týkající se jednoho učně vyplňuje jednu stranu. Druhá část knihy končí záznamem z roku 1748.³⁶⁹ Vedle zápisů o vstupu chlapců do učení se zde objevují také žádosti od mistrů z cechu,

---

³⁶⁴ Označení „*spolumistr*“ je používáno u všech nově přijímaných mistrů do rudokoželužského řemesla v Netolicích. Srov. SOkA Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. II – 2, fol. 4.

³⁶⁵ Ukázkovým příkladem je případ Bartoloměje Macha. Ten nastoupil do cechu jako syn Matěje Macha roku 1726. Poslední splátka jeho poplatků za přijetí proběhla roku 1733. Pod hlavním zápisem nalezneme celkem deset zápisů o splátkách (viz. příloha č. 1.), srov. SOkA Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. II – 2, fol. 15.

³⁶⁶ SOkA Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. II – 2, fol. 41.

³⁶⁷ TAMTÉŽ, sign. II – 2, fol. 42.

³⁶⁸ TAMTÉŽ, sign. II – 2, fol. 42.

³⁶⁹ TAMTÉŽ, sign. II – 2, fol. 94.

kteří si přejí, aby jejich synové byli přijati do cechu. V druhé části knihy jsou vedeny také informace týkající se učňů usilujících o získání tovaryšské hodnosti.³⁷⁰

5.1.2.3 KNIHA PŘIJATÝCH MISTRŮ, TOVARYŠŮ A UČEDNÍKŮ

Knihy nese název „*Knihy pro zapsání [...] mistrů, též tovaryšů a učedníků v poc[tivém] cechu řemesla rudo-koželužského v městě Netolicích v roku 1758*“, kdy slovo tovaryšů je přeškrtnuto. Knihy v pevných deskách o sto osmdesáti osmi stranách obsahuje zápisy z let 1758 až 1862.³⁷² Záznamy v mistrovské knize se začaly zapisovat 6. dubna 1758.³⁷³ V cechu kožešnickém bylo zvykem ve všech zápisech uvádět vedle základních údajů, jako je datum vstupu, jméno, příjmení nového mistra nebo učně, rovněž doplňující informace týkající se vložených peněz od daného člověka do cechovní pokladnice. Knihy cech vedl v českém místy v německém jazyce. Při zapisování je patrná snaha cechovního písaře vést záznamy po jednotlivých stranách, ale v některých případech došlo k zapsání dvou textů na jednu stranu.³⁷⁴ Poprvé se v knihách kožešnického řemesla v Netolicích objevilo číslování jednotlivých záznamů. V části zaznamenávající nové mistry je celkem třicet šest označených a šestnáct neoznačených zápisů. Většinou písař číslování umístil nad jednotlivé zápisy. Zpočátku se čísla nalézala v levé části vedle textu v rovině prvních dvou řádků. Posledním zápisem v knize mistrovské je záznam č. 36 z roku 1850.³⁷⁵

Tatáž kniha obsahuje zápisy týkající se přijatých učedníků³⁷⁶ do cechu kožešnického v Netolicích. Je psána česky a německy. Ze začátku záznamy vedli v jednom sloupci, kdy je zapisovali chronologicky za sebou. Stejně jako v mistrovské knize nesou jednotlivé texty označení za pomoci číslování. V pozdějších letech, tj. po roce 1820, se některé zápisy vedly ve dvou sloupcích. Zajímavé členění se objevilo na foliu 75,³⁷⁷ kdy na jedné straně písař zapsal tři zápisy v jednom sloupci oddělené od sebe vodorovnou čarou a na druhé straně zápis uvedl ve formě dvou sloupců. Text ve druhém sloupci pochází z pozdějšího období. Časový rozestup mezi těmito dvěma zápisy tvořil čtyři roky. Celkem je evidováno šedesát zápisů: první pochází z 24. srpna 1768³⁷⁸ a

³⁷⁰ Srov. SOKA Prachatice, *Cech kožešníků Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. II – 2, fol. 43, 46.

³⁷¹ Nečitelný text.

³⁷² TAMTÉŽ, sign. II – 3.

³⁷³ TAMTÉŽ, sign. II – 3, fol. 2.

³⁷⁴ TAMTÉŽ, sign. II – 3, fol. 9.

³⁷⁵ SOKA Prachatice, *Cech kožešníků Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. II – 3, fol. 22.

³⁷⁶ TAMTÉŽ, sign. II – 3, fol. 65.

³⁷⁷ TAMTÉŽ, sign. II – 3, fol. 75.

³⁷⁸ TAMTÉŽ, sign. II – 3, fol. 65.

poslední z 1. ledna 1861.³⁷⁹ V knize se nachází datování k 21. prosinci 1862 v zápisu navazujícím na záznam z roku 1860. V jeho znění je řečeno, že byl za tovaryše prohlášen Vojtěch Mareš.

V knize se nenachází žádný záznam vysvětlující, co se odehrávalo po zrušení cechů živnostenským řádem po roce 1859. Cech se nepochybně přeměnil v živnostenskou společnost, i když nadále písaři využívali staré označení pro mistra, tovaryše i učedníka (srov. zápisy z let 1860, 1861 a 1862).³⁸⁰ Všechny zápisy mají ve většině případů jednotnou formu: text začíná číslováním, pak následuje datace, za ní informace o tom, kdo předstoupil před cech a za koho žádal přistoupení k cechu, případně za koho se přimlouvá, aby mohl být povýšen na tovaryše, a na konci bylo uvedeno vyřízení žádosti. Dále text zachycoval, kolik nově zapsaný učedník složil peněz do cechovní pokladnice³⁸¹ nebo kolik zaplatil za obeslání cechu. Po roce 1812 se objevují pod jednotlivými záznamy podpisy.³⁸²

5.1.2.4 KNIHA PŘIJATÝCH TOVARYŠŮ

Knihu o padesáti jedna listech s popsánymi šestnácti listy v pevných deskách se zpevněnými rohy, nechal cech zavést pro tovaryše koželužského řemesla. Evidovaly se v ní záznamy o přijatých tovaryších v období od roku 1728 do roku 1787.³⁸³

První zápisy pocházejí z 30. března 1728.³⁸⁴ Toho dne byly do knihy zaneseny čtyři zápisy, které zaznamenávaly jména učedníků žádajících o přijetí do tovaryšského pořádku v městě Netolicích. Zápisy písař nejčastěji vedl formou „*Anno 1728, dne 30. Marti, předstupuje před poctivý řád tovaryšský a Matku pokladnici poctivý mládenec Jiří Lessetický, toho šetrnou žádosti povyhledaval, aby za tova[ry]še zapsán nejvyšší[?]*”³⁸⁵ jména tovaryšské v knize zapsané sou býti mohl. Nemohouce jeho slušné žádosti od odejísti nýbrž tovaryšské jménu dávajíc jak starší, tak mladší tovaryši povolují do knihy zapsáti. Za prokázanou lásku povinen bude jak za tovaryšské jméno, tak za zapsání složit 14 kr[ejcarů]. Vše odvedl a zaplatil Jiří Lessetický.“³⁸⁶

³⁷⁹ TAMTÉŽ, sign. II – 3, fol. 80.

³⁸⁰ TAMTÉŽ, sign. II – 3, fol. 80.

³⁸¹ Zapisovaly se pouze finanční částky, vosk se již neuvádí.

³⁸² SOKA Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. II – 3, fol. 71.

³⁸³ TAMTÉŽ, sign. II – 4, fol. 1, 16.

³⁸⁴ TAMTÉŽ, sign. II – 4, fol. 2.

³⁸⁵ Špatně čitelný text, nejisté správné přepsání.

³⁸⁶ SOKA Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. II – 4, fol. 2.

V knize se uváděly rovněž zápisy o dlužných částkách, jež měly jednotliví tovaryši doplatit do Matky pokladnice.³⁸⁷ Vedle těchto záznamů byla evidována jména tovaryšských starších, přísedících a všech tovaryšů.³⁸⁸ Zápisy vedli za sebou chronologicky bez oddělovacích prvků. V textu se opět objevily křížky u jmen, značící smrt tovaryše. V některých případech byla dopsána poznámka, co se přihodilo a komu.³⁸⁹ Pro přesnost lze uvést, že v knize chybí folio čtyři a pět.³⁹⁰

5.1.2.5 KHINA PŘIJATÝCH UČEDNÍKŮ

Knih vznikla za účelem evidence nově přijatých a vyučených učedníků při cechu koželužském v Netolicích v roce 1643.³⁹¹ Jedná se o sešitovou vazbu s patnácti popsány listy zachycující období v rozmezí let 1643 až 1662. Zápisy jsou vedeny chronologicky za sebou, kdy každého nového učedníka evidovali v samostatném záznamu v českém jazyce. V případě, že došlo k úmrtí některého z učedníků, nadepsali nad záznam vyobrazení křížku³⁹² Obdobně tomu tak bylo rovněž u jiných knih koželužského řemesla v Netolicích. Nadále se evidovaly poplatky spojené se vstupem do cechu, kdy musel každý nový učedník skládat vstupní poplatek a platit svačinu. V záznamech zapisovali jména učedníků, mistry, ke kterým se šli učit a v neposlední řadě evidovali propouštění z učení a povýšení na tovaryše.

Taková struktura zápisu v knize je patrná například v záznamu z roku 1650,³⁹³ kdy vstupuje do učení Matěj syn Šimona Šworby. Na levé straně zaznamenali jeho vstup do učení v cechu o svátku Tří králů roku 1650, ke komu se šel učit včetně částky, jež musí odvést do cechovní pokladnice. Na protější straně se nachází zápis z roku 1653, z jehož znění se badatel dozví, že „vyučivše se poctivému řemeslu koželužskému rudému u pana Matěje Bajmona“ a „aniž takového coby jeho poctivosti škoditi mohlo se jest nedočinil“. Na konci zápisu uvedli, že při vstupu do tovaryšské hodnosti zaplatil svačinu a složil dvě libry vosku.

---

³⁸⁷ TAMTÉŽ, sign. II – 4, fol. 2.

³⁸⁸ TAMTÉŽ, sign. II – 4, fol. 6.

³⁸⁹ TAMTÉŽ, sign. II – 4, fol. 3.

³⁹⁰ Údaj je totožný i s indexem fondu cechu koželuhů v Netolicích, který je přístupný v SOKA Prachatice.

³⁹¹ TAMTÉŽ, sign. II – 5, fol. 5.

³⁹² TAMTÉŽ, sign. II – 5, fol. 8.

³⁹³ SOKA Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. II – 5, fol. 6.

5.1.3 SPISOVÝ MATERIÁL

Spisový materiál uložený ve fondu koželužského řemesla postihuje období dvě stě let. Nejstarší dokument je datován k roku 1679, zatím co nejmladší k 1859. Velké zastoupení zde mají dokumenty vzniklé v první polovině devatenáctého století, mezi ně se řadí vysvědčení z nedělní školy a školní vysvědčení. Do staršího období spadají převážně výuční listy a dva fedrovní listy. Mezi uloženými prameny se nachází vedle školních vysvědčení, výučních a mistrovských listů i vysvědčení z nedělní opakovací školy a také dva listy fedrovní nebo také vandrovní.

Dokumenty dochované ve spisové části fondu vznikaly v důsledku cechovních nařízení, které byly plošně nařízené pro všechny cechy na našem území. Jako konkrétní příklad lze uvést výuční listy. Ty se ve fondu dochovaly z let 1679 až 1854. Jejich vznik si cech na základě vnitřních ustanovení vyžadoval, protože každý, kdo se chtěl stát mistrem cechu v domovském nebo jiném městě musel prokázat, že zná řemeslo. Znalost řemesla byla prokazována nejen písemným potvrzením o vyučení, ale i vyrobením určitého výrobku. Na základě prokázání znalostí v našem případě o koželužském řemesle, mohl být řemeslník zapsán do knihy přijatých tovaryšů³⁹⁴ a mistrů.³⁹⁵

Ve spisové části fondu koželužského řemesla se také nacházejí opisy cechovních artikulů z let 1744–1761.³⁹⁶ Tyto texty jsou zařazeny v kapitole s dochovanými listinami cechu³⁹⁷ pro lepší přehlednost a ucelenost diplomové práce.

5.1.3.1 ŠKOLNÍ VYSVĚDČENÍ

Školní vysvědčení zachycují období v rozmezí let 1814 až 1859. Do dnešní doby se dochovalo sedmnáct vysvědčení.³⁹⁸ Z toho je šestnáct exemplářů psáno v němčině a jeden list v češtině. Český list pochází z 1. září 1851. Byl udělen Antonínu Plamingerovi, jenž navštěvoval druhou třídu. Zaevidovalo a archivovalo se celkem šest exemplářů v předtištěné podobě, kde doplňovali potřebné údaje, zatímco zbylých jedenáct je psáno rukou. Na všech vysvědčeních (německy Schul-zeugnis) jsou dva podpisy. Jeden patřil

---

³⁹⁴ SOKA Prachatice, *Cech koželužů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. II – 3 a 4.

³⁹⁵ TAMTÉŽ, sign. II – 2 a 3.

³⁹⁶ TAMTÉŽ, sign. III/6.

³⁹⁷ Viz kapitola Listiny.

³⁹⁸ SOKA Prachatice, *Cech koželužů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. III/1.

třídnímu učiteli, jenž měl oprávnění na vysvědčení přitisknout svoji pečeť. Druhý náležel řediteli školy nebo katechetovi.³⁹⁹

Vyhotovení školních vysvědčení prováděli na základě zavedení povinné školní docházky.⁴⁰⁰ Společně s jejím zavedením do školního systému, bylo povinností předkládání vysvědčení⁴⁰¹ v cechovních organizacích v případě, že chtěl uchazeč vstoupit do učení. Jednotlivá řemesla musela veškeré dokumenty získané od uchazečů uchovávat a opatřovat, proto se do dnešní doby tyto písemnosti nacházejí ve fondech cechů.

Všichni žadatelé o učení v cechu museli být počestného původu a dobrého mravu. Učedníci zajímající se o koželužské řemeslo v Netolicích ve většině případů pocházeli z města nebo přilehlých oblastí. Ve fondu jsou uloženy vysvědčení pouze těch uchazečů, kteří byli přijati do cechu.⁴⁰²

5.1.3.2 VYSVĚDČENÍ Z NEDĚLNÍ OPAKOVACÍ ŠKOLY

Další dochovaný spisový materiál v archivním fondu představují vysvědčení z nedělní opakovací školy. Docházka byla pro učně povinná od roku 1753. Z dochovaných dokumentů je zřejmé, že základ hodin představovalo opakování trivia, tzn. čtení, psaní a počítání. Nedílnou součástí tvořilo hodnocení znalosti křesťanské nauky. Vysvědčení za docházku bylo pro učně nepostradatelným dokumentem. Bylo zapotřebí ho předložit při skládání učňovské zkoušky. Cech se tak mohl dozvědět, že uchazeč školu navštěvoval. Pokud do ní docházel pouze sporadicky, nesměl být připuštěn ke složení tovaryšské zkoušky.

Uloženo je celkem čtrnáct exemplářů.⁴⁰³ Dokumenty pocházejí z období 1822 až 1854. Jedná se jazykově namíchané texty, kdy tři jsou psány v češtině a jedenáct v němčině. Nedochoval se žádný s předtištěným formulářem. Vysvědčení z nedělní opakovací školy, stejně jako u školních vysvědčeních podepsal jak učitel, tak katecheta.

---

³⁹⁹ Katecheta byl místní učitel náboženství. Jeho posláním bylo učit děti náboženství, připravovat děti i dospělé na křest, biřmování nebo také přijímání.

⁴⁰⁰ Za vlády Marie Terezie v období tereziánských reforem došlo k výrazné změně ve školské správě. Roku 1774 dne 6. prosince byla zavedena povinná školní docházka právně ukotvena ve Všeobecném školním řádu pro německé normální, hlavní a triviální školy ve všech císařských zemích. – Srov. P. BĚLINA, *České země a habsburský absolutismus ve druhé polovině 18. a na počátku 19. století*, Praha 1993, s. 33–36.

⁴⁰¹ SOKA, *Cech koželužů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. III/1.

⁴⁰² Například Antonín Flaminger dodal vysvědčení z 1. září 1851 a do knihy přijatých učňů byl zapsán 28. srpna 1851. – Srov. SOKA Prachatice, *Cech koželužů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. II – 3, fol. 79.

⁴⁰³ SOKA, *Cech koželužů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. III/2.

V některých případech se objevuje třetí podpis, jenž patřil řediteli školy. Pečeť učitele se nachází na jedenácti vysvědčeních.

5.1.3.3 VÝUČNÍ LISTY

Výuční listy jsou rozděleny do tří složek. Dokumenty nemají pevnou vazbu. Dochovaly se na volných listech, buď na výšku nebo na šířku. První složka nese označení „*Koželuzi listy výuční 1679–1799*“. Nalézají se zde celkem čtrnáct exemplářů. Město Netolice mělo obyvatelstvo české i německé národnosti, proto se ve výučních listech objevují tři jazykově české a jedenáct německých textů. Všechny jsou psány v ruce a stvrzeny pečeti. Na všech výučních listech se nachází podpis přiděleného inspektora Johanese Aloyse Müga a přitisknutá pečeť cechu. Jedinou výjimkou představuje německy psaný list z roku 1679, kde je podepsán cechmistr. Ve složce je jeden výuční list česky psaný, jenž obsahuje tři podpisy. Jeden patří prvnímu inspektorovi Johannesovi Aloyssi Mügovi, druhému inspektorovi Antonu Schkürovi a poslední podpis patří cechmistrovci Matějovi Michálkovi.

Druhá složka zahrnuje „*Výuční listy koželuhů v období 1800 až 1863*“. Všechny výuční listy jsou psány v německém jazyce. Do dnešní doby se zachovalo třicet osm listů. Z celkového počtu třiceti osmi listů pečeti disponuje třicet pět. V celém fondu výučních listů koželuhů jsou tři listy, jenž se odlišují od ostatních. Jeden není opatřen pečeti, druhý má pečeť s textovým vyobrazením „*Magistrat der Stadt Nettolitz*“ a třetí list nese pečeť pod papírovým krytem. V záhlaví každého listu na kolkovaném papíře se nachází razítko obsahující text „*Gulden*“, „*Kreuzer*“ nebo „*Prag Gulden*“.

Třetí složka obsahuje mistrovské listy z let 1800–1850. Její součástí tvoří dvacet sedm dokumentů. Stejně jako ve složce obsahující výuční listy koželuhů, jsou i zde ve většinové převaze listy psané v německém jazyce. Pečetě cech přitisknul jako ověřovací prostředek pouze na vysvědčeních z let 1819 a dvě z roku 1836. Na všechny dokumenty se vždy podepsal místní inspektor a případně současný cechmistr v cechu. Na mistrovských listech se vždy objevují dva podpisy cechovních starších.⁴⁰⁴

5.1.3.4 MISTROVSKÉ LISTY

Nedílnou součástí fondu představují mistrovské listy.⁴⁰⁵ Ty se dochovaly v devatenácti exemplářích z období 1768 až 1798. Texty vznikaly v prostředí, kde se

---

⁴⁰⁴ Viz příloha číslo 4.

⁴⁰⁵ TAMTÉŽ, sign. III/5.

využíval německý a český jazyk. V případě mistrovských listů převažuje po jazykové stránce čeština. Na větší části exemplářů se podepsal inspektor Johan Joy Rösslerse. Stejně jako u výučních listů i zde jsou k nalezení vedle pečeti přitištěných rovněž jeden exemplář pečeti pod papírovým krytem. Na mistrovských listech jsou dopsány poznámky, buď ve spodní části první strany nebo na rubu, kde je zpravidla uvedeno, že se jedná o mistrovský list konkrétního mistra. Většina znění měla tuto podobu „*Matěj Uttl meister Brief*“.⁴⁰⁶

Všechny texty mají podobný formulář. Zpravidla je uvedeno, kdo žádá o udělení mistrovského práva, jestli došlo ke splnění povinného vandru, kdo právo mistrovské uděluje, jak byla složena zkouška a v neposlední řadě je uvedeno, že s udělením práva souhlasí všichni starší cechu. Na konci textu se nachází datace a na řádku pod ní se podepsal inspektor, případně je přitištěna pečeť.

5.1.3.5 LISTY FEDROVNÍ (TÉŽ PRO BARTOLOMĚJE VAŇKA Z NETOLIC S VEDUTOU KUTNÉ HORY)

V archivním fondu⁴⁰⁷ se dochovaly dva fedrovní listy. Fedrovní listy též reversy musely být vystaveny všem vandrovním řemeslníkům, kteří je museli mít neustále u sebe. Jejich držitelé směli cestovat a následně se učit řemeslu v cizím městě. Bylo to rovněž potvrzení pro mistry v cizím městě, že mohou vandrovního řemeslníka přijmout, aniž by hrozilo, že dostanou pokutu.

Starší z dochovaných listů nese dataci 29. července 1750 a je psán v německé jazyce. Nechal si ho vystavit Martin Jindrák, jenž se učil v Netolicích. Na ověření pravosti a právní průkaznosti použil cech svoji pečeť koželužského řemesla v Netolicích. List stvrzují tři podpisy, kdy první patří inspektorovi Thomasi Rumilerovi a následující dva mistrům z cechu, a to Wenceslavovi Uttlerovi a Matějovi Brochovi.

Mladší dokument pochází z roku 1762 ze 14. listopadu. List vydali mistři v Kutné Hoře na předtištěném formuláři.⁴⁰⁸ Jeho držitelem se stal Bartoloměj Vaněk z Netolic, jenž se ve věku dvaceti dvou let učil v cechu koželužském v tamním městě jeden rok a dvacet šest nedělí a „*v práci stal, a v tomto čase věrně, pilně, tiše, pokojně a poctivě jakž na řemeslníka sluší se zachoval. Což my tímto atestirujíc všichni spolumistři naši, téhož*

---

⁴⁰⁶ Znění z mistrovského listu datovaného k 24. srpnu 1787. Text je psán v českém jazyce, podepsán inspektorem Johanem Joy Rösslersem bez pečeti. - SOKA, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. III/5.

⁴⁰⁷ SOKA, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. III/4.

⁴⁰⁸ Viz příloha číslo 5.

tovaryše všudež dle obyčeje řemeslnického fedrovati, slušně dožádati jsme chtěli.“.
V Netolicích poté strávil jeden rok.

5.1.4 ÚČETNÍ MATERIÁL

Účetní materiál představuje, co se do počtu týká, největší dochovanou část fondu cechu koželuhů ve městě Netolice. Ve fondu je uloženo celkem padesát jedna knih v sešitové podobě z období od 1656 do 1860.⁴⁰⁹ Po jazykové stránce se v textech objevuje německý a český jazyk, kdy většinové zastoupení má čeština. Téměř celé sledované období se dochovalo uceleně. Nedochovaly se pouze knihy postihující období v letech 1729–1731 a 1737–1769. Záznamy písaři pojali velmi stručně. Zachycují příjmy a výdaje celého cechu.

Všechny knihy ve formě sešitů rozdělovali cechovní písaři na příjmy, vydání a v některých knihách rovněž uváděli samostatně dlužné částky jednotlivých členů. Ty vznikaly, když nebyl při přijímání zaplacen celý členský příspěvek.

Příjmy a vydání tovaryšských pořádků se dochovaly celkem ve třech knihách v sešitové podobě z období 1770–1771,⁴¹⁰ 1771–1772⁴¹¹ a 1772–1773.⁴¹² Všechny sešity vznikly za mistra označovaného v pramenech jako Matiaš Sifintler⁴¹³ též Schintler.⁴¹⁴ Tovaryšské účty vedl písař obdobně jako při velkém pořádku. Na prvním místě uváděl nový příjem do počtu, kdy v případě knihy sedmnáct⁴¹⁵ tento obnos představoval šestnáct florinů též zlatých a dvacet krejcarů. Následovala položka nový příjem. Zde písař zanesl částku, jenž nechali tovaryši vybrat. V již zmíněném pramenu došlo k zapsání jednoho zlatého a třiceti dvou stříbrných. Nezapomnělo se ani výdaje doprovázející schůze menších pořádků. Na pivo si nechali vyčlenit jeden florin, tím v cechovní pokladnici zůstalo šestnáct zlatých a padesát dva stříbrných. Své místo v záznamu našly resty jednotlivých osob menšího pořádku. V nejmladší knize je v části restů uvedena Marketa Brošková s částkou deseti florinů. Celkový zůstatek na konci účetního období 1770 až 1771 činil šestnáct zlatých a padesát dva stříbrných.

---

⁴⁰⁹ SOkA Prachatice, Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862), sign. IV–A–1 až IV–A–51.

⁴¹⁰ TAMTÉŽ, sign. IV–A–12.

⁴¹¹ TAMTÉŽ, sign. IV–A–13.

⁴¹² TAMTÉŽ, sign. IV–A–14.

⁴¹³ Srov. TAMTÉŽ, sign. IV–A–12.

⁴¹⁴ Srov. TAMTÉŽ, sign. IV–A–16.

⁴¹⁵ TAMTÉŽ, sign. IV–A–12.

Druhé dochované účty pocházejí z období 1771 až 1772.⁴¹⁶ Počáteční hotovost v matce pokladnici tvořil zůstatek z předcházejícího období, jenž se navýšil za pomoci nových vkladů o jeden zlatý a třicet dva stříbrných. Z toho bylo třicet stříbrných složeno od Markety Broškové. Ta nadále do pokladnice dlužila deset zlatých. Jedinými zapsanými výdaji v tomto období jsou částky odvedené za pivo, kdy tovaryši propili pivo v hodnotě jeden florin a třicet krejcarů. Hotovost v pokladnici v roce 1772 činila sedmnáct florinů a dvacet čtyři krejcarů.

Nejmladší knihou z provenience malých pořádků je účet z let 1772 až 1773. Od tovaryšů byl v tento čas přijat na obligatorním poplatku celkem jeden zlatý, dvacet šest krejcarů a tři feniky.⁴¹⁷ Podobně jako tomu bylo v přechozích letech, tak i nyní Marketa Bošková splatila část svého dluhu částkou třicet krejcarů. Příjmy, jež se dostaly na devatenáct zlatých, dvacet stříbrných a tři feniky ponížily výdaje o celkové částce jeden florin a třicet pět krejcarů. Na konci účetního období zůstalo nakonec v pokladnici celkem sedmnáct zlatých, čtyřicet pět stříbrných a tři feniky.

Tabulka č.1: Vývoj příjmů a výdajů v malém pořádku⁴¹⁸

Období 1770–1773			
Rok	Příjmy	Výdaje	Zůstatek
1770–1771	1 zl. a 32 kr.	1 zl.	16 zl., 52 kr.
1771–1772	1 zl. a 32 kr.	1 zl. a 30 kr.	17 zl., 24 kr.
1772–1773	1 zl. a 56 kr.	1 zl. a 35 kr.	17 zl., 45 kr. a 3 feniky

Zbývající knihy zachycují vývoj cechovních financí v letech 1656 do 1860. Záznamy měly ustálenou formu, kdy na první místě cechovní písař nebo osoba mající na starosti zápisy v knihách příjmů a vydání uváděla součet peněz jak hotových, tak půjčených z předešlého období. Půjčené prostředky a nedoplatky nesly v pramenech účetního charakteru označení „*resty*“. Jako příklad lze uvést knihu postihující období

⁴¹⁶ SOKA Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. IV–A–13.

⁴¹⁷ TAMTÉŽ, sign. IV–A–14

⁴¹⁸ Shrnutí vývoje účtů v provenienci malého pořádku koželužského cechu v Netolicích na základě dochované pramenné základny, která je zmiňována v odstavcích nalézajících se nad tabulkou.

v letech 1725 až 1728.⁴¹⁹ Zde se uvádí, že v předešlého počtu na hotových penězích bylo devatenáct florinů a padesát šest krejcarů, půjčených padesát osm florinů a v oblasti restů písař zanesl sto padesát osm florinů, třicet osm krejcarů a pět a půl feniků. Následovala pasáž týkající se nových příjmů. V knize se záznamy z roku 1674 až 1676⁴²⁰ nové příjmy do cechovní pokladnice činily dvanáct zlatých a třicet osm stříbrných. Jako další položka v seznamu cechovních účtů se zapisovaly výdaje. Ve stejné knize v daném období činila nutná vydání například za papír, vosk, pivo apod. celkem deset zlatých a šestnáct stříbrných.⁴²¹ V poslední části pak písař uváděl, kdo kolik dluží. Tyto částky nesly označení „resty“.⁴²²

Jednotlivé položky v cechovních příjmech se poměrně často opakovaly. Nejčastější zastoupení měly pravidelně skládané příspěvky členů cechu,⁴²³ po nich se objevují předem určené částky skládané za mistrovství⁴²⁴ nebo přípovědi a za vyučení.⁴²⁵ Cechovní vydání byla značně rozmanitější. Mezi položkami, které cech musel vydat se nacházely částky na cechovní svačiny. V hojné míře se vyskytovaly náklady na pivo.⁴²⁶ Se svačinou a schůzemi velkého pořádku souvisely náklady spojené s nákupem vosku. Cena vydaná na vosk v letech 1725 až 1728 činila sto čtyřicet dva stříbrných.⁴²⁷ Nedílnou součástí tvořily výplaty písařovi a poslovi, jenž musel koželužský cech v Netolicích platit.

Koželužské řemeslo v Netolicích mělo vlastní oltář v místním kostele, kde se konaly pravidelné mše za patrona sv. Bartoloměje. S touto oslavou byly spojeny příspěvky cechu na konanou mši místnímu faráři.⁴²⁸ V knihách se objevovaly nepravidelné výdaje, ty představovaly u řečeného řemeslného společenství sumy např. na opravu a nový praporec⁴²⁹ nebo na kadidlo.⁴³⁰ Do pravidelných výdajů vedle příspěvků

---

⁴¹⁹ SOKA Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. IV–A–10.

⁴²⁰ TAMTÉŽ, sign. IV–A–5, fol. 3–4.

⁴²¹ TAMTÉŽ, fol. 4–6.

⁴²² TAMTÉŽ, fol. 3–51, fol. 2.

⁴²³ TAMTÉŽ, sign. IV–A–11, fol. 1.

⁴²⁴ TAMTÉŽ, sign. IV–A–51, fol. 12.

⁴²⁵ TAMTÉŽ, fol. 2.

⁴²⁶ TAMTÉŽ, sign. IV–A–10, fol. 25–27.

⁴²⁷ TAMTÉŽ, fol. 26–27.

⁴²⁸ SOKA Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. IV–A–10, fol. 26–27; TAMTÉŽ, sign. IV–A–35, fol. 1.

⁴²⁹ TAMTÉŽ, sign. IV–A–51, fol. 2.

⁴³⁰ TAMTÉŽ, sign. IV–A–10, fol. 27.

na mše, cechovní schůze apod. spadal inspektorův roční plat,⁴³¹ příspěvky pro mistrové a vdovy⁴³² apod.

Tabulka č.2: Vývoj příjmů a výdajů při velkém pořádku⁴³³

Knihy účtů			
Rok	Příjmy	Výdaje	Zůstatek
1674–1676	12 zl. a 38 kr.	10 zl. a 16 kr.	58 zl. a 49 kr.
1725–1728	113 zl. a 14 kr.	39 zl. a 23 kr.	269 zl. a 19 kr.
1859–1860	8 zl. a 86 kr.	6 zl. a 29 kr.	2 zl. a 57 kr.

Písari v cechovních knihách koželužského řemesla v Netolicích měli dva různé způsoby zaznamenávání dlužných peněz. V některých záznamech je vedli samostatně⁴³⁴ a nebyly započítány do celkového plusového zůstatku, právě naopak je odečítali, zatímco v dalších je přiřčenili k cechovním příjmům a tím navýšili tak kladnou bilanci.⁴³⁵ Z účtů je dále patrné, že povinnou královskou kontribuci a poplatky povinně odváděné vrchnosti nebyly odevzdávány za celý cech, proto lze předpokládat, že každý řemeslník odváděl samostatně.

V celé historii vedení účetních knih se udržoval cech v kladných číslech. Z tabulek číslo jedna a číslo dva je patrné, že příjmy a výdaje se v jednotlivých obdobích velmi lišily. Rozdíly vznikaly jako reakce na dění ve městě, jež bylo přímo závislé na situaci v říši.

5.1.5 PEČETIDLO

Mimo fond v papírové obálce je ve výborném stavu dochováno jedno cechovní pečetidlo, jež se využívalo v letech 1700 až 1799.⁴³⁶ Jedná se o pečetidlo s kovovým kotoučem s plochým držadlem o výšce 20 mm. Celkový průměr pečetidla je 30 mm. Na

⁴³¹ TAMTÉŽ, sign. IV–A–41, fol. 2.

⁴³² TAMTÉŽ, sign. IV–A–40, fol. 2.

⁴³³ V tabulce jsou uvedeny tři náhodně vybrané knihy účtu z provenience velkého pořádku. V knize z roku 1725 až 1728 jsou v zůstatku zahrnuté resty v celkové výši 155 zlatých a 52 krejcarů. – Srov. SOKA Prachatice, *Cech koželužů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. IV–A–5; TAMTÉŽ, sign. IV–A–10; TAMTÉŽ, sign. IV–A–51.

⁴³⁴ TAMTÉŽ, sign. IV–A–5, fol. 6.

⁴³⁵ TAMTÉŽ, sign. IV–A–10, fol. 27.

⁴³⁶ SOKA Prachatice, *Cech koželužů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. V–1.

tiskové ploše se nachází vyobrazení cechovního znaku s opisem „*PECZET.KOZELVSKA.MESTA.NETOLIC*“.⁴³⁷

5.2 Fungování cechu koželuhů na základě normativních písemností

Cech rudý nebo také koželužský v Netolicích byl založen podle nejstarších záznamů sahajících do roku 1456⁴³⁸ opatem ze Zlaté Koruny Gebhartem, jenž vydal listinu potvrzující postavení cechu. Jak bylo řečeno v kapitole „*Zastoupení cechovních organizací v Netolicích*“, jednalo se o druhý nejstarší stvrzený cech ve městě. V tomto období se v něm sdružovali řemeslníci zabývající se zpracováním kůží. V pozdějším období došlo k rozštěpení řemesla do více odvětví.

5.2.1 CECHOVNÍ ARTIKULY

5.2.1.1 OPIS CECHOVNÍCH ARTIKULŮ Z ROKU 1633

V archivním fondu cechovní proveniencce se nalézá několik vidimusů pocházející od cechu koželužského v Táboře. Ten je nechal vystavit na žádost netolických řemeslníků. V nejstarším vidimusu⁴³⁹ se nalézá znění tří artikulů ovlivňujících chod cechu v období, kdy nebyla příliš vysoká konkurence. Prvotním impulzem, jenž vedl k zaslání žádosti k tábořským rudokoželužhům, bylo provozování koželužského řemesla členy cechu ševců. V zaslaném dokumentu žádali panovníka o nastolení pořádku ve městě, aby oba cechy mohly bez problémů fungovat vedle sebe. Po zhodnocení jejich žádosti udělil král výsadní právo na provozování řemesla koželuhům. V listině se nalézalo panovníkovo naléhání na podkomořího, purkmistra i konšely, aby napomáhali dodržování cechovních práv ve městě a přilehlých oblastech v mílovém právu. Dokument nesl dataci k roku 1488.

V druhé části listiny se nacházel přepis cechovních artikulů o třech bodech. První bod stanovil základní pravidla pro vykupování hovězích kůží. Žádný mistr z cechu nesměl koupit více jak tři kůže, zároveň směl nakupovat jen jeden týden. Druhý týden udělovala listina prostor na nákup pro druhou polovinu mistrů. Mělo se tím zabránit nedostatku materiálu potřebného pro výrobu v mistrovských dílnách. Druhý bod se zaměřoval na kvalitu vydělávaných kůží a spolupráci s cechem ševcovským. Posledním

---

⁴³⁷ Viz příloha číslo 6.

⁴³⁸ V. STARÝ – V. HŮNA – J. TRAJEROVÁ, *Netolice*, s. 14.

⁴³⁹ SOKA Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. I–1.

bodem listiny definoval panovník povinnost vyrábět kvalitní výrobky a nešdit spotřebitele. Zároveň se nesmělo prodávat na trzích v jiných městech v jiné než trhové dny.

Na celkové dodržování cechovních, ale i spotřebitelských práv dohlížela městská rada. V případě, že došlo k jejich porušování, mohlo být přistoupeno k trestům. Ty ve většině případů byly vyřešeny domluvou a pokutou.

5.2.1.2 ŽÁDOST O OPIS CECHOVNÍCH ARTIKULŮ Z ROKU 1638

Druhý list,⁴⁴⁰ jenž se v prachatickém archivu v oblasti cechovní proveniencce dochoval, pochází z roku 1638. Tento dokument nepřinášel do vývoje řemeslnické organizace žádné výrazné změny. Právní pořízení potvrzovalo již dříve vydaná práva, jež se dochovala v první listině.⁴⁴¹ Na tento list navazoval opis jednotlivých cechovních artikulů, který se nalézal v následujícím listu nesoucím označení „*Opis cechovních artikulů z roku 1638*“.

5.2.1.3 OPIS CECHOVNÍCH ARTIKULŮ Z ROKU 1638

Výrazný posun v kompetencích a právním postavení cechovní organizace přicházel s rokem 1638,⁴⁴² kdy na konci prosince byl od táboorského cechu netolickým koželuhům propůjčen soubor jejich cechovních artikulů. V dokumentu o deseti listech, jejíž součástí se stal opis těchto článků, táborští koželuhové svým kolegům z Netolic propůjčili do užívání práva, povinnosti a postavení řemeslníků rovněž celému cechu vyjádřená v deseti bodech. Ustanovily se zde podmínky pro přijetí nového mistra, jenž musel být katolického vyznání, jeho povinností bylo předložení listu zachovacího a za manželku měl mít ženu poctivého původu. Ověření dokumentu proběhlo za pomoci přítuštné pečeti pod papírovým krytem na konci dokumentu. Ta potvrzovala právní platnost všech definovaných artikulů v listině. Zpečetění proběhlo ve městě Táboře v úterý na den památný Mlád'átek⁴⁴³ roku 1638.

Jak tomu bylo zvykem u cechovních organizací, tak v první bod postihoval náboženské vyznání jednotlivých řemeslníků. V tomto odstavci určovali částku, kterou musel každý žadatel o vstup do řemesla složit při přijímání do cechovní pokladnice. Ve

---

⁴⁴⁰ SOKA Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. I–2.

⁴⁴¹ Viz předchozí text.

⁴⁴² SOKA Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. I–3.

⁴⁴³ Svátek Mlád'átek se připomíná 28. prosince. Jedná se o křesťanský svátek oslavující mučedníky (děti), kteří byli zavražděni v den narození Ježíše Krista.

zmíněném znění stanovili vložit do cechovní pokladnice deset kop míšenských při přijímání. Vedle řečené částky stanovil článek, že povinností každého řemeslníka je složení čtyř kop a dvou liber vosku, dále pak svačiny a každý rok povinného příspěvku šest kop po jedné kopě každý rok, jako členský příspěvek do Matky pokladnice.

Ve druhém bodě se rozebíralo postavení synů, dcer a vdov cechovních mistrů. Mistrovští synové byli osvobozeni od veškerých poplatků. Výjimku tvořily dvě libry vosku skládané všemi žadateli o přijetí do pořádku. Právo, jež nabývaly mistrovské dcery po svém otci, dosahovalo pouze do poloviny kompetencí a pravomocí, které měli synové. Dále se stanovilo, že pokud chtěla vdova provozovat nadále řemeslo, tak jí byl do řemeslnické dílny přidělen tovaryš, za kterého zodpovídala. Tovaryše jí určili starší cechu. Mistři cechu jí měli být kdykoliv nápomocni. Stejně jako ostatní řemeslníci z cechu musela i ona platit o suchých dnech povinné příspěvky do pokladnice.

Cechovní artikuly neopomněly ani mistry se svými syny, kteří dříve působili v jiném řemesle nebo městě. V případě, že předstoupil před cech koželužský s žádostí o vstup a jeho ochranu, musel takový mistr strávit minimálně jeden rok v učení u cechem určeného mistra. Tím si organizace zajistila dohled a naučení o místních pravomocích, povinnostech, kompetencích a vztazích u nového mistra. Zároveň došlo k určení spodní hranice pro vstup do cechu, kdy byla zapotřebí chlapcova zletilost.

Počestný původ a správné vyznání nově vstupujících učedníků do cechu postihoval třetí bod. Tento postup uplatňovaly rovněž ostatní cechy. Všechny se tak snažily zajistit a posílit své postavení ve společnosti, která byla od poloviny 17. století silně katolická a uznávala pouze osoby pocházející z počestného manželství. K dokázání počestného původu nepostačovalo pouze předložení rodného listu zájemce o učení, ale i jeho rodičů. V tomto bodě došlo ke stanovení čtrnáctidenní „*koštovací*“ lhůty, kdy si nový učedník mohl vyzkoušet dané řemeslo a zjistit tak, jestli by se mu zamlouvalo a chtěl by v něm dále pokračovat. Pokud se po čtrnáctidenní lhůtě rozhodl v řemesle zůstat a žádný z mistrů cechu neměl proti tomu žádné námitky, tak mohl nastoupit do učení. Minimální dobu učení stanovili na dva roky, kdy musel učedník předstoupit před starší cechu a složit do Matky pokladnice pět kop a dvě libry vosku. Na konci svého učení v případě, že chtěl úspěšně ukončit učňovská léta, si cech vyžádal složení tovaryšské zkoušky.

Artikuly postihovaly nejen postavení jednotlivých řemeslníků vůči sobě a jejich okolí, ale upravovaly také kvalitu prodávaných výrobků. Doslova v nich bylo uvedeno,

že „*workaff whodny uprawny a dobrze zdielany prodawan byti ma, aby toho jak chudi, tak bohaci za swe penize užiti mohli*“. Na kvalitu výrobků dohlíželi starší téhož řemesla koželužského a také starší řemesla ševcovského.

V pátém a šestém bodě se zmiňovaly záležitosti týkající se nákupu kůží. V cechovních nařízeních se ustanovovalo, že žádný mistr, tovaryš ani vdova nemohou nakupovat kůže od rasa nebo získávat kůži mrtvých zvířat z „*hromad umrlích*“. Pro počestnost řemesla se jich nesměli ani dotknout, natož je odkoupit. Jinak hrozilo „*vsseho czechu zbaweni*“. V šestém artikulu se opakovalo nařízení z listiny z roku 1633.⁴⁴⁴ Lze z těchto článků vyvozovat, že toto chování bylo v danou dobu zcela běžné a cech se s tím snažil vypořádat. K porušování artikulů vedla řemeslníky nejen touha po úspoře prostředků při koupi materiálu z uhynulých zvířat od rasů, jenž byl určitě podstatně levnější a které bylo někdy možné získat „*pokoutně*“ např. při cestách na trhy, ale také nedostatek této komodity. Vedle snahy získat aspoň minimální úsporu prostředků mohla být potřeba nakupovat kůže méně počestným způsobem zaviněna konkurenčním bojem mezi jednotlivými řemeslníky nebo celými cechy. Vzniklé rozboje byly patrné v situacích, kdy se snažili jeden druhému zhoršit výrobní podmínky tím, že vykoupili nejlepší kůže na trhu. Cech takového chování netoleroval, ale trestal, a proto případní hříšníci obdrželi pokutu a napomenutí.

Sedmý artikul se týkal prodeje výrobků na jarmarcích a běžných trzích. Žádný z řemeslníků si nesměl s ostatními příslušníky svého cechu konkurovat, naopak si měli pomáhat a ukázat tím jednotnost cechu. Cílem artikulu byla snaha zvýšit společenskou prestiž této organizace. Pokud by se někdo provinil, musel zaplatit pokutu třicet grošů do cechovní pokladnice.

Nedílnou součástí listiny z roku 1638 se staly povinnosti související s pohřby. Pokud by někdo z mistrovské rodiny nebo čeládky zemřel, tak mají cechovní starší požádat mladší cechovní mistry, aby pomohli odnést tělo mrtvého k hrobovému místu. Neúčast nebo případné neuposlechnutí žádosti bylo pokutováno sedmi librami vosku.

Předposlední článek informoval členy cechu o povinnosti dostavit se na „*plny czech*“ povolený rychtářem.⁴⁴⁵ V případě, že nebylo možné některého z řemeslníků

---

⁴⁴⁴ SOKA Prachatice, *Cech koželužů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. I–1.

⁴⁴⁵ Postup schvalování byl přesunut z kompetencí rychtáře do rukou městské rady a purkmistra. Za Marie Terezie musel být na každém plném cechu přítomen císařský inspektor. Ten sloužil jako kontrolní orgán státu v srdci cechu. – kapitola Jednací protokol o cechovních schůzích, s. 66.

koželužského řemesla v Netolicích „*na poruczeni starssych*“ dohledat, měla mu být udělena pokuta ve výši deseti grošů míšenských. Nepřítomnost na cechovních schůzích cechovní společenství neakceptovalo. Důkazem je poslední věta v devátém artikulu: „*Pakliby se nedostawil, jak wiczenim, tak pokutau peniežitau 30 gr[ošů] miss[enských] pokutowan byti ma*“.

Poslední artikul nabádal všechny řemeslníky, rodiny rovněž čeládku v cechu k dodržování morálních hodnot panujících nejen v celé organizaci, ale i v městské obci. Museli být poslušni nejen cechovním starším, ale rovněž městské radě, rychtáři a purkmistru města Netolice. Pokud by tak neučinili, měly tyto autority právo provinilé osoby umístit do vězení nebo jim udělit peněžité tresty.

5.2.1.4 OPIS CECHOVNÍCH ARTIKULŮ Z ROKU 1733

Posledním opisem cechovních artikulů před povinným potvrzováním od Marie Terezie se stala listina pocházející z roku 1733.⁴⁴⁶ V návaznosti na předchozí listinu byl patrný další posun v cechovních kompetencích promítající se do celkového počtu jednotlivých artikulů. Rozšíření působnosti cechu a jeho vážnosti lze spatřit hned v prvním odstavci.

První artikul vycházel z předcházející listiny. Každý cech si zakládal na zachování tzv. „*náboženské čistoty a jednotnosti*“. To v praxi znamenalo, že v prvních odstavcích cechovních pořádků se uvádělo, že všichni řemeslníci i jejich rodinní příslušníci včetně čeládky mají vyznávat jednotně katolickou víru. V textu byl nově zmíněn cechovní oltář, jenž se nalézal v kostele svatého Jana Křtitele. Tento chrám se nacházel na poutním místě nedaleko města Netolic, které podle něho neslo označení „*svatojánský vrch*“. Řemeslnická organizace netolických kožešů prováděla náboženské poutě do místního kostela na svátek svatého Bartoloměje a svatého Matěje.⁴⁴⁷

Nedílnou součástí každého cechu bylo jeho pevné vedení, jež spočívalo v rukou cechmistrů. Podle druhého článku měli být voleni dva noví cechmistři každé dva roky. Mezi jejich první povinnost patřilo složení přísahy na městské radnici před magistrátem. V jejich zájmu bylo dbát nejen na cechovní rozvoj například v oblasti moderních technologiích, na přijímání nových učňů, tovaryšů, mistrů atd., ale rovněž na skládání

---

⁴⁴⁶ SOKA Prachatice, *Cech kožešů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. I–5.

⁴⁴⁷ Svátek byl původně slaven 24. případně 25. února, pozdějších letech došlo k jeho přesunutí v katolické církvi roce 1970 na 14. května.

poplatků do cechovní pokladnice. Každý cechmistr obdržel klíč od Matky pokladnice. Mezi povinnosti členů cechu patřila poslušnost jejich rozhodnutí a příkazů. Důležitá rozhodnutí týkající se fungování celého koželužského cechovního společenství v Netolicích se uskutečňovala na cechovních schůzích, kde se prováděl i zápis o nich do cechovních knih. V neposlední řadě mezi členské povinnosti spadala účast na slavnostech, kde reprezentovali celou svou organizaci.

V případě, že chtěl do cechu vstoupit nový mistr přicházející buďto z jiného panství nebo městského společenství, musel cechu předložit list, jenž potvrzoval mistrovi znalost řemesla. Pokud došlo k předložení, tak mohl po složení deseti kop míšenských vstoupit do organizace koželuhů v Netolicích. Částka byla opět rozdělena na čtyři kopy společně s dvěma librami vosku při přijímání a povinné obstarání svačiny. Nově cech ustanovil druhou možnost složení poplatku. V ní určil, že mistr má odvést jednu kopy na penězích, jedno vědro piva a svačinu dle jeho možností. Následující období, kdy byl nejmladším mistrem cechu, měl na starosti obstarávání svačiny při cechovních schůzích.

Čtvrtý artikul postihoval postavení vdov. Jejich práva a povinnosti se oproti předchozímu dokumentu nezměnily. Nadále se o ně měl cech řádně starat a v případě, že by pokračovaly v provozování řemesla, měly odvádět pravidelné příspěvky do Matky pokladnice. Každé vdově cechmistrů určili na schůzi počet tovaryšů, kteří u ní absolvovali část svých let.

Každý zájemce o učení či mistrovskou pozici v netolickém koželužském cechu měl při přijímání do společenství předložit potvrzení o čistém nebo také počestném původu jak svém, tak svých rodičů. V některých ceších bylo zapotřebí dokazovat původ několik generací dozadu. Cech v Netolicích vyžadoval počestný původ pouze u zájemce a jeho rodičů. Pokud se zájemce již učil řemeslu v jiném městě, tak musel doložit tzv. „*list o učení*“.⁴⁴⁸ Na dodání tohoto dokumentu se stanovil určitý čas v případě, že chlapec jej nepředložil okamžitě. Pokud nedošlo k doložení listu o předchozím učení, nemohl být mladý řemeslník zaměstnán ani být v učení minimálně po dobu dvou let u jednoho z mistrů. Zájemce o učení musel složit tři kopy a dvě libry vosku. K tomu přibyla povinnost dodat jedno vědro piva a svačinu. Podobně jako v jiných případech byli mistrovští synové zvýhodňováni a často získávali výjimky.

---

⁴⁴⁸ SOKA Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. I–5.

Šestý a sedmý bod definoval kvalitu přijímaných materiálů a vyráběných produktů. Všem mistrům a tovaryšům bylo napříč cechem nakázáno, že smí používat pouze kvalitních kůže, nikoliv kůže pocházejících ze zvířecích mršin nebo z tzv. mrtvých hromad (tj. mrchovišť).⁴⁴⁹ Tyto problémy řešila rovněž předchozí listina. Stejně jako dříve měli mistři všechny kůže řádně nakoupit od prověřených prodejců. Každý výrobek musel být takové kvality, aby si ho mohl kdokoliv užít. Tím byla právně zanesena povinnost vyrábět v celém cechu produkty v odpovídající kvalitě.

Stejně jako v předchozích artikulech došlo na ustanovení o zajištění potřebného materiálu pro výrobu. Jednotliví řemeslníci nakupovali na trzích, jak ve městě Netolice, tak v blízkých městech. V cechovním pořádku ustanovili poplatek ze zakoupených kůží, jenž musel být odevzdán do cechovní pokladnice. Konkrétně bylo nařízeno, že při koupi většího množství hovězích kůží musí být odvedeny z každé kůže do pokladnice peněžní obnos. Koupě mohla být provedena jen za určitých podmínek, především nesměl koupí daných kůží dotyčný řemeslník činit žádnou překážku jiným mistrům. Cech se tímto rozhodnutím snažil zabránit omezování nebo zastavení výrobního procesu v jejich dílnách, aby jim zajistil práci i výdělek. V artikulu se objevila zmínka o tom, že nebylo povoleno zapůjčování ani zamlouvání výrobního materiálu. Vedle regulace nákupu výrobního materiálu cechovní artikuly zakazovaly všem prodávajícím mistrům na jarmarcích odlákávat zákazníky jiným řemeslníkům z cechu, což bylo považováno za nekalou konkurenci, která se trestala.

Podobně jako v předchozích listinách i zde byl uveden dodatek mající na starost zajištění pozůstalých po zemřelém členu cechu. Rozhodnutí o tom, kdo se bude o pozůstalé starat, se přijímalo na cechovních schůzích, kde došlo k určení konkrétního mistra. Nově se zde objevil dodatek týkající se zajištění nového mistra, jenž bude mít na starosti zaučení mladých mistrů a tovaryšů po zesnulém řemeslníkovi. Rovněž byly písemně zaznamenány povinnosti zúčastnit se cechovních schůzí, kde se scházel plný cech. Pokud se některý z členů cechu nedostavil, hrozila mu pokuta ve výši jedné libry vosku. V neposlední řadě cechovní artikuly určovaly výši povinných ročních příspěvků do cechovní pokladnice. Každý člen cechu koželužského řemesla v Netolicích měl složit po třech kopách grošů o suchých dnech.

---

⁴⁴⁹ V listině jsou označeny slovním spojením „špatné kůže“.

Poslední dva artikuly se svým obsahem věnují druhům zpracovávaných kůží. Každý mistr díky tomuto článku mohl svobodně k výrobě užívat různé typy kůží. Směl začít s jejím zpracováním a v rámci procesu úpravy provádět jejich barvení, vydělávání a následně je prodávat na jarmarcích. Když se mistr rozhodl, že vydělanou kůži prodá, musel ji udat na svobodném jarmarku, kde měl právo na prodej získané pomocí cechovních patentů. I přes toto povolení bylo povinností místních mistrů a starších cechu dohlížet na svobodný jarmark, aby nedocházelo k porušování základních parametrů kvality výrobků a nebyly nastaveny vysoké přemrštěné ceny.

5.2.2 TOVARYŠSKÉ POŘÁDKY

5.2.2.1 LISTINA Z 6. BŘEZNA 1728

První dochovanou listinou zachycující tovaryšský menší pořádek byla listina datovaná k 6. březnu 1728.⁴⁵⁰ Cech v daný rok zažádal kromě opisu artikulů pro celý cech rovněž o opis pro tovaryšský menší pořádek. S těmito žádostmi se obracel na cech v Táboře, od kterého již dříve obdržel starší listiny s opisy jejich práv. Listina obsahovala výpis dvaceti artikulů tovaryšských rudokoželužského cechu v Táboře, jež byly vydány pro koželuhy v Netolicích. Tento dokument měl udržovat pořádek v řadách tovaryšů, koordinovat jejich schůze a upravovat povinnosti a pravomoci vůči cechu, okolí a mezi sebou. Všechny artikuly, které jsou blíže popsány níže, se vztahovaly jak na místní, tak na přivandrovalé tovaryše koželužského řemesla, kteří se zdržovali ve městě.

Struktura jednotlivých nařízení nalézající se v menším pořádku byla velmi podobná cechovním artikulům. To je velmi patrné v prvním odstavci, kdy se ustanovilo, že všichni řemeslníci v tovaryšském postavení musí ctít boha a chodit pravidelně na všechny bohoslužby. Účast na bohoslužbách napomáhala zlepšit povědomí o cechu. Bylo zapotřebí definovat chování tovaryšů k výše postaveným členům v cechovní hierarchii na cechovních schůzích. Všichni se měli k sobě chovat uctivě a poslušně. S tímto nařízením souviselo nastavení pravidel při konání pořádků. V případě, že dorazil tovaryš o více jak hodinu později po předem stanoveném termínu a čase konání, bylo jeho povinností zaplatit pokutu, kterou mu stanovil starší tovaryš.

Čtvrtý článek patřil k jedněm z nejdelších v tomto opisu. V cechu si zakládali na dodržování dobré pověsti, postavení a reprezentaci. Cechovní mistři chtěli zajistit co

---

⁴⁵⁰ SOKA Prachatice, *Cech koželužů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. I–4.

nejlepší pověst, a proto čtvrtý artikul všechny tovaryše nabádal k poctivosti a snaze reprezentovat cech, kterého byli součástí. Podobně jako na schůzích mistrů se stalo povinností každého tovaryše jak místního, tak vandrovního se pravidelně účastnit schůzí konaných v rámci menšího pořádku. V případě, že se některý z členů nemohl zúčastnit, musel se včas omluvit. Pro akceptování omluvy ji stačilo podat přibližně hodinu před konáním starším tovaryšům, jinak mu hrozila pokuta a další postihy. K pokutování došlo i tehdy, když se omluvil zpětně.

Hierarchii v tovaryšských pořádcích bylo zapotřebí řádně ukotvit za pomoci jednotlivých článků. Obecně ve všech ceších si nechali cechovní starší ustanovit, že starší tovaryši měli větší váhu na cechovních poradách. Menší pořádky se tedy nechaly inspirovat velkými cechovními schůzemi. Šestý artikul definoval chování na cechovních schůzích, kde se měli všichni chovat slušně, a nikdo neměl nikoho urážet. Stalo se běžnou praxí, že za mladší tovaryše mluvili starší tovaryši. Prohřešek proti artikulům stejně jako v ostatních případech starší tovaryši trestali napomenutím nebo pokutou.

Sedmý artikul vznikl z běžné potřeby cechovní organizace koželužského řemesla v Netolicích. Je pravděpodobné, že docházelo k vynášení informací z cechovních schůzí a prozrazování výrobních procesů. Proto bylo pod pohrůzkou vysoké pokuty ustanoveno, že nikdo nesmí vynášet mimo cech žádné informace. V návaznosti na sedmý článek vznikl osmý artikul. Ten nabádal tovaryše k počestnému jednání a vybízel je k tomu, že když uslyší nebo budou svědky nějaké nekalé činnosti, mají okamžitě informovat starší tovaryše. V případě, že by tak neučinili, mohli být pokutováni a napomenuti. Vedle kázně a pokory na schůzích docházelo k vybízení tovaryšů a učňů k poslušnosti vůči cechovním starším, mistrovi a mistrové. Vždy měli být ku prospěchu a neměli činit žádnou přítěž. V řemeslnické dílně každý učeďník i tovaryš nosil svoje specifické oblečení, jež je od sebe na první pohled rozlišovalo. S tím souviselo nařízení týkající se nošení pracovního oděvu. Oděv určený pro vykonávání profese směl být nošen pouze v dílně. Pokud se mládenec vydal mimo dílnu, tak se nejdříve musel převléct do všedního oblečení. V opačném případě hrozilo pokutování.

Desátý artikul definoval možnosti tovaryše odejít na vandr. Jak bylo již napsáno v předchozích kapitolách, vandr pro každého tovaryše představoval povinnost a nezbytnou součást učení, jež se zakončovalo závěrečnou zkouškou. Ta jim umožňovala stát se mistrem daného řemesla. Pokud chtěl mladý řemeslník odejít do učení k jinému

mistrovi v jiném městě, tak musel požádat o tzv. „*odpuštění*“ u svého současného mistra. Podmínkou bylo, že musí mít odsloužený u stávajícího mistra minimálně jeden rok. Nebylo výjimkou, že mistr nechtěl vandr povolit. Přišel by tím o pracovní sílu, a to si často nemohl dovolit. Tato skutečnost nezabraňovala tovaryšovi zažádat o vandr. V takovém případě musel obejít ostatní mistry v cechu a u cechmistrů zažádat o vandr. Podmínkou pro získání povolení bylo, že po skončení vandru dodal výuční list z města, kde se přihlásil k učení.

Následující článek se opět zabýval situací vzniklou v mistrovské dílně. Zde se ustanovovalo, že pokud mistr nalezne tovaryše, jak v práci zahálí, tak ho může potrestat. Menší fyzické tresty na místě v dané době nebyly výjimkou. Komplikace pro mistra nastaly, pokud chtěl tovaryše potrestat a často zahanbit před cechem. V takovém případě ho musel mistr usvědčit před cechmistry na schůzi. V případě, že se tovaryš prohřešil vůči příkázání šest a sedm, byl cech povinen ze společenství a řemesla vyloučit a udělit mu pokutu.

Velmi častým problémem jak v malých, tak i ve velkých pořádcích byla kázeň zúčastněných. Článek číslo třináct obsahoval nařízení a apel na všechny tovaryše. Zcela běžně docházelo na schůzích k menším slovním výměnám názorů. Pokud by nastala taková situace a někdo by začal hanit nebo urážet někoho na schůzi, tak měl být řádně potrestán a vybídnut ke slušnému chování. Vybízení ke slušnému chování se směřovalo rovněž na ostatní, kteří pouze přihlíželi. Třináctý artikul všem dával na vědomí, že jejich chování se bude přímo promítat do přístupu ostatních členů cechu k jejich osobě.

Každý tovaryš učící se v netolickém cechu koželuhů pro úspěšné dokončení studijních let potřeboval mít bezchybná učňovská léta. V praxi to znamenalo to, že na něj nesměly být žádné stížnosti, snažil se dodržovat své mravní postoje, veškerou práci prováděl s náležitou péčí a nikomu ze svých bližních ani širší společnosti neublížoval. Každý, kdo by se dopouštěl přestupků, chyb a celkových pochybení, mohl být bez prodlení z cechu propuštěn. Po ukončení učňovských let a složení tovaryšské zkoušky byl každý mládenec zapsán v tovaryšských menších pořádcích. V opačném případě ho tzv. netrpěli a cech mu udělil zákaz pokračovat v učení u mistra a v řemesle. Ze znění artikulu lze vyvodit, že se občas vyskytl mistr, jenž u sebe zaměstnal takového tovaryše. Pokud na to cech přišel, byl s okamžitou platností provinilý mistr napomenut a pokutován. Tovaryš obdržel rovněž napomenutí a vybídnutí k řádnému zapsání do tovaryšské knihy.

Šestnáctý článek specifikoval míru zodpovědnosti jedince za přijatou práci a její následné vykonání. Za zaplacenou práci vždy zodpovídal tovaryš, jenž ji přijal. Mohlo se stát, že za určitých nepříznivých okolností nemohl svým závazkům dostát. Takovéto případy měly na starosti starší v řadách koželužských tovaryšů. Řemeslník musel ovšem včas požádat o pomoc starší. Ti mu následně pomohli a danou situaci vyřešili. Pokud se takto mladý řemeslník zachoval a nenechal propadnout termín určený k dokončení práce, nebyl v rámci cechu pokutován.

Následující artikul definoval další povinnosti tovaryšů. Vedle dodržování základních morálních a pracovních hodnot museli vykonávat nespočet dalších povinností. Mezi ně patřilo například docházení na noc k mistrům pro případ, že by potřebovali výpomoc v dílně. Každý tovaryš směl u svého mistra vyrobit a prodat jen určený počet výrobků.⁴⁵¹ Rovněž na materiál potřebný k výrobě se vztahovala určitá pravidla. Nikdo nesměl nakupovat střelené kůže a prodávat vadné a předražené výrobky. Jak ze všech artikulů vyplývá, tak si cech velmi zakládal na dobré pověsti a snažil se co nejvíce minimalizovat případné prohřešky. Proto všem mladým chlapcům zakázali toulat se po nocích po městě, jelikož to nebylo cechu po chuti. Každý mládenec, jenž se zapsal v tovaryšském pořádku, odpřísáhnul, že se bude dobře chovat nejen k mistrovi a k jeho rodině, ale i vůči všem řemeslníkům v cechu. Tento bod řemeslné společnosti doporučovalo, jelikož každý chlapec v učení mohl potřebovat pomoc od ostatních. Svě oblečení museli mít vždy ve slušném stavu a čisté. To napomáhalo ke zlepšování pověsti cechu ve městě. Nedílnou povinností každého místního tovaryše bylo hlídání a případné napomínání vandrovnických tovaryšů.

V předposledním článku došlo k vymezení volnočasových aktivit, které tovaryši směli konat ve městě. Všem bylo vřele doporučeno, že v případě touhy po zábavě se mají jít bavit do města. K takovéto zábavě jim sloužila cechovní hospoda. V textu se doslova říkalo, že si tím získají větší náklonost a lásku u svého mistra a paní mistrové.

Poslední artikul se zabýval cechovními slavnostmi. Pokud se tovaryš nesoucí praporec zpozdil, měl být náležitě potrestán. Stejně jako u cechovních artikulů platilo rovněž pro menší pořádky to, že se všichni museli povinně účastnit cechovních oslav a průvodu na svátek svatého Bartoloměje, jenž připadal na 24. srpna.

---

⁴⁵¹ Viz kapitola Tovyaryš.

5.2.2.2 OPIS ARTIKULŮ Z ROKU 1761

Dokument⁴⁵² potvrzuje již dříve udělená privilegia v menším pořádku cechu koželužského v Netolicích. Listina je rozdělena na dvě části. V první nechali mistři zaznamenat obecný apel na všechny tovaryše koželužského řemesla, místní i vandrovní.⁴⁵³ Druhá část⁴⁵⁴ byla o něco zajímavější. V této části se nalézaly záznamy rituálů, jenž byly prováděny na zasedání menšího pořádku. Kdykoliv se v textu nacházelo slovní spojení „*starší tovaryš*“ nebo „*souhlas či odpověď všech*“, tak se provedlo zvýraznění textu za pomoci podtržení.

Jak bylo již zmíněno v kapitole zabývající se cechovními listinami, na prvním foliu se nacházel apel na správné a mravné chování všech místních rovněž přivandrovalých tovaryšů. Nově záznam⁴⁵⁵ pojednával o nabádání místních tovaryšů k mravnému chování i v případě, že se chystali na vandr do jiného města. V případě, že do města dorazil nový tovaryš a nebyl seznámen se zněním místního malého pořádku, tak ho měl každý místní tovaryš neprodleně s jeho zněním seznámit. Povinností každého se stalo odvádění stanovených prostředků do cechovní pokladnice, jež si zapůjčovali na tovaryšské schůze. Stejně jako tomu bylo u ostatních dochovaných listin, i zde se nalézala na konci textu zmínka o případné pokutě nebo trestu při nedodržování tovaryšského pořádku.

Druhou část písař zapsal na celkem čtyři folia.⁴⁵⁶ Zápis začínal zaznamenáním povinností každého staršího tovaryše dát včas po některém z mladších vědět všem v tovaryšském sdružení cechu koželužského v Netolicích o termínu konání schůze.⁴⁵⁷ Pokud by nebyl mladší tovaryš k nalezení a nedošlo by k jeho omluvě, tak měl být pokutován. Takto získané prostředky se uložily do pokladnice. V případě, že se schůze konala v cechovní hospodě, tak se všichni pozvaní měli dostavit přesně na předem stanovený den a hodinu, jinak hrozilo udělení pokuty.

Následující bod popisoval začátek schůze. Jednání mohlo začít jedině v případě, že přinesli „*erbovní almarka*“⁴⁵⁸ a na nařízení staršího tovaryše ji nechali otevřít.

---

⁴⁵² SOKA Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. III/6.

⁴⁵³ TAMTÉŽ, fol. 1.

⁴⁵⁴ TAMTÉŽ, fol. 2–5.

⁴⁵⁵ TAMTÉŽ, fol. 1.

⁴⁵⁶ TAMTÉŽ, fol. 2–5.

⁴⁵⁷ TAMTÉŽ, fol. 2.

⁴⁵⁸ Tovaryšské označení pro pokladnici. V menším pořádku se objevuje dvojí označení, a to „*erbovní almarka*“ a „*Matka pokladnice*“.

Tovaryšové žádali o zapůjčení cechovní pokladnice mistry cechu. Pokud jim byla zapůjčena, tak za ní přebírali plnou zodpovědnost. Při otevřené pokladnici započala svačina, jenž obstarával některý z mladších tovaryšů. Starší všem zúčastněným poděkoval, že se dostavili nebo omluvili. Poté všem popřál boží požehnání, spokojená léta a silné zdraví. Zároveň došlo k obeznámení všech s plánem zasedání. Na konci odstavce se nalézá spojení „*odpověď* všech“.

Velká pozornost v menších pořádcích se věnovala dodržování a zvyšování cechovní cti.⁴⁵⁹ Proto na každé schůzi proběhlo dotázání všech přítomných, zdali někdo ze zúčastněných neví nějakou špatnost na někoho z místního cechu koželuhů. V řeči staršího tovaryše se objevuje fráze „*Páni bratři, že se vás v to doptávám, pokud byste se v tom minulém čase byli na pány mistry, neb tovaryše dověděli coby proti plénu počestného řemesla a pořádku našeho celého a neb doufám, že tak dobrý budete, že žádný z vás nic nezatají...*“.⁴⁶⁰ Pokud nenásledovala žádná odpověď, tak se program schůze posunul k případným stížnostem.

Tovaryši, kteří měli na srdci nějakou stížnost, mohli předstoupit před všechny zúčastněné a přednést ji před celým plénem. V místnosti se nalézal ve většině případů obžalovaný. Na základě práv poskytnutých těmito artikuly musel předstoupit a pronést řeč na svoji obhajobu. Pokud tak neučinil, provinil se vůči menšímu pořádku. Stížnost následně shromáždění posoudilo a zhodnotilo. Pokud nebyla vina obžalovaného prokázána, došlo k potrestání stěžovatele. O výši trestu rozhodoval starší tovaryš.

Mimořádnou tovaryšskou schůzi mohl svolat kterýkoli člen menšího pořádku skrze mladšího tovaryše.⁴⁶¹ Po této žádosti o svolání pořádku následoval stejný postup jako u řádné schůze. V následující pasáži články popisovaly pořadí, jak vstupovali jednotlivé osoby podle svého postavení v pořádku do místnosti, kde byl umístěn tovaryšský stůl a pokladnice. První vcházející osobu do místnosti představoval starší tovaryš. Za ním následovali zbylí tovaryši, po nichž vstoupil mladší tovaryš, a nakonec mohli vejít vandrovní řemeslníci. Otázka vandrovních tovaryšů se promítla rovněž do následujícího bodu schůze. Všem přítomným položil starší tovaryš otázku, zda si přejí zůstat u svého stávajícího mistra nebo uznali za vhodné přesunout se k jinému. Minimální

---

⁴⁵⁹ SOKA Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. III/6, fol. 3.

⁴⁶⁰ TAMTÉŽ, fol. 3.

⁴⁶¹ TAMTÉŽ, fol. 4.

možná délka dva až tři roky studia odpovídala obecným standardům, jež uplatňovaly ostatní cechy.⁴⁶² Mistrovské zkoušky být dříve složeny nemohly.

Pro případ, že tovaryš žádal o možnost přisednutí k tovaryšskému stolu, bylo v cechovních artikulech sepsáno přesné znění žádosti, a to: „*Zkoušky jsem dříve složití nemohl, proto je teď skládám, mistři a tovaryši vás teď pozdravuji u řemesla.*“ Následovala odpověď staršího tovaryše: „*Uctivě tobě děkujem, že jsi tak pilný byl a poctivý pozdrav jsi přinesl. Vítám tě k nám do Netolic.*“⁴⁶³ Tovaryš, jenž žádal o zasednutí ke stolu, byl dotázán, zda již u nějakého tovaryšského stolu seděl a případně kdy a kde. Nedílnou součástí přijímání nového tovaryše se stalo přidělení tovaryšského jména. Mohlo se stát, že žadatel žádným nedisponoval. V takovém případě mu ho starší tovaryš přidělil. Jeho jméno bylo následně zapsáno do zápisu a evidenční knihy menšího pořádku. Zápisem a přistoupením do pořádku se stalo jeho povinností platit za každý týden, jenž strávil u mistra, jeden krejcar do „*erbovní almarky*“.

Nedílnou součástí každé tovaryšské schůze tvořilo vybírání povinných členských poplatků od všech členů pořádku. Po vybrání všech prostředků mladší tovaryš zapsal veškeré údaje do knihy účtů a uložil peníze do pokladnice. Při zapisování příjmů se aktualizovala rovněž kniha vydání či výdajů. Na konci vyzýval starší tovaryš všechny přítomné opět k tomu, aby předstoupili před společenstvo a informovali ho o nekalých praktikách a nečestném chování některých mistrů nebo tovaryšů. Nikdo neměl nic zatajovat ani v případě, že by se jednalo o prohřešek jednoho ze starších. Pokud tak neučinili a věděli o nějakém nekalém jednání, tak jim hrozila pokuta.⁴⁶⁴ Celá schůze byla zakončena uzavřením pokladnice. Starší tovaryš vybral dva tovaryše, kteří měli na starosti její uzavření a následné navrácení na místo, odkud si ji vypůjčili. V tento okamžik přebírali za ni veškerou zodpovědnost. Mladší tovaryš provedl zápis a schůze se tím považovala za ukončenou.

To, že se jedná o opis a znovu potvrzení artikulů menšího pořádku, dokládá například text v posledním odstavci ve znění „*Začátek tohoto pořádku 30. Marti 1728 ve městě Netolicích.*“ Tento opis nechal provést Florian Matěj Lessetický,⁴⁶⁵ který v daný čas zastával post mistra koželužského řemesla v městě Netolicích v roce 1767.

---

⁴⁶² Viz kapitole Tovaryš.

⁴⁶³ SOKA Prachatice, *Cech koželužů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. III/6, fol. 4.

⁴⁶⁴ TAMTÉŽ, fol. 5.

⁴⁶⁵ Viz kapitola Jednací protokol o cechovních schůzích.

5.2.3 VÝVOJ POPLATKŮ SKLÁDANÝCH PŘI PŘIJÍMÁNÍ NA MISTRA VČETNĚ ROČNÍCH POPLATKŮ

Z dochovaných pramenů je zřejmé, že kolem roku 1560 museli mistři při vstupu do cechu odvést do cechovní pokladnice tři kopy grošů míšenských, jeden džber piva a svačinu. O necelých osmdesát let později se ve vidimusu z roku 1638 ustanovovalo při přijímání mistra vedle podmínek pro vstup do cechu na základě tradičních obyčejů složit deset kop míšenských. Vstupní poplatek byl rozdělen do dvou částí. První čtyři kopy míšenské musely být složeny společně se dvěma librami vosku při přijímání, poté musel nový mistr zaplatit svačinu a dalších šest kop cech ustanovil odvádět po jedné kopě každoročně do Matky pokladnice. V tomto období mistrovští synkové při přijetí do mistrovského postavení odváděli pouze dvě libry vosku.

Artikule z roku 1733 přinášely další změnu do stanovených tax pro mistry cechu. Podmínky pro získání mistrovství byly uvedeny v podobném znění jako v roce 1638. Řemeslník musel složit deset kop míšenských, kdy při přijímání cech nechal ustanovit čtyři kopy míšenské společně se dvěma librami vosku. Nově měl nový mistr na výběr. Mohl si zvolit buďto první variantu nebo druhou, kdy musel složit jednu kopu na penězích, jedno vědro piva a obstarat svačinu dle jeho možností. V případě, že do cechu vstupoval učeň, tak skládal tři kopy a dvě libry vosku.

Předposlední úpravu vstupních poplatků zaznamenáváme v druhé polovině 18. století, kdy se za mistrovské právo na základě mistrovských knih odvádělo šest zlatých a patnáct krejcarů, zatímco v první polovině 19. století se částka zvedla na patnáct zlatých a dvě libry vosku.

5.2.4 SHRNUTÍ FUNGOVÁNÍ CECHU KOŽELUŽSKÉHO

Cech koželužský v Netolicích patří k té skupině cechů, jež má poměrně dobře dochovanou pramennou základnu. K založení došlo v roce 1457 na základě listiny pocházející od cisterciáckého opata ze Zlaté Koruny Gebharta.⁴⁶⁶ Z let následujících se další statuta ke škodě cechu nedochovala. Vývoj počtu článků v jednotlivých artikulech je patrný v tabulce číslo jedna, jež se nalézá pod tímto textem. Prvním do dnešní doby dochovaným dokumentem v prachatickém archivu je listina až z roku 1633,⁴⁶⁷ kdy si cech nechal zaslat opis artikulů od cechu tábořských koželuhů. Došlo k definování nákupu a

⁴⁶⁶ Viz. kapitola „Zastoupení cechovních organizací v Netolicích“ s. 52.

⁴⁶⁷ SOKA Prachalice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. I–1.

prodeje kůží a výrobků. Dokument je svým rozsahem kratší, ale pro cech měl velkou právní hodnotu.

O pět let později došlo k opětovné žádosti zaslané k tábořským o opis jim udělených pravomocí a pravidel.⁴⁶⁸ Zde je již patrná řada rozdílů oproti předešlým artikulům, které vycházely z panovnických snah o reglementace v cechovních rádech. Nově získaná listina měla o šest článků více. Na rozdíl od předchozích článků zde došlo k zahrnutí náboženské otázky, jež získala prvořadou pozici. Post patrona cechu koželuhů zastával svatý Bartoloměj. Jeho oltář našel své umístění v místním kostele svatého Jana Křtitele na Svatojánském kopečku. K němu mířily každoroční cechovní poutě konající se 24. srpna. S tím souvisela také ustanovení týkající se pohřbu člena cechu. Společenství si nechalo nově právně zanést do svých pořádků povinnost počestného původu. Dále si nechali určit vedle postavení mistrovských synů, dcer a vdov rovněž postavení a povinnosti učňů, tovaryšů a mistrů. V témže období došlo ke zpřesnění částek za vstup do cechu, sazeb za složení tovaryšských a mistrovských zkoušek, ročních poplatků do cechovní pokladnice a v neposlední řadě svojí definicí získaly pokuty. Objevovaly se zde články zabývající se surovinami, výrobou a prodejem výrobků, stejně jako v předchozím opisu.⁴⁶⁹ Nově nechali zapsat a právně stvrdit povinnost a práva týkající se jarmarků. Oproti předchozí písemnosti je patrný velký posun ve způsobu myšlení a právních kompetencích nejen v cechu, ale i v městské společnosti.

Následující listina pocházející z roku 1733⁴⁷⁰ zaznamenala rozšíření o čtyři články. Vedle článků nacházející se v listině z roku 1638 se zde nově objevily odstavce věnující se volbám a postavení cechmistrů. Ti byli voleni na řádných schůzích konaných o suchých dnech. Dále se text zabýval otázkou podmínek popisujících doklady, které bylo zapotřebí předložit, když chtěl mistr vstoupit do místního cechu atd. Řemeslná organizace se nechala blíže specifikovat články týkající se nákupu, prodeje a zpracování kůží. Listina postihující právní aspekty a povinnosti koželužského cechu v Netolicích z roku 1733 byla vydána kvůli potřebě mít zajištěné své místo po řemeslnickém patentu. V případě, že by tak neučinili, hrozilo, že by museli cech rozpustit. Všechny artikuly nalézající se v tomto opisu odpovídaly státní politice, proto došlo k jejich úpravě, aby nemusely být z práv

---

⁴⁶⁸ TAMTÉŽ, sign. I-3.

⁴⁶⁹ TAMTÉŽ, sign. I-1.

⁴⁷⁰ TAMTÉŽ, sign. I-5.

odebrány. Listina byla podepsána a schválena od místního syndika Spinky, jenž sídlil na místním vrchnostenském úřadě.

Tabulka č.3: Vývoj obsahu cechovních artikulů⁴⁷¹

Období 1633–1733	
Rok	Počet článků
1633	3
1638	10
1733	14

Stejně jako tomu bylo u cechovních artikulů, tak i menší pořádky si nechaly vyhotovit právní dokument⁴⁷² obsahující všechny povinnosti a pravomoci, s nimiž mohli disponovat. První listinou pocházející z března 1728 je opis od táboorského menšího pořádku. Z dřívějšího období se nedochoval do současnosti žádný starší dokument. Stejně jako u velkého pořádku rovněž zde jsou povinnosti a práva rozděleny do jednotlivých článků. Cílem opisu, jež zaslal na žádost mistrů z Netolic táboorský koželužský cech, bylo zajistit řád a určitou organizaci v menším městském pořádku.

Rovněž u menšího pořádku koželužského řemesla ve městě Netolice došlo k jeho potvrzení po vydání patentu. Tentokrát byl opis datován k roku 1761. Dokument přinášel nový pohled do organizace cechovních schůzí. Jedná se o zajímavý dokument z cechovní provenience netolického koželužského cechu. Vedle zmíněných článků, které byly opsány a potvrzeny z předchozí písemnosti, se zde objevil přesný postup při menších pořádcích včetně frází, jež měly zaznít v procesu schůze. Tabulka nalézající se pod textem uvádí počet jednotlivých článků v obou listinách týkajících se menšího tovaryšského pořádku. V druhém dokumentu není přesně stanovený počet článků, ale je možné předpokládat, že jich bylo dvacet, jelikož se jednalo o potvrzení artikulů z roku 1728.

⁴⁷¹ SOKA Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. I–1, I-3, I-5.

⁴⁷² TAMTÉŽ, sign. I-4.

Tabulka č.4: Vývoj obsahu tovaryšských artikulů⁴⁷³

Období 1728–1761	
Rok	Počet článků
1728	20
1761	neuveдено

Další významný mezník zaznamenal koželužský cech v roce 1859, kdy došlo ke zrušení cechů na celém území císařství. V cechovních knihách uložených pocházejících z proveniencie kožedělného řemesla není uveden žádný záznam informující o zrušení cechu a jeho přerodu na živnostenskou organizaci. Zápisy uložené ve fondu cechu sahají až do roku 1862, kdy se nejstarší zápis nalézá v knize přijatých mistrů, tovaryšů a učedníků.⁴⁷⁴ Z pramenů uložených v prachatickém archivu je zřejmé, že se cech pouze transformoval a přetvořil na živnostenské společenství. Nadále pak působil v oblasti zpracování a distribuce kůže v Netolicích a okolí.

V archivním fondu koželužského cechu jsou uloženy různé dokumenty, které vznikly z činnosti cechu anebo byly cechem přijaty od jiného vydavatele. Do dnešní doby se dochovaly rovněž dva originální fedrovní listy z roku 1750 a 1762.⁴⁷⁵ Zajímavý je list datovaný k 1762, jež byl určen pro Bartoloměje Vaňka z Netolic. Na fedrovním listu se nacházelo vyobrazení veduty Kutné Hory.

Listiny pro cech se dochovaly pouze ve formě ověřených nebo neověřených opisů pocházejících od koželužského cechu města Tábora v rozmezí let 1633–1761.⁴⁷⁶ Prachatický archiv uchovává rovněž úřední knihy a jednací protokoly z cechovních schůzí z let 1787–1804.⁴⁷⁷ Další dochované knihy sloužily k zápisům přijatých mistrů, tovaryšů a učňů v období let 1643–1862. Záznamem z roku 1862 se ukončily veškeré zápisy k cechovnímu společenství. V nepřetržité řadě se dochovala veškerá účetní

⁴⁷³ SOKA Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. I-4 a III/6.

⁴⁷⁴ SOKA Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. II-3, fol. 80.

⁴⁷⁵ TAMTÉŽ, sign. III/4.

⁴⁷⁶ TAMTÉŽ, sign. I-1-5.

⁴⁷⁷ SOKA Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. II-1-5.

dokumentace ve formě knih datovaných v rozmezí 1659–1860.⁴⁷⁸ Součástí fondu je rovněž ve výborném stavu zachované cechovní pečetidlo.⁴⁷⁹

Zápisy v cechovních knihách disponují stručným obsahem, proto je obtížné zjistit bližší informace o fungování cechu. S jistotou lze říci na základě artikulů a zápisů ze schůzí, že se velký pořádek scházel pravidelně na den svatého Bartoloměje, kdy se na programu nacházelo přijímání nových mistrů, placení povinného členského poplatku do Matky pokladnice, shrnutí příjmů a výdajů a mnoho dalšího. Všichni členové cechu, zvláště pak mistři a tovaryši, se museli účastnit pravidelných náboženských procesí a svátků, aby tím zvýšili dobrou pověst cechu.

---

⁴⁷⁸ TAMTÉŽ, sign. IV–A–1 až IV–A–51.

⁴⁷⁹ TAMTÉŽ, sign. V–1.

Závěr

Cechovní problematika v prachatickém okrese hlavně v Netolicích není až do současné doby zatím nijak významně probádána. Proto jsem se při zpracování diplomové práce zaměřila na téma cechovních organizací v řečeném městě se zvláštním zřetelem k cechu koželužskému. Při shrnutí vývoje řemeslných společenstev mi základní orientaci a pomoc poskytla díla od Jana Janáka a Zdeňky Hledíkové,⁴⁸⁰ Zikmunda Wintera⁴⁸¹ a Jana Kühdela.⁴⁸² Tito autoři byli nejvíce v práci citováni pro jejich tematický záběr. Přínosnou pro diplomovou práci se stala práce Ivany Ebelové,⁴⁸³ Jana Diviše⁴⁸⁴ a Zdeňka Martínka.⁴⁸⁵ Tyto práce i přes svou specializaci na určité výrobní odvětví přináší důležité poznatky v oblasti obecného vývoje cechovních organizací na území republiky, proto byly jejich informace a poznatky v diplomové práci použity jako materiál pro komparaci.

V první kapitole bylo mým cílem přiblížit čtenáři historický vývoj města Netolice, kde sídlil koželužský cech, jenž je hlavním předmětem bádání. K tomuto účelu posloužila převážně regionální literatura někdy vlastivědného nebo populárně naučného charakteru, protože odborné literatury je pro takto malé město citelný nedostatek. První zmínky o městě pocházejí z roku 981, kdy je v Kosmově kronice záznam o trhové osadě s hradem.⁴⁸⁶ Vývojem trhové vesnice s hradem, jež se rozrostla na město sídlící na Linecké stezce⁴⁸⁷ a v průběhu staletí měnila své majitele, se zabýval například Theodor Antl, jehož práci lze považovat za doposud nepřekonanou.⁴⁸⁸

Dalším cílem, jenž jsem si vytyčila při psaní práce, se stalo definování souhrnného vývoje cechovní organizace na území českého státu. Formování řemeslných společenstev prošlo dlouhým vývojem. Přes skrovné začátky, kdy se řemeslníci začali shlukovat do menších organizací až po zcela organizovaná uskupení. Do jejich právního postavení několikrát zasahoval panovník případně stát. Prvním velkým omezením v době, kdy byly cechy na svém vrcholu, se stala roku 1547 za Ferdinanda I. dočasná ztráta privilegovaného postavení. Postupem času získaly částečně své postavení zpět, ale ne již

---

⁴⁸⁰ J. JANÁK – Z. HLEDÍKOVÁ, *Dějiny*.

⁴⁸¹ Z. WINTER, *Zlatá doba*; TÝŽ, *Dějiny*; TÝŽ, *Český průmysl*.

⁴⁸² J. KÜHDEL, *Vývoj*.

⁴⁸³ I. EBELOVÁ, *Pražská a venkovská stavební řemesla*.

⁴⁸⁴ J. DIVIŠ, *Pražské cechy*.

⁴⁸⁵ Z. MARTÍNEK, *Soukeníci*.

⁴⁸⁶ M. BLÁHOVÁ – Z. FIALA (eds.), *Kosmova kronika*, s. 48.

⁴⁸⁷ P. FENCL, *Linecká stezka*.

⁴⁸⁸ T. ANTL, *Dějiny*.

v takovém rozsahu. Další významný zásah do postavení a pravomocí přišel za vlády císaře Karla VI. roku 1731 s vydáním řemeslnického patentu.⁴⁸⁹ V něm se upravovala například nařízení týkající se cechovních schůzí a následného dozoru z řad vrchnosti (např. povinnost účasti inspektora na cechovních schůzích) nebo výše cechovních poplatků apod. Následoval zásah státu v roce 1739. Posledním významný představoval rok 1859. V této době došlo k úplnému zrušení řemeslných cechovních organizací v jejich původní podobě. Vedle historického vývoje jsem se v diplomové práci zaměřila rovněž na strukturu a vnitřní organizaci řemeslných uskupení, jednotlivé aspekty (ekonomické, politické atd.) a v neposlední řadě cechovní pořádky též známé jako cechovní artikuly. Na základě těchto dochovaných dokumentů se práce pokouší přiblížit fungování cechu koželužského v Netolicích.

V posledním velkém bloku se práce zaměřila na zastoupení řemeslných společenstev ve městě se zvláštním zřetelem k cechu zabývajícím se zpracováním kůže, též známém jako koželuhové. Jedna kapitola je věnována vzniku ostatních cechů, jež slouží pro časové zařazení a porovnání. Fungování společenstva kožedělného se přibližuje na základě dochovaných písemností ve Státním okresním archivu v Prachaticích. Písemnosti pocházející z proveniencí velkého pořádku měly v průběhu jejich existence několik shodných prvků, jako například vyzdvižení jednotného náboženství (v našem případě katolictví), podmínky pro nákup kůží a jejich následný prodej na místních i přespolních trzích, kde měl cech právo prodávat atd.

V diplomové práci se jako hlavní cíl vytyčilo přiblížení vývoje cechu koželužského v průběhu dvou století jeho písemnými prameny podložené existence právě za pomoci dochovaných písemností, zejména pak normativních pramenů. Ve fondu se nachází celkem sedm listin, jež postihují vývoj po právní stránce. Nejstarší listina datovaná k 29. listopadu 1633 obsahuje práva a povinnosti cechu tábořského. Ten na žádost netolického cechu vystavil vidimus pro místní cech. Jedná se tak o nejstarší dochovaný pramen ve fondu koželužského řemesla v archivu v Prachaticích. Vedle listin obsahujících opisy artikulů z roku 1744 pro velký pořádek a 1761 pro malý pořádek, byly řemeslníkům vyhotoveny celkem čtyři další listiny, jež jsou popsány v předešlých kapitolách. Mezi nimi nalezneme ověřovací listinu z roku 1733, kdy došlo k potvrzení

---

⁴⁸⁹ V originále se patent nachází ve Vědecké knihovně v Olomouci, kde proběhla jeho digitalizace a nyní je tento dokument dostupný online. - KAREL VI., *Cechovní artikule z r. 1731*. In: <http://eod.vkol.cz/ii630311> [cit. 4. 3. 2018].

stávajících článků. Ověření muselo proběhnout, jinak by byly cechovní artikuly podle nové panovnické normy anulovány.

Pro tovaryšské pořádky obdržel cech celkem dvě listiny. Starší nesla dataci k 6. březnu 1728. Je pravděpodobné, že již v dřívější době došlo k vyhotovení a sepsání právního počínání v tovaryšských řadách. Bohužel do dnešní doby se nedochovaly žádné zmínky ani části písemností, jež by tomu nasvědčovaly. Proto lze existenci dokumentu pouze předpokládat na základě chování a počínání cechu v oblasti žádostí o opisy a potvrzování cechovních artikulů k tábořskému cechu koželuhů. Druhý dokument je datován k roku 1761. Jedná se zároveň o nejmladší dochovanou listinu z cechovní provenience, v již zmíněném fondu. V něm nechal tehdejší mistr (o rok později cechmistr) Florian Matěj Lessetický vyhotovit ověření artikulů menšího pořádku z roku 1728.

Práce obsahuje samostatnou kapitolu věnující se rozboru znění jednotlivých listin a jejich následnému srovnání. Písemnosti zachycovaly rostoucí potřebu cechovní organizace upevňovat své postavení jak v rámci městské společnosti a okolních měst, tak i ve vnitřní hierarchii. Patrný je rozdíl mezi první a poslední dochovanou listinou upravující právní poměry velkých pořádků. Nejstarší listina v sobě nesla pouze tři články postihující nákup a prodej kůží, kvalitu výrobků a vydělávaných kůží. Oproti tomu listina z roku 1744 obsahovala dvacet devět artikulů zabývajících se oblastmi od náboženství, přes cechovní schůze a pokuty až po chování se na trzích.

Cechovní organizace zaznamenaly v druhé polovině 19. století velkou změnu. S rokem 1859 došlo k jejich oficiálnímu zrušení, to mělo za následek přetvoření do živnostenských společenstev. V cechovních knihách se nenachází zápisy informující o této změně. Změna je patrná v oblasti dochovaných dokumentů v rámci cechovní provenience ve fondu koželužského řemesla v Netolicích. Nejmladší datované dokumenty jsou k roku 1859, tedy k roku, kdy cechovní organizace v císařství byly plošně zrušeny. Vedle toho cechovní knihy končí převážně okolo přelomu 18. a 19. století. Poslední a zároveň nejmladší zápis k roku 1862 obsahuje kniha přijatých mistrů, tovaryšů a učedníků. Zde je uvedeno, že se za tovaryše prohlašuje Vojtěch Mareš. Po nuceném přerodu se kožedělní řemeslníci sdružovali do živnostenského společenstva. Stanovy uskupení sdružující koželuhy, jircháře, barvíře, kožešníky, obuvníky, řemenáře, sedláře a provazníky se dochovaly z roku 1862. Živnostníci, jež provozovali svoji živnost

v Netolicích, se od roku 1888 spojovali do tzv. Společenstva různých živností. V této oblasti vidím příležitost k dalšímu hlubšímu a zevrubnějšímu zkoumání.

Vedle listů a vidimusů si své místo v diplomové práci získaly rovněž zbývající dochované písemnosti. Do této části spadají knihy, jež postihují oblast cechovních schůzí a zápisy týkající se přijatých mistrů, tovaryšů a učedníků. Nejstarší datované záznamy k roku 1643 se nalézají v knihách přijatých mistrů, učedníků a přijatých učedníků. Zatímco nejmladší zápis obsahuje kniha přijatých mistrů, tovaryšů a učedníků, jenž nese označení létem 1862. Vedle knih obsahující zápisy o přijatých členech, je ve fondu uložen též jednací protokol o cechovních schůzích se zápisy z let 1787–1804. Nedílnou součástí fondu tvoří spisový materiál. Tam jsou dochovány spíše novější dokumenty, zejména pak z první poloviny 19. století v části školních vysvědčení a vysvědčení z nedělní opakovací školy. Nejstarší část se skládá z výučních listů z období 1679 až 1845. Z poloviny 18. století se v archivním fondu nacházejí listy fedrovní, kdy jeden je určen pro Bartoloměje Vaňka z Netolic s vedutou Kutné Hory⁴⁹⁰ její vyobrazení se nalézá v přílohách. List pocházející z Netolic není doplněn o vedutu. Lze předpokládat, že z důvodů finanční náročnosti a menší potřeby poukazovat na své postavení došlo k sepsání fedrovního listu čistě v textové podobě bez doplňkových grafických vyobrazení.

Svou samostatnou kapitolu získaly cechovní poplatky odváděné do Matky pokladnice při vstupu nového mistra, tovaryše či učně do cechu nebo roční pravidelné a povinné příspěvky vybírané o suchých dnech. Veškeré cechovní účty se dochovaly v sešitové podobě. Je zde patrná stoupající tendence v hodnotě částek. Podle první dochované písemnosti musel každý nový mistr složit do pokladnice deset kop míšenských, zatímco v první polovině 19. století tato částka dosahovala patnácti zlatých. Poplatek ve formě vosku zůstávala nadále zachován.

První tři knihy ze 70. let 18. století se věnují účetnictví menších pořádků. Vedle příjmů písař evidoval výdaje a dluhy jednotlivých členů. V menším pořádku je patrný velmi malý rozdíl v zapisovaných částkách za období 1770 až 1773. Rozdíl odpovídá pár krejcarům.⁴⁹¹ Podoba účetních knih velkého pořádku měla stejně jako u malého pořádku ustálenou podobu, kdy na prvním místě zapisující osoba shrnula součet peněz

---

⁴⁹⁰ V 18. století zaznamenaly veduty svůj vrchol. Jednalo se o vyobrazení měst, jež bylo postupně vytlačováno fotografií.

⁴⁹¹ Detailnější rozbor účetních knih menšího pořádku se nachází v kapitole „Účetní materiál“. Pro shrnutí vývoje přispívaných, vydávaných částek a zůstatku byla vytvořena tabulka číslo 1.

z předchozího období. Poté následovala pasáž věnovaná novým příjmům. S ní souvisela následující kapitola, kde byly uvedeny cechovní výdaje a ve čtvrté poslední části zapisovali dluhy jednotlivých členů cechu. Cechovní účetní knihy pokrývají rozsáhlé období, kdy cech zaznamenal jak čas prosperity, tak úpadku. To je patrné v ilustrativní tabulce.⁴⁹² Povinná královská kontribuce nebyla hrazena z cechovní pokladnice, nýbrž ji musel každý řemeslník odvádět samostatně.⁴⁹³

Nakonec bych ráda vyzdvihla případné možnosti pokračování dalšího zkoumání nejen v oblasti cechovní provenience. V diplomové práci se nalézají několik kapitol, jež zde byly pouze okrajově zmíněny bez hlubšího ponoření se do jejich problematiky. Konkrétním příkladem jsou školní vysvědčení nebo účetní knihy. Vysvědčení mohou posloužit jako pramenný základ pro dějiny školství v Netolicích, zatímco cechovní účty přináší nový pohled do hospodářského vývoje města. Řemeslné organizace představovaly důležitý článek v oblasti hospodářského a sociálního života každého města. Hlavním důvodem, proč jsem se jim zde blíže nevěnovala a nepopisovala je fakt, že svým obsahem by samy vydaly na samostatnou studii. V této diplomové práci by zapříčinily její početné rozvětvení a následnou chaotickou spleť informací, která by mohla práci jediné uškodit. V rámci cechovní provenience by se zajisté našlo nepřeberné množství dalších možností pro bádání, jelikož tvoří důležitou část naší minulosti.

---

⁴⁹² Tabulka číslo 2.

⁴⁹³ V dochovaných cechovních účtech se nenalézají žádné záznamy zachycující částky odváděné na královskou kontribuci. Ve výdajích jsou patrné převážně částky týkající se zaplacení svačiny, piva, písaře nebo vosku.

Seznam zkratek

AČ	Archivní časopis
AM	Archiv města
CDB	Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae
CIM	Codex iuris municipalis regni Bohemiae
ČČH	Český časopis historický
ČMKČ	Časopis Muzea Království českého
fol.	folio
JSH	Jihočeský sborník historický
PSH	Pražský sborník historický
sign.	signatura
SOkA	Státní okresní archiv

Seznam použitých pramenů a literatury

A. Nevydané prameny:

Generální cechovní artikuly z roku 1739

Státní okresní archiv Prachatice, *Archiv města Netolice*, sign. I-1.

Státní okresní archiv Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. II–1, fol. 7.

Státní okresní archiv Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. I–1.

Státní okresní archiv Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. I–2.

Státní okresní archiv Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. I–3.

Státní okresní archiv Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. I–4.

Státní okresní archiv Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. I–5.

Státní okresní archiv Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. II – 1.

Státní okresní archiv Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. II – 2.

Státní okresní archiv Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. II – 3.

Státní okresní archiv Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. II – 4.

Státní okresní archiv Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. II – 5.

Státní okresní archiv Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. III/1.

Státní okresní archiv Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. III/2.

Státní okresní archiv Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. III/4.

Státní okresní archiv Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. III/5.

Státní okresní archiv Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. III/6.

Státní okresní archiv Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. IV–A–1 až IV–A–51.

Státní okresní archiv Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. IV–A–5.

Státní okresní archiv Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. IV–A–10.

Státní okresní archiv Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. IV–A–11.

Státní okresní archiv Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. IV–A–12.

Státní okresní archiv Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. IV–A–13.

Státní okresní archiv Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. IV–A–14.

Státní okresní archiv Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. IV–A–16.

Státní okresní archiv Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. IV–A–26.

Státní okresní archiv Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. IV–A–27.

Státní okresní archiv Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. IV–A–35.

Státní okresní archiv Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. IV–A–40.

Státní okresní archiv Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. IV–A–41.

Státní okresní archiv Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. IV–A–51.

Státní okresní archiv Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. V–1.

B. Vydané

BLÁHOVÁ Marie (ed.), *Kroniky doby Karla IV.*, Praha 1987.

BLÁHOVÁ Marie – FIALA Zdeněk (eds.), *Kosmova kronika*, Praha 1975.

FRIEDRICH Gustaf (ed.), *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae I.* (805–1197), Praha 1904–1907.

HAAS Antonín (ed.), *Codex iuris municipalis regni Bohemiae*, sv. IV/1, Praha 1954, č. 9.

JANÁČEK Josef (ed.), Pavel Skála ze Zhoře, *Historie česká. Od defenestrace k Bílé hoře*, Praha 1984.

KAREL VI., *Cechovní artikule z r. 1731*, Vídeň 1731; In: <http://eod.vkol.cz/ii630311>.

PANGERL Mathias (ed.), *Urkundebuch des ehemaligen Cistercienserstiftes Goldenkron in Böhmen*, In: *Fontes rerum Austriacarum*, Bd. XXVII., Wien 1872.

RYNEŠOVÁ Blažena (ed.), *Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka*. Sv. I, Praha 1929, č. 39.

SCHMIDT Václav – PICHA Alois (eds.), *Urkundenbuch der Stadt Krumau in Böhmen*, Bd. II., Praha 1910, č. 489.

STARÝ Václav – HŮNA Vladimír – TRAJEROVÁ Jana (edd.), *Netolice. Sborník příspěvků k dějinám města a muzea*, Netolice 1979.

TRUC Miroslav, *Ius regale rožmberských městských privilegií*, in: MALÝ Karel (ed.), *Městské právo v 16. – 18. století v Evropě*, Praha 1982, s. 53–67.

C. Literatura:

ANTL Theodor, *Dějiny města Netolic*, Netolice 1903.

ANTL Theodor, *Příspěvek k vývoji cechovnictví v jižních Čechách*, Památky archeologické a místopisné 17, 1897.

BEDNÁŘ Karel, *Rozmístění průmyslu v českých zemích na počátku 20. století (1902)*, Praha 1970.

BĚLINA Pavel, *Česká města v 18. století a osvícenské reformy*, Praha 1985.

BĚLINA Pavel, *České země a habsburský absolutismus ve druhé polovině 18. a na počátku 19. století*, Praha 1993.

BENEŠ Jaromír – STEJSKAL Aleš – OURODA Vladimír, *Historická krajina Netolicka*, Netolice 1998.

BOROVSKÝ František, *Znaky měst a míst českých*, Světozor 9, Praha 1875, č. 49.

BRAUDEL Fernand, *Dynamika kapitalismu*, Praha 1999.

BŘEZAN Václav, *Životy posledních Rožmberků I.*, Praha 1985.

BŘEZAN Václav, *Životy posledních Rožmberků II.*, Praha 1985.

BŮŽEK Václav a kol., *Společnost českých v českých zemích v ranném novověku: struktury, identity, konflikty*, Praha 2010.

- ČAREK Jiří, *Městské znaky v českých zemích*, Praha 1985.
- ČECHURA Jaroslav, *Cechy rožmberských měst a městeček do poloviny 16. století*, Jihočeský sborník historický 58, 1989.
- ČERNÝ Adolf, *Tisícileté Netolice*, Netolice 1970.
- DIVIŠ Jan, *Pokladny pražských cechů*, Praha 1984.
- DIVIŠ Jan, *Pražské cechy*, Praha 1992.
- EBELOVÁ Ivana, *Pražská a venkovská stavební řemesla v době renesance a baroka*, Praha 2001.
- EHMER Josef, *Traditionelles Denken und neue Fragestellungen zur Geschichte von Handwerk und Zunft*, in: LENGER Friedrich, *Handwerk, Hausindustrie und die historische Schule der Nationalökonomie*, Bielefeld 1998, s. 19-76.
- EMLER Josef, *Řemeslničtí pořádkové pražští v XVI. století*, PAM 8, 1870.
- FENCL Pavel, *Linecká stezka*, České Budějovice 2009.
- FLORIÁNOVÁ Olga, *Kůže, zpracování a výroba*, Praha 2005, s. 76–81.
- HAAS Antonín, *O tak řečeném právu královském rožmberských měst a městeček*, Jihočeský sborník historický 26, 1957, str. 69–74.
- HANDLOVÁ Marcela, *Řemesla historická nejen jindřichohradecká*, Týn nad Vltavou 2015.
- HLAVAČKA Milan a kol., *České země v 19. století. Proměny společnosti v moderní době I.*, Praha 2014.
- HOFFMANN František, *České město ve středověku*, Praha 1992.
- HYNKOVÁ Hana, *Koželužské řemeslo v oblasti Orlických hor*. In: *Orlické hory a Podorlicko: sborník vlastivědných prací*, Rychnov nad Kněžnou 2000, s. 92–101.
- JAKUBEC Ivan – JINDRA Zdeněk, *Dějiny hospodářství Českých zemí od počátku industrializace do konce Habsburské monarchie*, Praha 2006.
- JANÁČEK Josef, *Malé dějiny Prahy*, Praha 1983.
- JANÁČEK Josef, *Přehled vývoje řemeslné výroby v českých zemích za feudalismu*, Praha 1963.
- JANÁČEK Josef, *Rudolf II. a jeho doba*, Praha 1987.
- JANÁČEK Josef, *Řemeslná výroba v českých zemích v 16. století*, Praha 1961.

JANÁČEK Josef, *Zrušení cechů roku 1547*, Československý časopis historický 7, 1959, str. 231–242.

JANÁK Jan – HLEDÍKOVÁ Zdeňka, *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*, Praha 2007.

JANOTKA Miroslav – LINHART Karel, *Řemesla našich předků*, Praha 1987.

JANOTKA Miroslav – LINHART Karel, *Zapomenutá řemesla. Vyprávění o lidech a věcech*, Praha 1984.

JUŘÍK Pavel, *Jihočeské dominium: Rožmbekové, Eggenbergové, Schwarzenbergové a Buquoyové v jižních Čechách*, Praha 2008.

KADLEC Jaroslav, *Dějiny kláštera Svaté Koruny*, České Budějovice 1949.

KAPRAS Jan, *Počátky našich cechů*, Praha 1937.

KARLOVÁ Zdeňka, *Změny v cechovním zřízení měst pražských po roce 1547*, in: Sborník příspěvků k dějinám hlavního města Prahy 8, Praha 1938.

KUBÍKOVÁ Anna, *Prodej českokrumlovského panství císaři Rudolfu II. a přestěhování rožmbekského archivu do Třeboně*. In: Archivum Trebonense, 2002, s. 3–13.

KUBŮ František – ZAVŘEL Petr, *Zlatá stezka. Historický a archeologický výzkum významné středověké obchodní cesty. 2. Úsek Vimperk – státní hranice*, České Budějovice 2007.

KŮHDEL Jan, *Vývoj olomouckých řemeslných cechů (do začátku 17. stol.)*, Olomouc 1929.

MACHEK Václav, *Etymologický slovník jazyka českého*, Praha 1971.

MALÝ Karel – SIVÁK Florian, *Dějiny státu a práva v České a Slovenské republice do roku 1918*, Praha 1993.

MARTÍNEK Zdeněk, *Soukeníci v Pacově v letech 1650–1780*, Pacov 2016.

MELICHAR František, *Dějiny cechovníctví v Čechách*, Praha 1902.

MENDL Bedřich, *Počátky našich cechů*, Český časopis historický 33, 1927, s. 1–20, 307–346.

MENDL Bedřich, *Vývoj řemesel a obchodu v městech pražských*, Praha 1947.

MEZNÍK Jaroslav, *Čechy a Morava ve 14. století*, Praha 1991.

MEZNÍK Jaroslav, *Pražská řemesla počátkem 15. století*, in: Pražský sborník historický 7, Praha 1972, s. 5–39.

NOVOTNÝ Antonín, *Pražské cechovní truhlice a korouhve*, Praha 1948.

- Ottův slovník naučný: *ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí*, 3, Praha 1890.
- PÁTKOVÁ Hana, *Bratrstva ke cti boží. Poznámky ke kultovní činnosti bratrstev a cechů ve středověkých Čechách*, Praha 2000.
- PÁTKOVÁ Hana, „*Volumus eciam, quod liber in pergameno fiat.*“ *Úřední knihy středověkých bratrstev a cechů v Čechách*, Archivní časopis 56, 2006, str. 184–192.
- PATROVÁ Karin, *Řemeslnické cechy v Brandýse nad Labem. Polovina 16. – polovina 19. století*, Stará Boleslav 2010.
- PETRÁŇ Josef, *Dějiny hmotné kultury I/1–2, II/1–2*, Praha 1985–1997.
- POSPÍŠILOVÁ Alena, *Řemeslo čtyř živlů. Příspěvek k dějinám kutnohorských hrnčírů 1400–1900*, Kutná Hora 2010.
- RENARD Georges, *Guilds in The Middle Ages*. Kitchener 2000.
- SEDLÁČEK August, *Hrady, zámky a tvrze Království českého VII*, Praha 1996.
- SPĚVÁČEK Jiří, *Václav IV. (1361–1419)*, Praha 1986.
- STARÝ Václav, *Netolice od A do Z*, Plzeň 1993.
- ŠEVČÍK Václav, *Historie cechovního zřízení, řemesel a obchodu*, Praha 1926.
- TOMEK Václav Vladivoj, *Dějepis města Prahy I.*, Praha 1855.
- TOMEK Václav Vladivoj, *Dějepis města Prahy II.*, Praha 1892.
- VOJTÍŠEK Václav, *O pečetech a erbech měst pražských a jiných českých*. In: *Zprávy památkového sboru hlavního města Prahy*, 8, Praha 1928.
- WINTER Zikmund, *Český průmysl a obchod v 16. věku*, Praha 1913.
- WINTER Zikmund, *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v 14. a v 15. století*, Praha 1906.
- WINTER Zikmund, *První cechy řemeslné v Čechách*, Časopis Muzea Království českého 78, 1904, s. 1–19, 201–220.
- WINTER Zikmund, *Rovnost organizovaných*. In: WINTER Zikmund, *Sebrané spisy z beletrie a kulturních studií XVI: Z městských živností*, Praha 1925.
- WINTER Zikmund, *Řemeslnictvo a živnosti 16. věku v Čechách, 1526–1620*, Praha 1909.
- WINTER Zikmund, *Zlatá doba měst českých*, Praha 1913.
- ZŘÍDKAVESELÝ František a kol. *Brno – město řemesel, průmyslu a obchodu*, Brno 1993.

D. Prameny použité v přílohách:

Příloha č. 1: Státní okresní archiv Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. I–1.

Příloha č. 2: Státní okresní archiv Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. I–4.

Příloha č. 3: Státní okresní archiv Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. III/6, fol. 2.

Příloha č. 4: Státní okresní archiv Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. III/6, fol. 4.

Příloha č. 5: Státní okresní archiv Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. IV – A–14.

Příloha č. 6: Státní okresní archiv Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. IV – A–5, fol. 3.

Příloha č. 7: Státní okresní archiv Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. III/5.

Příloha č. 8: Státní okresní archiv Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. II – 1, fol. 1.

Příloha č. 9: Státní okresní archiv Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. II – 2, fol. 63.

Příloha č. 10: Státní okresní archiv Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. II – 4, fol. 8.

Příloha č. 11: Státní okresní archiv Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. III/4.

Příloha č. 12: Státní okresní archiv Prachatice, *Cech koželuhů Netolice 1633–1859 (1862)*, sign. V–1.

Seznam tabulek

Tabulka č.1: Vývoj příjmů a výdajů v malém pořádku	79
Tabulka č.2: Vývoj příjmů a výdajů při velkém pořádku.....	81
Tabulka č.3: Vývoj obsahu cechovních artikulů	98
Tabulka č.4: Vývoj obsahu tovaryšských artikulů.....	99

Seznam příloh

Příloha č. 1	Část listiny pro velký pořádek z roku 1633	116
Příloha č. 2	Část listiny pro menší pořádek z roku 1728.....	117
Příloha č. 3	Část opisu artikulů velkého pořádku z roku 1744.....	118
Příloha č. 4	Část opisu artikulů malého pořádku 1761.....	119
Příloha č. 5	Účetní kniha malého pořádku 1772–1773	120
Příloha č. 6	Účetní kniha velkého pořádku 1674–1676	121
Příloha č. 7	Podpisy na mistrovských listech	122
Příloha č. 8	První strana jednacního protokolu	123
Příloha č. 9	Kniha přijatých mistrů a učedníků	124
Příloha č. 10	Kniha přijatých tovaryšů	125
Příloha č. 11	Fedrovní list Bartoloměje Vaňka	126
Příloha č. 12	Pečetidlo	127

Příloha č. 1 Část listiny pro velký pořádek z roku 1633

1488
600

Wšlechty Szechnistrží a mstý
eknj Mistrží Doctimého Kzemesla
Rudolfo Kozeluzského Mistrží Mistrží Egaborže. Ina,
mo činimo tímto Listem našym / obezmiš předem / semy a
Grolastir tu kdes nalezí; In gme zato od / obornictvoh / Janum
Szechnistrum y ginych Mistrum / tohoz Doctimého Kzemesla Ru.
Dyho Kozeluzského z Mistrží Krolie w pbrosti Szechu našeho
Dsetrniř požádany, abychem jim / pro / vzdělany a / wyzdmizení
Dobrnego Vzadu, / Przi píš / listu / anebo / Magestatu, / od / Belgomilghy
Slavny a / Dvateř / Jarmoty / Krale / Wladislawa, / předtím / našym
wydaného / pod / pečety / Szechu / našeho / wydalj.

Teruzto / žádost / gnych / poznawse / mo / byti / dlužno / y
W / Kzemeslu / k tomu / jim / pomoci, / a / takom / Magestat. / bez / w / seli;
Kterakého / přerušeny, / do / tohoto / Listu / našeho / dlovo / od / No.
wa / takto / w / psati / dalj.

Wšlechty Wladislaw z Bozie Milosti Kral
Szechy Marbrabir Morawsky, Luczemburške a dlezke sluzje a
Luzický Marbrabir. zc / Znamagem / tímto / listem / nšsem,
In / Przi / stupili / gšau / před / Nas / Krttēzi / Otaz / y / Kzemesla / Kozē.
lu / škeho / Mistrží / našeho / Gradi / ške / Eabora / a / z / p / m / w / libi / gšau
nas / g / m / c / r / m / Szechnistrum / a / star / s / ych / tohoz / Kzemesla / Kozē.
luz / škeho / m / w / n / ych / naš / s / ych / m / i / l / ych. / In / D / e / m / e / z / o / m / ške / Kzemeslo
tudiz / na / Eaborzi / d / i / l / a / g / i / g / i / ch / Kzemeslo / Kozeluzske / W / take / D / m / r
obr / polu / g / i / ške / ške / t / e / k / a / m / a / u / w / i / r / e / z / a / l / y / n / u / l / o / b / y / to / Kzemeslo
Kozeluzske. / W / p / r / o / s / e / n / y / g / m / e, / abychem / p / o / z / o / m / n / a / n / y / n / i / t / t / e / r / e / m / e,

Příloha č. 3 Část opisu artikulů velkého pořádku z roku 1744

Handwritten text in German, likely a list of articles or inventory from 1744. The text is written in a cursive script and is organized into several columns. The left page contains approximately 15 lines of text, while the right page contains approximately 20 lines. The text appears to be a detailed list of items, possibly related to a military or administrative inventory, given the date and the nature of the document.

Příloha č. 4 Část opisu artikulů malého pořádku 1761

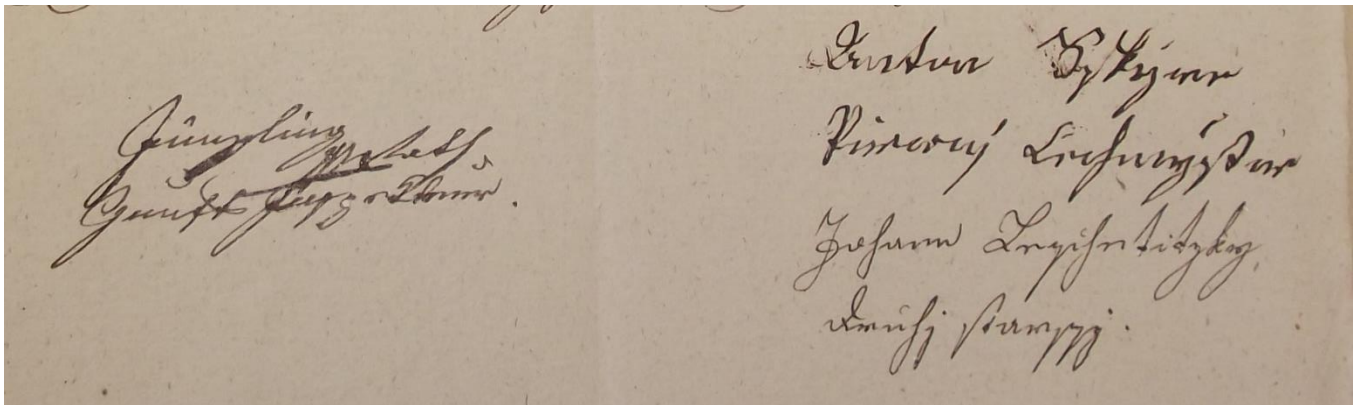
Handwritten text in two columns, likely a list of items or descriptions from a 1761 inventory. The text is written in a cursive script and is oriented vertically on the page. The left column contains approximately 15 lines of text, and the right column contains approximately 15 lines of text. The text is dense and difficult to read due to the cursive style and the angle of the page.

Příloha č. 7 Podpisy na mistrovských listech

Příloha č. 9 Kniha přijatých mistrů a učedníků

